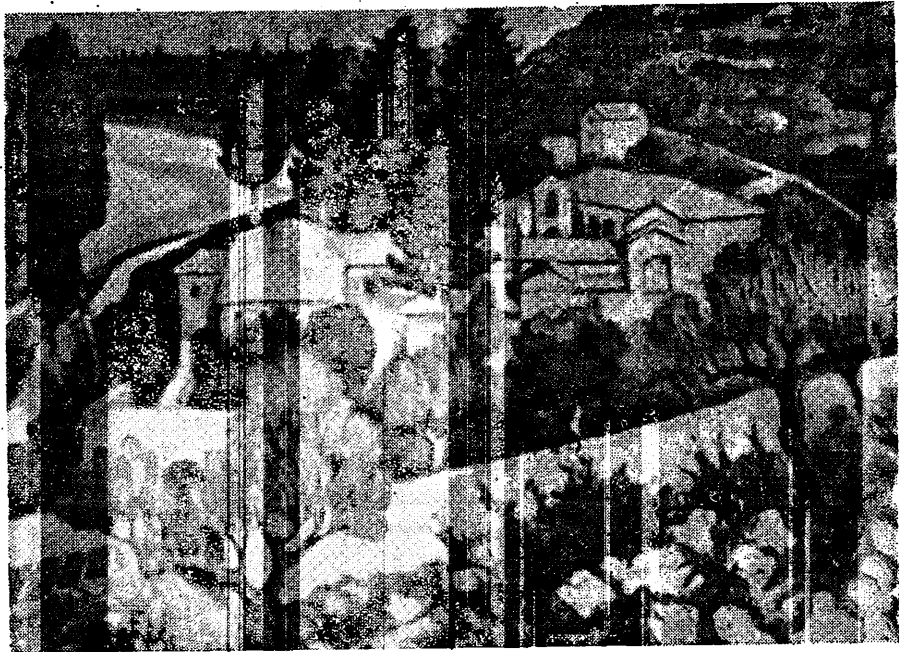

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗ	: Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἄρτας . . .	σελ. 301
Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ	: Ἡ Ἄρτα εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Βενετίας . . .	> 308
Κ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ	: Τὸ ἀρματολίκι τῶν Τζουμέρκων . . .	> 315
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	: Τῆς Λένως τοῦ Μπότσαρη . . .	> 321
ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ	: Θεσσαλικὸ παζάρι (περιγραφή) . . .	> 322
Μ. ΑΡΚΑΔΙΟΥ	: Τζουμέρκα (ποίημα) . . .	> 332
ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ	: ('Απ' τῆ συλλογῆ Ν. Παπανικολάου) . . .	> 332
ΚΩΣΤΑ ΧΑΡΙΑ ΒΑΓΙΑ	: Τὰ σχολεῖα τῆς Ἄρτας (1652-1881) . . .	> 333
ΟΡΕΣΤΗ ΛΑΣΚΟΥ	: Ὁ πορτοκαλλένιος θάνατος (ποίημα) . . .	> 339
ΝΙΚΟΥ ΚΑΡΑΒΑΣΙΑΝ	: Ξημέρωμα (ποίημα) . . .	> 340
ΚΩΣΤΑ Δ. ΤΣΕΤΗ	: Στὴ Νάντια ποῦ πέθανε (ποίημα) . . .	> 341
ΝΙΚ. Β. ΑΛΙΒΕΡΤΗ	: Ἐπιστολαὶ τοῦ Η. ΡΟΥΚΒΕΙΛΛΕ . . .	> 342
ΣΠΥΡ. ΣΕΡΒΕΤΑ	: Μαγικὸ λουλούδι (ποίημα) . . .	> 344
ΡΑΦΑΗΛ ΓΚΙΟΥΑΝ	: Χρονικὸ Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Ἄρτης . . .	> 345
ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ	: Τῆς Χάρισσας (Συλ. Μ. Οἰκονόμου Ἀλεξίου) . . .	> 347
ΧΡ. ΚΟΝΤΟΧΡΗΣΤΟΥ	: Δύο ἀνέκδοτα χειρόγραφα . . .	> 348
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	: Ἄπ' τῆ Λαμπρῆ τῶν Κλεφτῶν (Συλλογῆ Χρ. Κοντοχρίστου) . . .	> 348
	ΝΕΑ ΑΠ' ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ . . .	> 349

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΚΑΤΩ ΠΑΝΑΓΙΑ ΑΡΤΗΣ

Έλαιογραφία Μανώλη Καμπανέλη

ΣΚΥΦΑΣ

ΕΤΟΣ Γον

ΑΡΤΑ — ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — 1957

ΤΕΥΧΟΣ 7ον

Ἐκ δ ὅ τ η ς : Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος Ἄρτης ὁ «Σκουφᾶς» — Διευθύνεται ὑπὸ Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς — Ὑπεύθυνος Συντάξεως Τάκης Βαφιάς
 = Ἐτησίᾳ συνδρομῇ Δρχ. 30 — Νομικῶν Προσώπων Δρχ. 60. — Τιμὴ τεύχους Δρχ. 7 =

ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ *

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Τὸ σημερινὸ φιλολογικὸ πρωϊνὸ εἶναι ἀφιερωμένον στὶς σύγχρονες πνευματικὲς μορφές τοῦ τόπου μας.

Πρὶν φιάσσουμε ὅμως σ' αὐτές, δὲν θὰ ἦταν ἀσχοπη μὰ σύντομη ἀναδρομὴ, μὰ κατατόπιση στὸ πνευματικὸ κλίμα, ἢ προϋπαρξὴ τοῦ ὑποίου ἀποτελέσει τὸ θεμέλιον καὶ δημιουργήσῃ τὴν παράδοσιν πού ἔθρεψε τίς μεταγενέστερες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις.

Βέβαια, ἡ Ἄρτα δὲν στάθηκε ποτὲ ἀπὸ τίς σημαίνουσας ἐκεῖνες ἐστίες πνευματικῆς καρποφορίας, ὅπως ὑπῆρξαν, αἰφνης, τὰ Γιάννενα. Ἄλλὰ καὶ δὲν περιέπεσε ποτὲ στὴ μοῖρα τῆς νωθεῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀδράνειας, ὅπου ἐλίμνασαν ἄλλες περιφέρειες. Ἄγωνίστηκε τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν καὶ συντήρησεν τὰ φῶτα τῆς γνώσεως, μὲ ζῆλον καὶ θέρημ πού τιμᾶει καὶ τὴν πνευματικὴν τῆς ἔφεση, καὶ τὴν ἀνεπτυγμένη φιλοκαλία καὶ τὴν φιλομάθειά τῆς τὴν ἔμφυτη.

Τὴν ἔμφυτη αὐτὴ φιλομάθεια συνέδραμαν καὶ λόγοι ἐξωτερικοί, ὅπως ἦταν ὁ μέγας πλοῦτος τῶν κατοίκων ἀπ' τὸ ἓνα μέρος, καὶ ἡ στάσις τοῦ Ἀλήπασα ἀπὸ τὸ ἄλλο, — κατὰ τοὺς τελευταίους πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν χρόνους — πού ὄχι μόνον δὲν ἀντέδρασε στὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἠπειρωτῶν (στοὺς ὁποίους βασιζόνταν γιὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἀνεξάρτητου, τοῦ προσωπικοῦ βασιλείου του), ἀλλὰ καὶ τοὺς χρηματοδότησε. Γιὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἄρτας διέθετε συνολικὰ 1200 γρόσια τὸ χνόνον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λαμπρίδη. Σ' ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ, ἠθικὰ καὶ πατριωτικοθηκευτικὰ βιβλία πού κυκλοφόρησεν κατὰ τὸν 17ον ὡς τὸν 19ον αἰῶνα, ἂν ψάξουμε

* Διᾶλεξιν πού δόθηκε ἑστὶς 8 Μαΐου 1955, ἀπ' τὸν ἐκλεκτὸ λογοτέχνη Μιχ. Περάνθη, στὴν αἴθουσαν «ΟΡΦΕΥΣ» στὰ 60χρονα τοῦ Συλλόγου «ΣΚΟΥΦΑΣ».

στὸν «κατάλογο συνδρομητῶν» πὸν περιεῖχε καθένα στὶς τελευταῖες σελίδες του, θὰ βροῦμε ποικίλα ὀνόματα Ἀρτηνῶν, — καὶ μόνιμων κατοίκων τῆς πόλης, καὶ ξενετιμένων σὲ διάφορα κέντρα μεγαλεμπόρων. Πράγμα πὸν ἀποδεικνύει καὶ πνευματικὴ κατάρτιση, καὶ ὑλικὸν πλοῦτο.

Τέτοιοι πλούσιοι μεγαλέμποροι ἦσαν ὁ Ἀνδρέας Λουριώτης καὶ ὁ Χρόνης Ἀναγνώστου, στὸ Λιβόρνο. Ὁ Σίμος καὶ ὁ Γιάννης Κοθώνης στὴ Βενετία, ὁ Γεώργιος Μόστρας, ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Χριστόδουλος Ἀναγνώστου Παχὺς, ὁ Γιάννης Γούναρης, ὁ Ἀναστάσιος Τζιμῆς, στὴν Τεργέστη. Ὁ Θεόδωρος Γκίκας, ὁ Νίκος Δημητρίου, ὁ Γεώργιος Δρόσου, ὁ Μαργαρίτης Λήμου, ὁ Πᾶνος Σεκλιστιανὸς καὶ ὁ Θεόδωρος Μπέντζος, ἐπίσης στὸ Λιβόρνο. Ὁ Χρόνης Ἀναγνώστου καὶ ὁ Νίκος Σγούρης στὰ Γιάννενα καὶ ἄλλοι.

Ἔτσι αἱ τοὶ πῆραν τὴν ὑποαδήποτε πικρεία τοὺς στὸ σχολεῖο τῆς Ἀρτας. Παιδεία ἔστω καὶ στοιχειώδῃ τόσο στέρεη ὅμως, ὥστε καὶ ὁ μικρέμπορος Νικόλαος Σκουφᾶς νὰ μπορεῖ ὅταν ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ σιντάξῃ τὸν «ὄρκο» του, νὰ αἴρεται στὸ ὕψος ἐμπνευσμένου λογίου.

Ἄλλὰ τί ἦταν, καὶ πότε ἰδρῦθηκε, τὸ σχολεῖο τῆς Ἀρτας;

Ἡ ἐμπνευση καὶ ἡ προτροπὴ ὑπῆρξαν ἔργο τοῦ πατριάρχη Ἱεροσολύμων Νεκταρίου, ἡ δὲ χρηματικὴ προικοδότηση ἔργο τοῦ ἐμπόρου γουναρικῶν ἀπ' τὴν Καστοριά, Μανωλάκη, τοῦ ὁποίου καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα: Σχολὴ Μανωλάκη.

Λειτουργοῦσε στὸν αὐλόγυρο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ἡ λειτουργία της ἀνάγεται κατὰ μὲν τὸν Παρανάκα καὶ τὸν Σεραφεῖμ στὸ 1500, κατὰ δὲ τὸν Ἀραβιανινὸ στὸ 1660 ὡς πρὸ σωστῆ θεωροῦμε τὴ δευτέρῃ αὐτῆ χρονολογία, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι καὶ ὁ Νεκτάριος ἔζησε τὸ 1605 μὲ 1685. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἰδρῦθηκε σχολεῖο στὴν Ἀρτα καὶ τὸ 1500, πὸν δὲν ἦταν ὅμως ἡ Σχολὴ Μανωλάκη.

Μεταξὺ τῶν σοφῶν διδασκάλων τῆς σχολῆς ὑπῆρξαν ὁ Σωφρόνιος Λειχοῦδης τὸ 1670, ὁ Γεράσιμος Παλαδᾶς τὸ 1690, ὁ ἀρχιμανδριτῆς Μακάριος Καβαδᾶς τὸ 1695, ὁ Γρηγόριος Ἱερομόναχος τὸ 1696, ὁ Χρυσάνθος ὁ Ζιτσαῖος τὸ 1710, ὁ Ἀθανάσιος Νικολόπουλος ὁ Ἀρταῖος, πὸν ὑπῆρξεν ὁ δάσκαλος τοῦ μεγάλου Εὐγένιου Βούλγαρη, καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἡ σχολὴ αὐτὴ διατηρήθηκε ἐπὶ ἑκατὸν εἴκοσι χρόνια, γιὰ νὰ διαλυθῇ μὲ τὴν ἔκρηξη τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἄλλὰ ὁ ρόλος τῆς Σχολῆς δὲν περιορίστηκε στὴν ἀπλὴ μόρφωση τῶν προπατόρων μας. Δημιούργησε μιὰ ἐστία πνευματικῆς αἴγλης. Εἴλκυσε ξένες πνευματικὰς μορφάς. Καὶ ξεπέταξε νεαρὰ πνεύματα πὸν διέλαμψαν ἐν συνεχείᾳ ὡς φωτισμένοι λόγιοι στὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε μόνον συνοπτικὰ ν' ἀναφερθῶ στοὺς ἀρτινοὺς αὐτοὺς λογίους, ἢ πλειοψηφία τῶν ὁποίων ἀνῆκε στοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας. Οἱ δεσμοὶ ἐκκλησίας καὶ παιδείας κατὰ τοὺς δίσεχτους χρόνους τῆς σκλαβιάς εἶναι ἤδη γνωστοί, ὥστε τὸ φαινόμενο νὰ μὴ χρειάζεται περαιτέρω διασαφήσεις.

Ἡ μεγαλύτερη μορφή λογίου πού ἀπέδειξε ὡς σήμερα ὁ τόπος μας ὑπῆρξεν ὁ Μάξιμος ὁ ἐπιλεγόμενος ἁγιορείτης. Δὲν ξέρομε τὸ πραγματικό του ἐπίθετο, οὔτε τὸν ἀκριβῆ χρόνον πού γεννήθηκε—περὶ τὸ τέλος τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἴσως ἴσως καὶ τὸ Μάξιμος νὰ μὴν εἶναι τὸ κοσμικὸ του ὄνομα, ἀλλὰ τὸ μοναχικόν, ἀπὸ τοῦ πού ἐμόνασε στὸ Ἅγιον ὄρος.

Εἶναι πάντως ἀναμφισβήτητο πὼς γεννήθηκε καὶ μετὰ τὴν Ἁρτα. Ἀλλὰ τὰ στοιχειώδη γράμματα πού ἔμαθε ἦταν σταγόνα ἀνεπαρκῆς γιὰ τὸ ἀπληστο αὐτὸ πνεῦμα, πού ξεκινάει νωρὶς—νωρὶς, κι' ἴσως μὲ χρηματικὰς χορηγίας ἀρτηνῶν ἐμπόρων, γιὰ τὴν Εὐρώπην.

Κι' ὅταν λέμε Εὐρώπη, ἐννοοῦμε ἀκριβῶς ὅλη τὴν Εὐρώπην. Γύρισε ὅλες τὶς γῶνες της, ἔμαθε ὅλες τὶς γλῶσσες της, σπούδασε σ' ὅλα τὰ πνευματικὰ κέντρα της. Κι' ὅταν συμπλήρωσε τὸν κύκλον τῆς πολυσήμαντης αὐτῆς παιδείας του, ἀρχὴς τοῦ 16ου αἰῶνα, μεστὸς ἀπὸ γνώση, βαρὺς ἀπὸ σοφία, ἐχθρὸς κάθε κοσμικῆς τύχης, κατέφυγε στὸν ἅγιον ὄρος νὰ ἐγκαταβίωσῃ ἐν ἡρεμίᾳ στὴ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου.

Θὰ τὸν ἀγνοοῦσαμε ἴσως ὀλίποτε, χαμένον στὴν χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη του, ἂν δὲν μεσολαβοῦσε ἓνα τυχαῖο γεγονός. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας Βασίλειος Ἰβάνοβιτς ἔγραψε στὸν πατριάρχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ζητώντας νὰ τοῦ στείλῃ ἓνα σοφὸ ἱερωμένο, πού νὰ γνωρίζῃ, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἑλληνικὴν, καὶ τὴν ἀδιαμόρφωτην ἀκόμη τὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Ὁ κλῆρος ἔπεσε στὸν συμπατριώτη μὲς Μάξιμον, πού ἀφ' ἑνὸς πιά τὸ Ἅγιον ὄρος καὶ ἀναχωρεῖ, τὸ 1518, γιὰ τὴ Μόσχα.

Ἡ ὑποδοχὴ πού τοῦ ἔγινε ὑπῆρξε συγκινητικὴ Ἀλλὰ καὶ ὁ Μάξιμος ὑπερέβαλε τὶς ἐλπίδες πού ἐστήριζαν σ' αὐτόν.

Ἐννιά χρόνια εἶχαν περάσει. Ἐνα ὀλόκληρον βουνὸ σοφῆς ἴλης εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὰ χέρια του. Ὡστόσο, μ' ἔλη τὴν εὐγνωμοσύνην πού τοῦ ἀνεγνώριζε, ὁ ρῶτος ἦγε μόνος ἀρνιόταν πλέον νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του. Καὶ γιὰ νὰ κατασιγάσῃ τὸν αὐξάνοντα ἴμερον τῆς ἐπιστροφῆς, ἐσκέπαζε κάθε φορὰ κάθε καινούργια παράκληση μὲ νέες εὐνοίαις καὶ παροχές.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Μάξιμος δὲν ἔταυσε ἐκετεύοντας.

—Στὴν Ἑλλάδα, ἔλεγε, θὰ δοξολογῶ τ' ὄνομά σου. Καὶ θὰ διακηρύττω στοὺς Ἕλληνας πὼς ὑπάρχει ἀκόμα στὴ γῆ χριστιανὸς μονάρχης, τόσο μεγάλος καὶ τόσο δυνατός, ὥστε, θεοῦ εὐδοκοῦντος, νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπ' τὴν τυραννίαν τῶν ἀπίστων.....

Ὅπως βλέπετε, οἱ ἐλπίδες στὸ Μόσκοβο γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ γένους εἶχαν παλαιὰ, παλαιότατη τὴν καταγωγή, ἀλλὰ ὁ μονάρχης προτιμοῦσε, στὴ θέσιν τῆς ἀχρηστης αὐτῆς διακήρυξης, νᾶχη κοντὰ του τὸν σοφὸ Ἕλληνα, πού μὲ τὶς ἐργασίας του θεμέλιωσε τὸν ἄθλον τοῦ πνευματικοῦ διαφωτισμοῦ τῆς ἀξέστης ἀκόμῃ Ρωσίας.

Ἐιδικώτερα ὁ Μάξιμος κατέγραψε τὰ πολύτιμα χειρόγραφα τῆς μεγάλης καὶ ἀχρησιμοποίητης βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας. Μετέφρασε στὴ Ρωσικὴν τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ψαλτηρίου. Διώρθωσε τὰ λάθη τῶν Ρωσικῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων. Ἀπκατέστησε τοὺς τύπους τῆς ἱερουργικῆς ἐθιμοταξίας. Ἀναγκεύασε τὶς

ψεύτικες ἐρημνείες καὶ τὶς βλαβερὲς δεισιδαιμονίες ποὺ κυκλοφοροῦσαν εὐρύτατα στὸ στόμα τοῦ ἀνύποπτου λαοῦ. Ὑπεράσπισε τὴ Ῥωσικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τὶς διεισδυτικὲς ἀπόπειρες τοῦ καθολικισμοῦ. Ἀντιμετώπισε μὲ διαύγεια καὶ θάρρος τόσο τὶς ὀρθολογιστικὲς διδουκαλίες τῶν Δυτικῶν, ὅσο καὶ τὶς πλάνες τῶν Ἰουδαίων, τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν.

Ἡ προσφορά τοῦ αὐτῆ εἶχε διπλὲς ἐκδηλώσεις: ἀφ' ἑνὸς τὴ συγγραφὴ βιβλίων καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν προφορικὴ νοθεσία καὶ τὸ κήρυγμα. Ἔτσι, μὲ τὸ κήρυγμα μὲν, ὅπως οἱ ἴδιοι οἱ Ῥῶσοι ἀναγνωρίζουν, «ἐμόρφωσε πολλοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸ παρ' αὐτοῦ ἀρξάμενον μέγα ἔργον τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ῥωσίας». Ὅσο γιὰ τὴν συγγραφὴν, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμε ὅτι μετέφρασε πάνω ἀπὸ πενήντα βιβλία καὶ ἔγραψε δικῆς του πρωτότυπες θεολογικῆς μελέτης ἑκατὸν τριάντα τέσσερες.

Φυσικά, τὴν αἴγλη, δὲν μπορούσε νὰ μὴν ὑποκινήσῃ τὸν φθόνον. Τὸν κατηγόρησαν στὸν μονάρχη ὡς αἰρετικόν, ποὺ ἐχθρεύεται τὴν βασιλείαν του. Καὶ τὸν φυλάκισεν πολλὰ χρόνια στὴν ἐρημιὰ μιᾶς μονῆς, ὅπου πάλι συνέχιζε ἀκάματος τὸ διαφωτιστικὸν ἔργον του. Τὸ σύνολον τοῦ ἔργου του, διατηρούμενον ἄλλοτε σὲ χειρογράφα στὸ μοναστήρι τῆς ἁγίας Υφριάδας ἔχει ἐκδοθῆ σήμερα ὁλόκληρον ἀπὸ τοὺς Ῥῶσους, ποὺ τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς τὸν πρῶτον πνευματικὸν ἀναμορφωτὴ τῆς πατρίδας τους.

Ὁ Μάξιμος γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε στὴν Ἄρτα σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα γνωστὴ σχολὴ στὴν πόλιν μας. Τεῖνουμε ὅμως νὰ πιστέψουμε ὅτι ἔστω καὶ ἄγνωστη σήμερον, καὶ σχολὴ θὰ ὑπῆρχε καὶ ἀκαμαία πνευματικὴ ἀνθισθὴ καὶ σημαίνοντες φιλότεχνοι καὶ φιλόσπουδοι. Διαφορετικὰ δὲν ἐξηγεῖται ἡ παρουσία στὴν Ἄρτα, κατὰ τὸ 1492, τοῦ περίφημου λόγιου, διδασκάλου καὶ βιογράφου **Δημητρίου Τριβῶλη**. Κατὰ τὶς πληροφορίες μάλιστα τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμωνος» σὴν Ἄρτα ὁ Τριβῶλης ἐπῶλθε διάφορους πολύτιμους κώδικας πρὸς τὸν **Ἰανὸν Δάσκαρον**, ποὺ περιώδευε τότε στὰ διάφορα πνευματικὰ κέντρα ἀκριβῶς γιὰ τὴν συλλογὴ χειρογράφων. Ἀλλὰ καὶ ἡ στάθμευσι τοῦ Δάσκαρον ἐδῶ, δὲν ἀποτελεῖ μιὰν ἀκόμη ἐνθαρρυντικὴν ἐνδειξήν;

Δεύτερος ἀξιωματικὸς Ἄρτηνός λόγιος ὑπῆρξεν ὁ **Ζαχαρίας Γεργάνος**. Γεννήθηκε στὴν πόλιν τῆς Ἄρτας, οἱ πληροφορίες τὸν ἀναφέρουν ὡς καταγόμενον ἐκ «περιφανῶν γονέων» καὶ ἡ μόρφωσί του ξεπεροῦσε τὰ περιορισμένα Ἑλληνικὰ ὄρια. Κατὰ τὶς περιηγήσεις του στὴ Γερμανίαν ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὰ δόγματα τῆς Λουθηροκαλβινικῆς αἰρέσεως. Τὸ 1622 ἐξέδωκε τὴν *Καὶνὴ Διαθήκην* καὶ ἀργότερα ἔγραψε μιὰ *Κατήχησιν*. Οἱ δεσμοὶ του μὲ τὴ γενέτειρα ἔγιναν στενωτέροι λόγῳ τοῦ ἀξιώματος ποὺ κατέλαβε ἐπιστρέφοντας στὴν Ἑλλάδα, προχειρισθεὶς σὲ μητροπολίτη Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης.

Ἄλλος λόγιος, γεννημένος κ' αὐτὸς στὴν Ἄρτα, κατὰ τὸ 1730, κ' αὐτὸς ἀφιερωμένος στὴ θερησκείαν ὑπῆρξεν ὁ μοναχὸς **Χριστόφορος**. Ἄκουσε τὰ πρῶτα μὲθ' ἡμᾶς στὴ σχολὴ τοῦ Μανωλάκη καὶ συμπλήρωσε τὶς σπουδῆς του στὸ Ἅγιον

Ὁρος, στήν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημία, ὅπου εἶχε διδάσκαλο τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη. Ἀπὸ κεῖ πῆγε στήν Πόλη. Χρημάτισε διδάσκαλος τῶν ἀνεψιῶν τοῦ παιζιάρχη Σεραφεῖμ. Ἐπιστρέφοντας στοῦ Ἁγίου Ὁρος, γιά ν' ἀναλάβῃ ὡς διδάσκαλος στήν Ἀθωνιάδα ἀκαδημία, περιβλήθηκε συγχρόνως καί τὸ μοναχικὸ σχῆμα. Μεταξὺ τῶν ἔργων του καταλέγονται μιὰ σύνοψις τῶν Ἱερῶν Κανόνων καί πολλὰ μελωδικὰ ἄσματα.

Τέλος στήν Ἄρτα γεννήθηκε κι' ἐδῶ ἄκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Σπυρίδων Ζορβίλης, πού ἔδρασε περὶ τὰ μέσα τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδας. Μετὰ τὴν Ἄρτα συμπλήρωσε τίς σπουδές του στοῦ Ἁγίου Ὁρος, κι' ἀπὸ κεῖ στήν Εὐρώλη, ὅπου σπούδασε ἰατρική. Ἐχρημάτισε ἐν συνεχείᾳ διδάσκαλος στήν Πόλη καί στή Βιέννη κι' ἐκυκλοφόρησε (σὴν Τεργέστη) τὸ ἀξιόλογο βιβλίον του «περὶ δοκησι-σώφων».

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτοί. Ἔστω καί χωρὶς νὰ ἐκδώσουν βιβλία, μὲ μόνον τῆς διδασκαλίας τους τὴν ἀκτινοβολία, ἀναφέρονται ἀκόμη ὁ Ἀθανάσιος Νικολόπουλος ὁ ἀρταῖος, πού τὸν μνημονεύσαμε καί παραπάνω ὡς διδάσκαλο τοῦ Εὐγένιου Βούλγαρη, ὁ Κων/νος Βλαχούτσης (1770), ὁ Κων/νος Σακελαρόπουλος (1800) καί τέλος ὁ ἱερομόναχος **Φλαβιανός**, μιὰ μορφὴ ἐξέχουσα γιά τὴν ὁποίαν ἐλάχιστα ἔχουν γραφεῖ. Γεννήθηκε τὸ 1781. Ἐφοίτησε στὴ σχολὴ Μανωλάκη καί τὸ 1805 πῆγε μοναχὸς στήν περιφνημὴ μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Σκιάθου, ὅπου οἱ μοναχοὶ κολλυβάδες καί ἡ πολυτιμὴ βιβλιοθήκη τους εἶχαν δημιουργήσει ἓνα κέντρο πνευματικῆς καί αὐστηρᾶ ἠθικῆς ἀγωγῆς. Μετὰ 11 χρόνια, τὸ 1816, ἔγινε ἡγούμενος τῆς μονῆς, ὡς τὸ 1821 πού διεφώνησε κι' ἔφυγε, γιά νὰ ἡσυχασθῆται διαδοχικὰ στὸν Πάρο, στήν Ὑδρα, στοῦ Ναύπλιο καί στοῦ Αἰγυρίου. Ἐνδεικτικὸ τῆς μεγάλης ἀξίας του ἦταν ὅτι οἱ Σκιαθῖτες δὲν ἔπαυσαν νὰ τὸν συζητοῦν. Καί τέλος κατέφυγαν στὴ μεσολάβηση τοῦ κυβερνήτη Καποδίστρια, γιά νὰ τὸν πείσῃ ἐκεῖνος. Πραγματικά, ἐπέστρεψε τὸ 1830 στὸν Εὐαγγελισμό τῆς Σκιάθου, ὅπου καί παρέμεινε ἡγούμενος μέχρι τοῦ θανάτου του, τὸ 1851. Ὑπῆρξε φίλος καί ἰσότιμος ὄλων τῶν μεγάλων σοφῶν καί διδασκάλων τοῦ καιροῦ του, μὲ τους ὁποίους διατηροῦσε ἀλληλογραφία. Ὁ Κων/νος ὁ ἐξ Οἰκονόμων τὸν ἀναφέρει ὡς τὸν πλέον πεπαιδευμένο κληρικό. Μεταξὺ τῶν ἔργων του περιλαμβάνεται καί: «Περιγραφή τῆς διαπραγῆς τῆς μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὑπὸ τῶν Γουρκαβλιανῶν πειρατῶν», ἡ ὁποία μόλις τὸ 1913 τυπώθηκε ἀπὸ τὰ σωζόμενα χειρόγραφα.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τους νιόπιους λογίους, ἡ Ἄρτα ὑπῆρξε τὸ ἐπίκεντρο τῆς διδασκαλίας καί τῆς δράσεως πολλῶν ἄλλων λογίων, πού ἔζησαν ἐδῶ ὡς ἱερωμένοι ἢ ὡς διδάσκαλοι τους ἀναφέρω ἐν συντομία καί κατὰ χρονολογικὴ τάξη:

1) **Γρηγόριος ἱερομόναχος**. Σὲ μιὰ ἀναφορὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἄρτας πρὸς τὴ Βενετικὴ Γερουσία τὸ 1696, ὑπογράφεται καί αὐτὸς ὡς «Γρηγόριος ἱερομόναχος», ὁ διδάσκαλος καί ἐπίτροπος Ἄρτης.

2) **Χρυσάνθος Ζισσαῖος**. Γεννήθηκε στὰ Γιάννενα κι' ἔγινε καλόγερος στοῦ μοναστηρίου τοῦ Προφήτη Ἡλία. Κατὰ τὸ 1715 ἔζησε γιά λίγο στήν Οὐγγαρία,

δπου ξέδωκε και τὸ βιβλίον του «Ὁργανον προγυμναστικόν». Ὑστερα πῆγε στήν Τρανσυλβανία, ὅπου ἔγινε ἐφημέριος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Γυρίζοντας στήν Ἑλλάδα, ἐδίδαξε πρῶτα στή Σιάτιστα καί ἐν συνεχείᾳ σχολόγησε στή Μοσχόπολη καί στήν Ἄρτα. Τὰ τελεutaία χρόνια του τὰ πέρασε ὡς ἡγούμενος στό μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλία, ὅπου πρωτόγινε καλόγερος.

3) Ραφαήλ Κουσοκαλυβίτης. Γεννήθηκε τὸ 1723 στήν ἀκαρνανία. Μαθήτευσε στήν Ἄρτα, ἔχοντας διδάσκαλο τὸν Ζιτσαῖο. Μὲ τὰ ἐφόδια τῆς φοιτήσεώς του αὐτῆς, διὰ ἀργότερα ἀποσύρθηκε στή σκήτη τοῦ Κουσοκαλυβίτου, στό ἅγιον ὄρος, συνέθεσε μιὰ εὐχή στήν παρθενομάρτυρα ἁγία Βαροβάρα καί πολλὰ ἠρωελεγεῖα καί ἐπιγράμματα.

4) Ὁ μοναχὸς Ἰώβ. Εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου καί τῆς ἀκολουθίας τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, βασιλίσσης τῆς Ἄρτης, πού ἐκδόθηκε πρώτη φορὰ τὸ 1784.

5) Βενδραμῆς, ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Δημήτριος Οἰκονομόπουλος. Ἐδίδαξε πρῶτα στήν Κων/λη καί ὕστερα ἀνέλαβε στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, τὴ διεύθυνση τοῦ σχολείου τῆς Ἄρτας. Ὑπῆρξε, κατὰ μιὰν ἐκδοχή, ὁ διδάσκαλος τοῦ Νικόλαου Σκουφᾶ καί ὁ τελευταῖος σχολόγος τῆς Ἄρτας, ὡς τὸ 1820, πού ἡ σχολὴ Μανωλάκη διαλύθηκε. Ὁ Βενδραμῆς ἔφυγε τότε στό Μεσολόγγι καί μετὰ τὴν καταστροφή του στοὺς Παξούς, ὅπου καί πέθανε τὸ 1840.

6) Βενέδικτος ἱερομόναχος. Καταγόταν ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Λάμαρης. Ἐδίδαξε μὲ εὐδόκιμη ἀποδοτικότητα στήν Πόλη, στήν Πρέβεζα καί τελεutaία στήν Ἄρτα, ὡς τὸ 1842.

Ἄλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λογίους πού ἀνέδειξε ὁ τόπος, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ξένους λογίους πού ἔδρασαν στὸν τόπο μας, ὑπάρχει καί μιὰ τρίτη σειρά μορφῶν πού ὅπως δῆποτε συνετέλεσαν στήν πνευματικὴ ἐργήγηση τῆς Ἄρτας. Εἶναι οἱ διάφοροι μητροπολίτες της, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑπῆρξαν σοφοὶ καί πολυγραφώτατοι συγγραφεῖς. Θὰ μακρηγορούσαμε πολὺ ἂν θέλαμε νὰ ἐκταθοῦμε σὲ λεπτομέρειες. Πάλι συνοπτικὰ θ' ἀναφέρομε τοὺς κυριώτερους:

Ὁ Γαβριήλ Γ'. ὁ Βλαῖσιος, ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἐγινε μητροπολίτης τὸ 1802. Ὁ Σάβδος τὸν περιλαμβάνει στή «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» του μεταξὺ τῶν λογίων, καί ὁ Σεραφεῖμ στό «Δοκίμιόν» του τὸν χαρακτηρίζει ὡς «δόκιμο θεολόγο» καί ὡς «συγγραφεὴ ἀριστον, πολλὰ καί διάφορα συγγράψαντα».

β) Ὁ Θεοδόσιος Κορυθαλεύς, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐγινε μητροπολίτης τὸ 1640 εἶναι ὁ πρῶτος πού εἰσήγαγε τὴ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς φιλοσοφίας στήν Ἑλλάδα. Ἐγραψε πολλὰ ἔργα σχετικά μὲ τὴν Ἀριστοτελεῖπὴ φιλοσοφία, περὶ «Ἐπιστολικῶν Τύπων», «Ἐκθεσίων Ρητορικῆς» καί πολλὰ ἄλλα. Ὑπῆρξε στή ζωὴ του πολυτάραχος καί στό τέλος καθαιρέθηκε ἀπ' τὸ ἀξίωμα του μετερχόμενος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιατροῦ.

γ) Μελέτιος Μῆτρος, ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Σπούδασε φιλοσοφία καί ἱατρικὴν στό Πατάβιο. Ἐγινε σχολόγος τῆς σχολῆς Ἐπιφανίου, στὰ Γιάννενα. Καί σὲ ἡλικία 31 ἔτους, μητροπολίτης ἄρτης, ἀπὸ τὸ 1692 ὡς τὸ 1703, πού μετετέθη ὡς

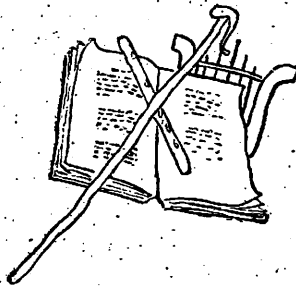
μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Ἐργασε «Ἐπιστολές», «Περὶ Διαφόρων Ἀκουσμάτων», «Γεωγραφία», «Περὶ Ἀστρονομίας», «Ρητυρική», «Διδαχὰς» καὶ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία».

δ') Νεόφυτος Μαυρομάτης, ἀπὸ τὴν Αἰτωλία. Μητροπολίτης Ἄρτης ἀπὸ τὸ 1706 ὡς τὸ 1721. Ἐργασε «Χρονικὸν Σύντομον» ἀπὸ ἀδάμ μέχρι τοῦ ἔτους 1733.

ε' Νεόφυτος ὁ Γ', ἀπὸ τὸ 1836 ὡς τὸ 1841. Χαρακτηρίζεται ὡς «φύσει φιλόμουσος», καὶ εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ νέου, μετὰ τὴν ἐπανάσταση, ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου τῆς Ἄρτας. Γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ σχολείου αὐτοῦ ὁ ἐπόμενος μητροπολίτης, **Ἀβέριμος**, ὑποχρέωσε τὸ 1845 τὰ μοναστήρια νὰ χρηματοδοτοῦν τὸ σχολεῖο. Ἐξ ἄλλου ὁ διάδοχός του Σωφρόνιος ἶδρυσεν τὸ 1856 τὸ παρθεναγωγεῖο τῆς Ἄρτας, μὲ ἔξοδα τῆς μονῆς, Κατω Παναγιάς. Τὸ δὲ 1857 κτίσθηκε, πάλι μὲ ἔξοδα τῆς μονῆς καὶ τὸ κτίριο τοῦ Παρθεναγωγείου, στὴ συνοικία ἁγίου Δημητρίου.

Καὶ **στ') Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος**, μητροπολίτης Ἄρτης ἀπὸ τὸ 1864, ἰδρυτὴς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς Περιόβολου, κατὰ τὸ 1869, ἐμπνευστὴς καὶ πρωτεργάτης στὴν ὅλη κίνηση γιὰ τὴν ἵδρυση σχολείων σ' ὅλα τὰ χωριά τοῦ νομοῦ, συγγραφεὺς τοῦ «Δοκιμίου» περὶ Ἄρτης, μὲ πλούσια καὶ πολυσχεδῆ δράση, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐγινε ἡ εἰρηνικὴ ἀπελευθέρωση τῆς Ἄρτας, στίς 24 Ἰουνίου 1881, ὕστερα ἀπὸ 432 χρόνων θλιβερῆ σκλαβιὰ στὸν ὀθωμανὸ δυνάστη.

(Συνεχίζεται)

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἄ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Η ΑΡΤΑ

ΕΙΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

1696—1781

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

3 Φεβρουαρίου. 1718.—Βόνιτσα.

Κατάθεσις τοῦ Καπιτάν Κώστα Ραφτοπούλου :

Ἐπιστρέψας οὗτος μετὰ τοὺς ἄνδρας του ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Ἀσπροποτάμου, πρὸς τὰ Γιάννινα, ὅπου εἶχε μεταβῆ ὡς «παρτιζάνος» ἐδήλωσεν :

«Εἶνε 8 ἡμέρες πὺν ἐπήγα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἵνα κάμω κκιμίαν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ εἰς τὸ Χωριὸ Χαλίκι εὐρήκα δύο ἀπὸ αὐτοὺς ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον κλεισθῆ καὶ ὀχυρωθῆ εἰς ἓνα σπίτι, συναντήσας μεγάλας δυσκολίας ἵνα τοὺς συλλάβω, ἔβαλα φωτιὰ εἰς τὸ σπίτι καὶ ἐκάησαν μαζὺ μετὰ αὐτό.

Ἀφοῦ δὲν ἤμπόρεσα νὰ κάμω ἄλλο τίποτε, ἠγόρασα μερικὰ πρόβατα ἀπὸ Χριστιανοὺς βουκοὺς καὶ τὰ ἔφερα ἐδῶ πὺν ὑπάρχει ἔλλειψις κρέατος καὶ ἔφθασα χθὲς τὸ βράδυ.»

Ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν μερῶν ἀπήνησεν : Συνήνησα πολλοὺς ἐμπόρους οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἄρτιαν ἐπήγαιναν πρὸς τὰ Τρίκκαλα, καὶ οὗτοι μοὶ ἐδήλωσαν μετὰ ὄρκου ὅτι πρὸ πολλῶν ἡμερῶν δὲν ἐσημειώθη κροῦσμά τι καὶ ὅτι γώρα ἐπικρατεῖ ὑγεία καὶ εἰς τὰ δύο μέρη.

Οἱ ἴδιοι ἔμποροι μοῦ εἶπον ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Σερρασκέρη πὺν εὐρίσκειται τῶρα εἰς τὴν Ἄρτιαν ἀποτελεῖται ἀπὸ 2000 περίπου ἀνδρας καὶ ὅτι ἔφθασαν τελευταίως ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα ἑκατὸν ἀπὸ τοὺς ἀνδρας τῆς ἑπαύθρου, τοὺ ὁποίους ὀνομάζουσι Γιουρούκηδες καὶ Γενιτσάρους, ἀλλὰ πράγματι δὲν εἶνε. Λέγουσι ὅτι περιμένουσι καὶ ἄλλους ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα, ἀλλὰ εἶναι δύσκολος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ διάβασις, διότι οἱ δρόμοι εἶνε σκεπασμένοι ἀπὸ κατὰ στρωμά χιόνος καὶ ὅτι συνήθως οἱ δρόμοι γίνονται διαβατοὶ τὸν μῆνα Μάρτιον.

Τέλος εἶπεν ὅτι γενικὴ γνώμη ὑπάρχει ὅτι ὁ Σερρασκέρης ἐτοιμάζει ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Πρεβέζης ».

20 Φεβρουαρίου 1718. Κέρκυρα.

Μαρτυρική κατάθεσις τοῦ Ἀγγελῆ Ραρτοπούλου Ἀθηναίου πρώην κατοίκου Πατρῶν ἀλλὰ τώρα χωρὶς μόνιμον κατοικίαν. Ἦλθεν ἀπὸ τὴν Σαγιαδάν.

Ἐρωτηθεὶς τί ἤλθε νὰ κάμῃ ἀπήντησεν ὅτι εἶχε φέρε ἰμερικά ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Λάρισσαν διὰ τὴν Σαγιαδά, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ Κερκύρας καὶ Σαγιαδος εἶναι διακεκομμένη, ἀφήκε τὰ ἐμπορεύματα στὰ Γιάννινα καὶ ἤλθε μόνος του εἰς τὸν ἀδελφόν του ποῦ εἶναι μαζὺ μὲ τὸν Λεονάρδον Βυθόν... .. Ἦκουσε καὶ αὐτὸς διὰ τὰ κανόνια καὶ τὰ εἶδε στὰ Τρικάλα καὶ λέγει ὅτι προορίζονται διὰ τὴν Ἄρταν... Περιγράφει τὸ εἶδος τῶν κανονιῶν καὶ ὅτι τὰ μετέφεραν ἐπάνω σὲ κάρρα συρόμενα ἀπὸ 4 ἢ 6 ἵππους, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὸν δρόμον ποῦ ἔκαμε μεταξὺ Τρικκάλων καὶ Ἰωαννίνων ἔπεσε πολὺ χιόνι, δὲν νομίζει εὐκόλον τὴν μεταφορὰν, μολοντί ὁ Σερασκέρης ἐπέβαλεν εἰς τοὺς δημογέροντας τῆς Ἀρτης καὶ Τρικκάλων νὰ πληρώσουν ἀνθρώπους νὰ ἀνοίξουν τοὺς δρόμους...»

12 Φεβρουαρίου 1718 Βόνιτσα.

Μαρτυρική κατάθεσις εἰς τὸ Ὑγειονομεῖον τοῦ Ρίζου Κάστρου ἀπὸ τὸ Κομπότι ἐλθόντος εἰς Βόνιτσαν μὲ βάρκαν.

».....Εἶνε τώρα 25 ἡμέραι ποῦ δὲν ἐσημειώθη κανὲν νέον κροῦσμα στὰ Γιάννινα. Μᾶς τὸ ἐβεβαίωσαν πολλοὶ ποῦ ἤλθαν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸ χωριὸ μας. Εἰς τὴν Ἄρταν ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον κροῦσμα ποῦ ἀπέθανεν ἕνας ἄσθενης χριστιανὸς ποῦ ὑπηρετεῖ ὡς σπαχῆς στὸ χωριὸ Ρόκα τὸ ὁποῖον ἀπέχει δύο ὄρεα δρόμον ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ὑπῆρχεν ὑποψία ὅτι προσεβλήθη ἀπὸ τὴν πανώλην, δὲν ἐνεφανίσθη πλέον ἄλλο κροῦσμα καὶ τώρα ἐπικρατεῖ ἄκρα ὑγεία καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἔξω στὰ χωριά εἶναι πλέον τῶν 45 ἡμερῶν ποῦ ἀπέθανεν ὁ ὄρηθεις νέος. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει πλέον ὑποψία περὶ νόσου, ὁ Πρόξενος ὁ Γάλλος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς μίαν μονὴν ἔξω τῆς πόλεως, ἤδη ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἐξυαν του. Δύο ἕως τρεῖς χιλιάδες Γοῦρκοι εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς Ἄρταν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σερασκέρη ἔφιπποι καὶ πεζοί. Χθὲς ἤλθαν 150 γιουρούκηδες καὶ ἐντὸς ὀλίγου καταφθάνουν ἄλλοι 2000 ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Θεσσαλονίκης διότι φαίνεται πῶς σκοπεύει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Πρεβέζης. Μάλιστα πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἤλθεν ἕνας καπιτζῆς⁽³¹⁾ ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῷ ἔφερε τὴν διαταγὴν ἵνα ἐπιτεθῇ ἄνευ περαιτέρω ἀναβολῆς κατὰ τῆς Πρεβέζης, διαφοροτικὰ κινδυνεύει τὸ κεφάλι του. Διὰ τοῦτο ὁ Σερασκέρης διέταξεν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάσουν γαλέτταν οἱ φοῦρνοι τῆς Ἄρτης καὶ διέταξε καὶ τοὺς χασάπηδες νὰ συγκεντρώσουν κρεατα. Ἐτοιμάζει δὲ καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν ἐκστρατείαν, λέγουν ἐπίσης ὅτι πρόκειται νὰ μεταφέρῃ καὶ κανόνια. Ἦδη πρὸ 15 ἡμερῶν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς κατοίκους νὰ τὰ μεταφέρουν μὲ βουβάλια,

31) Θυρωδὸρ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Οὗτοι ἀπεσιέλλοντο ὡς ἀγγελιαφόροι.

ἀλλὰ παρουσιάζονται πολλές δυσκολίες.

«Ἀπὸ μίαν Γαλλικὴν Ταρτάναν (32) ἔνα χονδρὸν καλώδιον καὶ τὸ μετέφερε μὲ μούλαρια εἰς τὴν Ἄρταν πρὸ 15 ἡμερῶν».

«Ὁ Σερασκέρης ἔστειλεν ἕνα ἄνθρωπον τοῦ εἰς τὸν Μωρηᾶν παρὰ τῷ Ὀσμὰν Πασᾶ, ποῦ ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πέρασε τὴν παρελθούσαν Τρίτην μαζί μὲ δύο μπαϊράκια (33) ἀπὸ τὸ χωριὸ μας καὶ πῆγεν εἰς τὴν Ἄρταν εἰς τὸν Σερασκέρον, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν τί ἀπαντήσεις τοῦ ἔφερεν. Ἐνα μόνον μικρὸ κανόνι ἔφερε μὲ χει τοῦδε στὴν Ἄρτα καὶ δύο βομβοβόλα μικρά. Ταῦτα μετεφέρθησαν ἐπὶ τῆς δάχως τῶν ἀλόγων.

Ἄλλο τι δὲν ἔχω νὰ προσθέσω».

Δέση 867.

Βόνιτσα 1 Αὐγούστου 1718. Ὁ Προβλεπτής Βονίτσης Ἀντώνιος Μπέμπο ἀποστέλλει τὴν κάτωθι μαρτυρικὴν κοτάθεισιν ἑνὸς ἐμπίστου ὑπὸ χρονολογίᾳ 20 Ἰουλίου 1718 (π.ῆ.).

».....μου ἔγραψατε ὅτι γίνετε λόγος πὸς εἰς τὴν Ἄρταν εὐρίσκονται 4000 Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι ἐτοιμάζονται διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πρεβέζης. Ποῖος τὸ εἶπεν αὐτό, εἶναι ἕνας ψεύτης διότι εἰς τὴν Ἄρταν εὐρίσκονται μόνον 1000 ἄνδρες καὶ ὁ Διοικητὴς τῆς πόλεως κατέβασε τὰ κανόνια ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ λέγει ὅτι ἀπεφάσισε νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς Πρεβέζης καὶ ὅτι περιμένει νὰ φθάσουν καὶ ἄλλοι ἄνδρες. Ἄλλὰ τίς περασμένες τοῦ ἔφυγαν 13 μπαϊράκια ἀπὸ Γιουρούκηδες τοὺς ὁποίους κάποι εἶχε στείλει νὰ κατόπιν γυρίσουν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐπιστρέψουν. Τὰ κανόνια τὰ ἔχει ἐτόιμα πρὸς φόρτωσιν καὶ ἡ ἰδέα τοῦ εἶναι νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Πρεβέζης. Ὁ Τοῦρκος εἶναι πονηρὸς καὶ ἡ Ὑμετ. Ἐξοχότης πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ.

Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἔγραψε καὶ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἕνα λάβη πληροφορορίας. Ἄλλ' οὗτος ἀπεμακρύνθη καὶ δὲν εὐρίσκεται πλησίον τῆς πόλεως, διότι φοβεῖται τὸν Βεζύρη καὶ δι' αὐτὸ κρύβεται.

Μετὰ δύο τρεῖς ἡμέρας στείλατέ μοι πάλιν τὸ πλοίαριον καὶ θὰ σᾶς δώσω καὶ νέας πληροφορίας διότι θὰ στείλω ἀνθρώπους νὰ κατοπτρεύσουν τὰς κινήσεις τῶν Τοῦρκων καὶ γνωρίζει ἡ Ὑ. Ἐξοχ. ὅτι τώρα μὲ δυσκολίαν πηγαίνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἄρταν, διότι φοβοῦνται τὴν ἀσθένειαν.

Παρακαλῶ τὴν Ὑ. Ἐ. ὁσάκις μοῦ γράφει νὰ μὴ σημειώῃ τὸ ὄνομά μου ἀλλὰ νὰ γράφῃ ἕνα ψευδώνυμον ὅπως νομίσαι, διότι δὲν θέλω νὰ πέσῃ κανένα γράμμα καθ' ὁδόν, διότι θὰ ἔχανα τὴν ζωὴν μου καὶ τέλος ἀσπάζομαι τὸ ἔνδυμά της.

Ταπεινότητος δοῦλος Της.

20 Ἰουλίου 1718 (π.ῆ.).

32) Ἐμπορικὸ πλοῖο ταχύ.

33) Κάθε διμοίρια στρατοῦ ἔφερε καὶ ἕνα λάβρον ἦτο μπαϊράκι, ἀποτελεῖτο δὲ συνήθως ἀπὸ 30 ἕως 50 ἄνδρας.

Δέση 966.

Ἁγία Μαύρα 1 Ὀκτωβρίου 1721—Μαρτυρικὴ Κατάθεσις.

Ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐξοχωτ. Ἐκτάκτου Προβλεπτοῦ ὁ Μαρίνος Παπαντώνης τοῦ ποτε Γεωργάρα ἐκ Ζακύνθου καὶ κατέθεσε τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐρχομαι ἀπὸ τὰ Γιάννινα μέσω Ἄρτης. Εἶνε 13 ἡμέραι πὺν λείπω ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Μιὰ μέρα ἐπῆγα εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἱερόθεον. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦλθε καὶ ἓνας Ἑλληὺν ἔμπορος προερχόμενος ἐκ Κων/πόλεως, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀναχωρήσει ἐκεῖθεν πρὸ 14 ἡμερῶν καὶ ἐνεχείρισε εἰς τὸν Μητροπολίτην μερικὰς ἐπιστολάς τοῦ Οἰκομενικοῦ Πατριάρχου. Ἐγένετο λόγος περὶ ἐπικειμένῳ πολέμου κατὰ τῆς Βενετίας. Κατόπιν ἐπῆγα πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐν Ἄρτῃ Προξένου τῆς Γαλλίας κ. Δουμπροκά πὺν εὐρίσκετο εἰς τὰ Γιάννινα εἰς τὸ σπίτι τοῦ κ. Λάμπρου Πάλλη ἐμπόρου καὶ διερμηνέως του καὶ τῷ εἶπα ὅ,τι ἀνέφερον ὁ ἐκ Κων/πόλεως ἔλθων ἔμπορος. Ὁ Προξένος ἐπεφόρτισε τὸν Πάλλον νὰ εἶρη δύο ἀγάδες πὺν ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κων/πολιν, ἵνα μάθῃ κάτι. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ Προξένος ἐπῆγεν εἰς τὸν Πασᾶν ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τίποτε δὲν ἤκουσε τὸ θεϊκόν.

Ἀνεχώρησα ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ τὸν Προξένον ἵνα εἶμαι ἐξησφαλισμένος ἀπὸ τοὺς κακοποιούς οἱ ὁποῖοι ὀργιάζουν εἰς τοὺς δρόμους κατὰ τῶν φιλησυχῶν διαβατῶν καὶ μετὰ δύο ἡμέρες ἤμεθα εἰς τὴν Ἄρταν. Ἐκεῖ ἔμεινα δέκα ἡμέρες εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γεωργίου Κεφαλά, ἐμπόρου, πὺν εἶναι καὶ διερμηνεὺς τοῦ εἰρημένου Προξένου. Ὁ Γάλλος Προξένος κ. Δουμπροκά μού εἶπεν ὅτι ὁ Τούρκος καπιτζίμπασης (34) πὺν εὐρίσκετο στὰ Γιάννινα, σταλμένος ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καὶ τίς περασμένες τὸν συνήνητησεν εἰς τὸ Παλάτι τοῦ Πασᾶ, κατέσχεν εἰς τὴν Ἄρταν τὴν περιουσίαν τῶν Τούρκων Τζαπρασλῆ καὶ Σπάο. Ὁ Σπάο αὐτός εἶχε ἀποκεφαλισθεῖ πρὸ ἐνὸς μηνὸς στὰ Γιάννινα, διότι εἶχε συνεννοηθῆ μὲ τὸν Τζαπρασλῆ.

Ὁ Καπιτζίμπασης ἔγραψε τώρα εἰς τοὺς Διοικητὰς τῆς Ἄρτης νὰ ἐτοιμάσουν τριάντὰ πέντε οἰκῆματα ἵνα φιλοξενήσουν 2000 Γενιτσάρους, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ κατέλθουν εἰς Ἄρταν.

Ἐπειδὴ ὁ Προξένος δὲν ἤθελε νὰ τὰ γράψῃ τὰ ἀνωτέρω εἰς Ὑμᾶς ἵνα μὴ τυχὸν παραπέσῃ ἢ ἐπιστολὴ του, μὲ ἐπεφόρτισεν ἵνα, ἅ,ια ἔλθω εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν ἐκθέσω τὰ καθέκαστα εἰς τὸν Δημόσιον Ἀντιπρόσωπον.....».

Δέση 867.

18 Ἰουνίου 1723—Ὁ Ἄλκο Μπουλούμπασης (35) πρὸς τὸν Ἐκτάκτον Προβλεπτὴν Ἁγ. Μαύρας.

«ἀπὸ ἐμένα τὸν Ἄλκο Μπουλούμπασῆ εἰς τὸν ἔσοχωτ. φίλον μας Ἐκτάκτον Προβλεπτὴν φιλικούς χαιρετισμούς.

34) Ἀρχιθωροὸς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

35) Ἡ ἐπιστολὴ γραφεῖσα Ἑλληνιστί, εὐρῶσκειται εἰς τὸ ἔγγραφον μεταφρασμένη εἰς τὴν Ἱταλικὴν μὲ τὴν σημείωσιν: **EXGRECO** καὶ ῥῆδη μετεφράσθη παρ' ἡμῶν.

Μὲ τὸ παρὸν σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ὁ Φουρλίγκας καὶ ὁ Πᾶνος Στασινὸς μὲ τὸν ἀδελφὸν του Νίκου καὶ τὸν Δῆμον Κρινωίτην καὶ ἐπροσκύνησαν καὶ ὁ Βασιλεὺς μας τοὺς ἐσυγχώρησε τὰ σφάλματα καὶ τὰ ἐγκλήματα τῶν καὶ γράφω καὶ εἰς Σᾶς ἵνα τοὺς συγχωρήσητε ἂν ἔκαμαν κάτι τι εἰς τὰ σύνορά σας καὶ νὰ μὴν ἔχουν πλέον καμμίαν ἐνόχλησιν ἀπὸ τὴν Ὑ. Ἐ. Ὁμοίως καὶ ὁ Βλαχογιάννης μὲ τοὺς λεβέντες του ἐπροσκύνησε καὶ ἐπῆγαν οἱ δημογέροντες καὶ ἐπιόστηκαν ἐγγυηταὶ δι' αὐτὸν εἰς τὸν Ἀφέντην μου καὶ ὁ ἴδιος μου ἔγραψε νὰ εἰδοποιήσω καὶ τὴν Ὑ. Ἐ. ἵνα μὴ ἔχη πλέον καμμίαν ἐνόχλησιν καὶ μετὰ τὰς ἐορτὰς θὰ ἔλθῃ εἰς τὰ σύνορα ὁ μπέης μου.

Τελειώνοντας Σᾶς χαιρετῶ καὶ πάλιν.

Σημ.— Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἐκτάκτου Προβλεπτοῦ ἦτο λίαν ἐπιφυλακτικὴ.

Ἄγία Μαύρα 15 Ἰανουαρ. 1724: Ὁ Ἐκτακτος Προβλεπτής εἰς τὸν Δόγην:

« . . . ὁ μουσελίμης ⁽⁴⁰⁾ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Βοεβόδας τῆς Ἄρτης μοὶ ἔκαμαν γνωστὴν τὴν κάτωθι περιεργον καὶ ἀπίστευτον ὑπόθεσιν: ὅτι δηλαδὴ ἓνας Διαμαντιῆς καὶ Κώστας ὑπήκοοι τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος, κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης, καταπατοῦντες μὲ ψυλὴν ἄδικον καὶ κακοήθη τὰς διατάξεις τῆς Συνθήκης εἰρήνης εἰσέβαλον μὲ πολλοὺς ὁπαδοὺς εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν Ἐπικράτειαν καὶ ἤρχισαν τὰς ληστείας καὶ τὰς βιαιοπραγίας, κατὰ φύσιν ἰσχυρῶν κλοπῶν καὶ ἐπέφερον τοιαύτην ἀναταραχὴν εἰς τὰ σύνορα ὥστε ἐγένοντο ἤδη διαμαρτυρίαι πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν παθόντων ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν μου καὶ κάποιος Στέφανος Μπάντης ὑπήκοος Ὁθωμανὸς μὲ μίαν ἔκκλησιν τῆς ὁποίας ὑποβάλλω συνημμένως ἀντίγραφον εἰς τὰς Ὑμετέρας Ἐξοχότητας. Τὸν ἐδέχθη μὲ εὐγένειαν καὶ τῷ ὑπεσχέθη καθε διευκόλυνσιν καὶ βοήθειαν ἵνα ἱκανοποιήσω κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς διατυπωθείσας εἰς τὴν αἴτησιν ἀπαιτήσεις του καὶ ἵνα ἀπέλθῃ εὐχαριστημένος. Ὑπέβαλα καὶ σχετικὴν ἔκθεσιν εἰς τὸν Γενικὸν Προβλεπτήν, ἀλλὰ δὲν ἠσύχαζεν ὁ Ἕλλην αὐτὸς καὶ καθημερινῶς προσήρχετο καὶ διεμαρτύρετο δι' ὅσα ἄδικα ἔπαθεν. Τοῦ εἶπα νὰ περιμένη ἕως ὅτου ἔλθουν αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Γεν. Προβλεπτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος εἶχεν ἀπαυδῆσαι καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἵνα ἀναφέρῃ τὰ κατέκαστα εἰς τοὺς Τούρκους Διοικητὰς καὶ οὕτω προκληθοῦν καὶ νέα παράπονα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ φυλακίσω τὰς οἰκογενείας τῶν κατοικῶν καὶ νὰ τὰς κρατήσω εἰς τὸ δεσμοτήριον μέχρις ὅτου ἀποζημιωθῇ ὁ παθὼν ἀπὸ τοὺς ἄρχηγούς τῶν οἰκογενειῶν τούτων.

Τὸ μέτρον ποὺ ἔλαβον ἀπεδείχθη τελεσφόρον διότι μετὰ δύο ἡμέρας ἱκανοποιήθη ὁ παθὼν καὶ οὕτως ἔληξε μία τόσον ἀνιαρὰ ὑπόθεσις καὶ ὑπεγράφη καὶ ἀποδείξεις ἐξοφλήσεως πάσης ἀπαιτήσεως, ἧς ἀντίγραφον ὑποβάλλεται συνημμένως.

Ἀντίγραφα θὰ ὑποβάλλω καὶ εἰς τὸν ἐξοχώτατον Βάβιλον παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ἵνα τὰ παρουσιάσῃ ἂν τυχὸν ἤθελον φθάσει τὰ παράπονα εἰς τὸ Διβάνιον

36) Ὁ Μουσελίμης ἢ μουτσεελίμης ἦτο ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ Διοικητοῦ.

τῆς Ὑψηλῆς Πύλης..... Ἔδωκα αὐστηρὰς διαταγὰς, ἵνα καταδιωχθῶν καὶ συλληφθῶν οἱ κακοποιοὶ καὶ εἰδοποιοὶ καὶ τοὺς Τούρκους Διοικητὰς, βεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι θὰ κνηνηθῶν μέχρι θανάτου καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἐφαρμόζουσιν οἱ ἴδιοι Διοικηταί, οἱ ὅποιοι τοὺς συγχωροῦν, ἐνῶ ἔπειτα αὐτοὶ ἀρχίζουσιν τὰ αὐτὰ ὡς καὶ προiήτερα. Ἐκφράζομαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἵνα τοὺς ἀναγκάσω νὰ παύσουν τὴν μ' ἄχρι τοῦδε πολιτικὴν τῆς συγγνώμης καὶ ἀμνηστείας τῶν κακοποιοῶν, ὡς ἔγινε μέχρι τοῦδε.....»

Ἴδου τώρα καὶ τὸ ἔγγραφο τῆς ἐξοφλήσεως τῶν ἀπαιτήσεων συνταχθὲν εἰς Συμβολαιογράφον τῆς Λευκάδος ἑλληνιστί, ἀλλὰ εὗρισκεται μεταφρασμένον Ἰταλιστί.

1724, 6 Ἰανουαρίου (π. ἡ.) ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀμαξικίου τῆς Ἀγίας Μαύρας.

Τὴν σήμερον ἡμέραν ἐνεφανίσθη ἐνώπιον ἐμοῦ Συμβολαιογράφου καὶ μαρτύρων ὁ Στεφανῆς Μπάντης τοῦ ποτε Κώστα ἀπὸ τὸ χωρίον Γραμμένον, περιφερείας Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ἦλθε ἐδῶ μὲ γράμματα τοῦ Μουσελίμη τῶν Γκιαννίνων καὶ τοῦ Βοεβόδα τῆς Ἄρτης, οἱ ὁποῖοι τὸν συνέστειον εἰς τὴν Δικαιοσύνην τοῦ Ἐξοχωτάτου τούτου ἐκτάκτου Προβλεπτοῦ, διὰ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ὄσων ὑπέστη ἀπὸ τοὺς κακοποιούς οἱ ὁποῖοι τὸν ἐλήστευσαν, καὶ ἐπειδὴ αἱ ὑποψίαι ἐστράφησαν κατὰ τὸν Διαμαντῆ Μακρῆ, Κώστα Ράφτη καὶ ἐνὸς Μαλάμου καὶ Μαροῦ, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν τὰς οἰκογενεῖαι των εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἐλήφθησαν παρὰ τοῦ Ἐξοχωτάτου Προβλεπτοῦ αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν οἰκογενειῶν τούτων, ἵνα οὕτως ὑποχρεωθῶν οἱ αὐτοὺργοὶ νὰ ἀποζημιώσουν τὸν παθόντα. Ἀφοῦ ἦλθεν ἔπειτα ἐνταῦθα ὁ παθὼν καὶ ἐνιστάμενος ἵνα ζητήσῃ τὴν δικαιοσύνην κατὰ τῶν ἐνόχων καὶ βεβαιωθέντος ὅτι οἱ κακοποιοὶ ἦσαν ἄλλοι ἢτοι ὁ Γομαρο—Κυριάκης, ὁ Ἀναστάσιος Κατσιγιάννης καὶ λοιποὶ, καὶ ὅτι οἱ ἀναφερόμενές Διαμαντῆς, Ράφτης καὶ συγγροφία, μὲ ὅλα τούτα ἠθέλησαν οἱ ἐν λόγῳ Διαμαντῆς, Ράφτης καὶ λοιποὶ ὑπῆκοοι, νὰ μείνουν σύμφωνοι μὲ τὸν παθόντα ἀναφορικῶς μὲ τὴν συνολικὴν ζημίαν ποῦ ὑπέστη, ἵνα ἀπαλλαγῶν οὗτοι ἀπὸ τὰ μέτρα τῆς δικαιοσύνης καὶ δυνηθῶν νὰ στραφῶν κατὰ τῶν πραγματικῶν ἐνόχων.

Δηλώνει κατόπιν τῶν ἄνω, ὀητῶς καὶ κατηγορηματικῶς, ὁ παθὼν Στέφανος ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς εἰρημένους Διαμαντῆν, Κώστα, Μαλάμον καὶ Μαροῦν πλήρη ἱκανοποίησιν διὰ τὸ σύνολόν τῆς ζημίας καὶ ὅτι δὲν ἔχει πλέον καμμίαν ἀπαιτήσιν ἐναντίον οὐδενὸς καὶ ὅτι ἀφίνοι εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἀξιῶσιν παρὰ τῶν ἄλλων τὴν ἐπ' ἀνόρθωσιν τῆς ζημίας καὶ τέλος δηλώνει ὁ Στέφανος Μπάντης ὅτι εἶναι λίαν ὑποχρεωμένος εἰς τὴν ἀδέκαστον δικαιοσύνην τοῦ φιλευσπλάχνου Προΐγκιπος, ἡ ὁποία τοῦ ἔδωκε τὴν χεῖρα καὶ τὴν βοήθειαν πρὸς πλήρη ἱκανοποίησίν του. Παρακαλεῖ τέλος νὰ ἀφίση ἐλεύθερον κάθε πρᾶγμα ποῦ κατεσχέθη τῶν ἄνω ἀναφερόμενων Διαμαντῆ καὶ λοιπῶν καὶ ὅτι ἐξ ὀλοκλήρου ἀποζημιωθεὶς δὲν ἔχει πλέον καμμίαν ἀξίωσιν ἢ ἀπαιτήσιν καὶ βεβαιώνει τὰ ἄνω, ὑπογράφων ἰδιοχείρως μαζὺ μὲ τοὺς μάρτυρας τὴν παροῦσαν πράξιν.

Στέφανος Μπάντης τοῦ ποτε Κώστα βεβαιῶ.

Γεώργιος Σαμπέλλης μαρτυρῶ.

Γεώργιος Σάκκας μαρτυρῶ

Ἰωάννης Καρβελᾶς δημόσιος Συμβολαιογράφος συνέταξα καὶ ἐπεκύρωσα

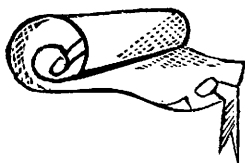
Εἰς τὴν ἔκκλησιν ὑπὸ ἡμερομ. 1 Ἰανουαρ. 1724, ποὺ ὑπέβαλεν ὁ Στέφανος Μπάντης ἐκ τοῦ χωρίου Γραμμένου εἰς τὸν Ἔκτακτον Προβλεπτήν, ἀναφέρεται ὅτι οἱ κακοποιοὶ τὸν ἐπλήγωσαν βαρεῖά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰς οὐλὰς ποὺ ἔχει εἰς τὸ σῶμά του ὅτι ἐπῆραν σκλάβον τὸν υἱὸν του Στάθην, τὸν ὁποῖον καὶ ἐξηγόρασε μὲ 520 δρεᾶλια καὶ ὅτι ἵνα ἐξοικονομήσῃ τὸ ποσὸν αὐτό, ἐπώλησε ὅ,τι εἶχε καθὼς ἔβαλε σὲ ἐργασία καὶ τοὺς ἄλλους υἱοὺς του. «Θὰ ἤμποροῦσαν γράφει περαιτέρω, οἱ διοικηταὶ μου ποὺ ἔγραψαν καὶ τὰ συστατικὰ γράμματα πρὸς Ὑμᾶς, νὰ κάμουν τὰ ἴδια συλλαμβάνοντες ὑπηκόους Ἐνετούς, οἱ ὁποῖοι πηγαινοέρχονται μὲ ἐμπορεύματα εἰς τὴν Ἄρτιαν. Ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ διαταραχθοῦν αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις καὶ ἡ φιλία τὴν ὁποίαν μὲ τὴσιν καλὴν θέλῃσιν καλλιεργεῖ ἡ Ὑμετ. Ἐξοχότης....».

Ἄρτια 18 Ἰουνίου 1726 Βοεβόδας Ἄρτιης εἶναι ὁ Χατζῆς Ἀλῆ Ἀγᾶς ὅστις γράφει εἰς τὸν ἔκτακτον Προβλεπτήν Ἀγίας Μαύρας διὰ κάποιαν ὑπόθεσιν.

Ἀγία Μαύρα 2 Αὐγούστου 1728 ὁ Ἐκτακτός Προβλεπτής γράφει εἰς τὸν Δόγην :

«... δὲν γνωρίζω ποῖαν ἔκπτωσιν δικαιοῦνται νὰ ἐπιτύχουν οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν Τελωνείων οἱ ὁποῖοι πλήττονται διττῶς καὶ ἀπὸ τὸν Βοεβόδαν τῆς Ἄρτιης ὁ ὁποῖος ἐπιμένει νὰ εἰσπράττῃ αὐτοῖς τὰ δικαιώματα ἐξόδου καὶ εἰσόδου, ἐκ τοῦ Κόλου καὶ ἀπὸ τὰς ἐνογλήσεις τῆς ἐπιδημίας ἢ ὁλοῖα παρακαλοῦει τὴν μεταφορὰν πολλῶν ἐμπορευμάτων.....».

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΤΟ ΑΡΜΑΤΟΛΙΚΙ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΥΤΕΛΙΔΑΙΟΙ*

12.

Γενναϊότατοι στρατηγοί Γιαννάκη και Καπ. Νικολό
ἀδελφικῶς σὰς ἀσπάζομαι.

Καί με τὸν Γραμματικόν μου ἔλαβα τὸ ἀδελφικόν σας γράμμα καὶ μ' ἐ-
πληροφόρησε καὶ ἐκ στόματος τὰ πάντα. Ἀπὸ ἐδῶ θαρρῶ τῆς Γότζιστας
τὸ ἐμάθετε καὶ οἱ Γιαννιώται οἱ Τοῦρκοι ἀπέλυσαν μετζήλια εἰς τὴν Τζα-
μουσιάν, καὶ εἰς ὄλην τὴν Ἀρβανιτιάν, ὅπου ὅσοι πιστεύουν τὴν Τουρκιάν,
νά ἐλθοῦν τὸ ὀγληγορώτερον. Ὁ Ὁμέρ Πισχὰς ἐπῆγεν ἕως εἰς τὴν Μου-
χιτάραιναν καὶ ἐπῆραν 60 κεφάλαια καὶ 120 σκλάβους καὶ ὡς τρεῖς χιλιά-
δας γιδοπρόβατα καὶ ξαναγύρισαν εἰς Καρβασαράν. Αὐτὰ τὰ γράφουν
τοῦ Νούρκα ἀπὸ Καρβασαράν, λέγουν, ὅτι ἐτοιμάζεται καὶ ὁ Βάλ-
τον ὁ Βεζύρης. Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν καθὼς μὰς ἔγραφεν ὁ Γιακωβάκης
καὶ προσμένουμεν καὶ τὰ παιδιὰ, νὰ ἰδῶμεν τί ἀπόκρισιν μὰς φέρουν καὶ
ἄς εἴμασθεν ἔτζι ὅσον ἠμπορέσωμεν. Σὰς λέγει κι' ὁ παρῶν στοματικά,
καὶ πάλιν ὅ,τι μάθω σὰς ματαγράφω. ὑγιαίνοντε.

Τῆ 31 Αὐγούστου (1824) Βουργαρέλι.

Ὁ ἀδελφός σας
Μῆτρος Κουτελίδας

Ὁ ἀδελφός μου Γιαννάκης σὰς ἀσπάζεται ἀδελφικῶς (Τ.Σ.)

Καγῶ ὁ Γιακουβάκης σὰς ἀσπάζομαι, καταλάβετε τὸ ἴδιον γράμμα
καὶ φέρτε τὴ δουλειάν με κυβέρνειαν καλὴν νὰ μὴν γένη χαλασμός
καὶ εἰς αὐτουνοὺς καὶ πάλιν γράψτε τους, ἂν γένη βοήθεια κί μὰς δώ-
σουν καμπόσον κόσμον στὸ κρυφόν, καὶ γράψτε τους με τὸν Βλάχον. Ὡς
τόσον ἔοχονται μαζοῦσι δύο παλληκάρια τοῦ Καπ. Μῆτρου, κί τοὺς εἶπε
μέ τὸ στόμα, τοὺς Τοῦρκους τοὺς ἐπῆρεν ἄνθρωπος Ρωμαῖος, καὶ τοὺς ἐ-
πῆγε, καὶ ἐσκλάβωσαν αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἴδιος τοὺς πιάσθηκε νὰ
τοὺς φέρη ἀπὸ τὸν Βάλτον, νὰ χαλάσουν κόσμον, καὶ νὰ σκλαβώσουν,
καὶ νὰ εὐνοῦν τὰ ἴσια ἐπάνω. Ὁ Δημήτρης Γώγου εἶναι με 100 στὸ Σέση,
βεβαιότατα ἦλθαν γράμματα ψὲς τὴν νύκτα εἰς τὸν Καπετάν Μῆτρον, τοὺς
τὰ εἶπε με τὸ στόμα νὰ μοῦ τὰ εἰποῦν, καὶ καρτερεῖ καὶ τὸ ἀσκέρι ἀπὸ
κάτω, καὶ νὰ εὔγουν μαζί καὶ πρὸς εἰδησίν σας, καὶ πάλιν γράψτε τους
ὅσον νὰ ἐλθοῦν καὶ τὰ παιδιὰ, πῶς νὰ φερθοῦν τὸ καλύτερον.

* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο.

ΓΑΚ, Μαυρ. κ. άρ. 1947, φάκ. 7.

13.

Τιμιώτατε άδελφέ καπετάν μητρο άδελφικώς άπάζομοισε. Με τὸ άδελφικὸν τῆς φανερώνω λάβε τὰ γράμματα τοῦ μέτζου καὶ τοῦ Χαήτα καὶ κατάλαβε τὶ γράφειν διακόσι πενήντα ἔρχονται μουτουλοκου ὁ μπασιομπένης καὶ τζανὸ μαρτολογης ὡς. αὔριο βράδυ χωρὶς ἄλλο ἔρχονται εἰς τὴν Πλάκα ἀπόψε ἦρθεν τὸ συγγενάδι τοῦ Γιάννη Ζυγούρη ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ μᾶς εἶπεν ὅτι ἦρθαν οἱ τζαούσιαδες τοῦ Ζιλαχιάρη καὶ τοὺς ἐτοίμαζαν τρακόσια κονάκια ἀπὸ ὅλες τὲς μεργιές μᾶς ἔρχονται μὴντάια καὶ τὸ τερτίπι τους τὸ ἔκαμαν οἱ μισοὶ πρὸς τὸν καπετάν Γληγόρη καὶ οἱ μισοὶ ἐδῶ καὶ ὅσοι δὲν ἔβγουν νὰ τοὺς καρτερέσουν καὶ νὰ τοὺς προσκυνήσουν ἔχουν νὰ βάλουν σπαθὶ ξιζι τὸ ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι τὸ τερτίπι τους καὶ ὁ ταήροπεγης με τὸν νῆμερα γιὰ κουμπάρων ἔρχονται ἐξεκίνησαν με ὄλον τὸ πουλούκι τους χωρὶς ἄλλο ἔρχονται βέβαια καὶ ὅ,τι χαμπέρι πάρω σοῦ στέλνω καὶ ἡ ἀφεντιά σου ἀπὸ αὐτοῦ νὰ μοῦ γράφης ὅ,τι εἶδησιν λαβάνεις διὰ μέτζοβον καὶ διὰ ἄλλα ὅπου ἤλεγον ὅτι τὸ γύρισαν ὅλα ψέματα καὶ μὲνω ἀδελφικώς

ἀδελφός σου

Ἰωάννης Κοτιλίδας

1824

4 Σεπτεβρίου ἄγναντα

(ἐπὶ τοῦ νότου)

Οἱ Γοτιστινοὶ μᾶς εἶπεν τὸ πικιδὶ αὐτηνοὶ θὰ ἔμπουν ὀμπροστὰ διὰ τ'ἀσπροπόταμο.

Τοῦ τιμιωτάτου κύρ καπετάν Μητρο Κοτιλίδα γυὸς εἰς γουργαρέλι τῆς ὥρας κἀνῶνῃ δένταγα, κόσμου.

ΓΑΚ, Μαυρ. φ. 8 άρ. 2000.

14.

Γενναιότατοι στρατηγοὶ κύρ Γιαννάκη καὶ καπετάν Νικολὸσας ἀδελφικοασπάζομαι.

» Ἐλαβα τὸ γράμμα τοῦ ἐκλαμπροτά του Πρίγκιπος με τὰ παιδιὰ, καὶ τὸ γράμμα τῆς γενναιότης σας καὶ ἐκατάλαβα κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ πρίγκιπος ἀκολουθοῦμε. Λάβε καὶ τὸ γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ μου Γιαννάκη καὶ κατάλαβε καὶ ἰδοὺ ὅπου στέλνω τὸν γρημματικὸν μου μαξκύς, νὰ σᾶς πληροφορήσῃ ἐκ σιόματος τὰ πάντα. Λάβετε καὶ πέντε ξάγια νηστερὲ καὶ σαράντα σφαχτὰ ταῦτα καὶ ἀδελφικώς μὲνω.

Ὁ ἀδελφός σας.
Μητρο Κοτιλίδας
(Τ.Σ.)

τῆ 4 Σεπτεμ.

1824: βουργαρέλι

(Ἐπὶ τοῦ νότου)

Τοῦ τιμιωτάτου στρατηγοῦ κύρ Γιαννάκη Ράγκο καὶ καπετάν Νικολὸσ ορορνάρη

ἀσπασίως
εἰς τὴν ἀγία παρασκευῆ

ΓΑΚ, Μαυροκ. φ. 6, άρ. 2001.

15.

'Αρ. 421

Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τὴν ἐνεργοῦσαν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ.

Ἰπὸ ὀλίγων ὥρων ἔλαβα τὰ ἐσώκλειστα τῶν στρατηγῶν Ράγκου, καὶ Στορνάρη καὶ χιλιάρχου Λιακατᾶ, ὅλα τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ἐν οἷς καὶ ἀντίγραφον γράμματος τοῦ Κουτελιδα, καὶ ἐτέρου τῶν ἐν Ἄρτῃ φίλων πρὸς τὸν Στρατ. Ράγκον Ἐπὶ οὗ ἂ πληροφωρεῖσθε τὸ σήμα τῆς Γοτζίστας, τὸ πιάσιμον τῶν δύο σημαντικῶν Τούρκων καὶ ἄλλων δέκα ἀπὸ τὸν χιλιάρχον Γληγόρη, καὶ τὰ λοιπὰ. Ὅσον φρόνιμα γράφουσιν οἱ ἀπὸ Ἄρτης φίλοι, τόσον τὸ πάθος δὲν ἀφήνει τὸν Ράγκον νὰ κόμη κρισίμ' εἰς τὰ πράγματα, καὶ θέλει καὶ τουρκολάτρας νὰ σχεδιάζῃ, καὶ ὅλον τὸν κόσμον νὰ βαρέσωμεν συγχρόνως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν γίγνεται. Καὶ Τουρκολάτραι ἂν ἦσαν οἱ Γωγαῖοι, ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ τοὺς πηλιεῦσωμεν, καὶ νὰ τοὺς ἡσυχάσωμεν, ἢ νὰ κάμωμεν κάθε τρόπον νὰ τοὺς κερδίσωμεν, ἐπειδὴ τὸ ἴδιον σῶμα τοῦ Ράγκου τοὺς ἔχει εἰς ταῖς πλάταις ἐνῶ τώρα ὅπου ἐσηκώθη ἡ Γοτζίστα τὸ σῶμα τοῦτο πρέπει ἐν καιρῷ χρεῖος νὰ προφθῶσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ χιλιάρχου Γληγόρη, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει περισσοτέρους ἀπὸ πεντακοσίους κατὰ τὸ παρὸν, καὶ εἶναι εἰς τὸ στόμα τῆς Ἀρβονιτιᾶς. Ἐκτὸς τούτου, διὰ τὸν Γῶγος ὑπόσχεται νὰ στείλῃ ἐδῶ τὴν φορηλίαν του καὶ νὰ κτυπήσῃ φανερά, ποῖα ὑπόψια μένει πλέον; Τὸ ἴδιον κοὶ διὰ τὸν στρατ. Ἀνδρέαν, αὐτὸς διὰ τοῦ Μπαρλᾶ μ' ἐμήνησεν, ἂν θέλωμεν νὰ στείλῃ τὴν μητέρα καὶ ἀδελφὸν του εἰς Μεσολόγγι καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς τὸ ἔξῃς δὲν τὸν συμφέρει νὰ συναγροικηθῇ μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἅς ἔτρεξαν ὅ,τι ἔτρεξαν πρῶτον ἕτερα. Ἐγὼ βλέπων ὅλα αὐτὰ, καὶ προβλέπων ὅτι ἂν τρέχωμεν μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ράγκου διὰ νὰ χωλίσωμεν ὅλον τὸ σχέδιόν μας, ἔκραξα πρῶτον τὸν χιλιάρχον Κορογιάννη, καὶ ὄφου τὸν ὠμίλησα τὰ ὅσα ἔπρεπε, καὶ τὸν ἐγέμισα καλὰ καὶ τὸ κεφάλι μὲ πειστικὸς λόγους, καὶ τὴν καρδίαν του μὲ ὑποσχέσεις, τὸν ἔκαμα κὶ ἔγραψε τὰ δύο γράμματα, τῶν ὁποίων περικλείω ἀντίγραφο, τὸ μὲν πρὸς στρατ. Ἰσκού, τὸ δὲ πρὸς τοὺς στρατηγούς Ράγκον, καὶ Στορνάρη, καὶ οὐκίον ξεκινῶ τὸν Καπ. Γιάννη Σούκα μὲ αὐτὰ τὰ γράμματα, γράφω πρὸς τὸν Ἀνδρέαν νὰ γράψῃ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Ράγκον, καὶ νὰ ἀφήσουν κατὰ μέρος κάθε πάθος, γράφω ἀκόμη περισσότερα πρὸς τὸν Ράγκον, γράφω πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Γῶγου καὶ τὸν ὑπόσχομαι ὅσα ἐσχάτως διὰ τοῦ Ἀνδρέα ἐζήτησε, γράφω πρὸς τοὺς Κουτελιδαίους νὰ σηκώσωσιν κὶ αὐτοὶ χωρὶς ἄλλο τὴν ἐπαρχίαν των, καὶ ὅσα ἄλλα γράμματα στοχασθῶ ἀναγκαῖα. Διὰ τοὺς πλιατζκατζιδες τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι εἶναι Σακαρετζᾶνοι, θέλω δώσῃ σφοδρὰν διαταγὴν εἰς ὅλους τοὺς στρατηγούς, ὅτι ὅποιος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κακοποιούς πειρᾶξῃ χριστιανὸν καταφεύγοντα εἰς ἡμᾶς, ὅπου καὶ ἂν εὔρεθῇ νὰ σκοτώνεται, ἐπειδὴ διαφορετικὰ δὲν ἐμπιστεύεται κανένας, διὰ προφύλαξιν δὲ διορίζω ἐν σῶμα ἀπὸ 100 ἀνθρώπων, διὰ νὰ στέκεται εἰς τὸ σύνορον τοῦ Βάλτου καὶ νὰ ἀσφαλίζῃ τὰς φασιλίας ἕως νὰ περάσωσιν ἀπὸ τὸ σύνορον τοῦ Σακαρετζίου, ἐπειδὴ ὕστερον δὲν ἐνοχλοῦνται ἀπὸ κανένα. Ὁ Γιαννάκης Σούκας διορίζεται νὰ ὀργανίσῃ τὰς λάκας καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ μὲ δραστηριότητα τὴν ἀνταπόκρισιν μὲ τοὺς φίλους διὰ τὸ γνωστὸν μέγα σχέδιον. Διὰ νὰ κάμω ὅλα ὅσα ἀνωτέρω ἀναφέρω χωρὶς νὰ χάσω καιρὸν δὲν ἤμπορῶ οὐκίε πρὸς τὴν διοίκησιν νὰ γράψω τώρα ἀμέσως, ὅθεν γράψετε ἢ εὐγενίᾳ

σας, και στείλετε όλα τα ἐνώκλειστα ἀντίγραφα, και ἀντίγραφα, και ἀντίγραφον τοῦ παρόντος μου ἀκόμη, δι' ὅσα ἀφοροῦν τὰς γενικὰς και οὐσιῶ δεις ὑποθέσεις.

Ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Στορνάου βλέπετε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ πληρωθοῦν οἱ μισθοὶ του και ἐκεῖνοι τοῦ χιλιάρχου Γληγόρη, ὅθεν κάμετε ὅ,τι ἤξευρέτε, διὰ νὰ ἐμψυχώσωμεν τοὺς ἀνθρώπους.

Περικλείω και γράμμα τοῦ Στρατηγοῦ Τζόγκα μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ περικλεισμένου γράμματός ἐνός φίλου, και πληροφορεῖσθε ἐξ αὐτοῦ τί περὶ τῶν ἐχθρῶν ἐγὼ ἐγράψα πρὸς τὸν Στρατ. Τζόγκαν ἀπὸ τὴν αὐτὴν τὴν στιγμήν ὅπου ἔλαβα τὰ γράμματα τοῦ Ράγκου, ἐπειδὴ ὁ Ράγκος ἔγραφε και πρὸς αὐτὸν τὰ ἴδια, και ἐφοβήθη μὴ τὸν κάμῃ, ἄλλάξῃ γνώμῃν, μ' ὄλον ὅτι / γνωρίζω τὴν σταθερότητα τοῦ Στρατ. Τζόγκα, μάλιστα ἀφοῦ ταῖς ἀπερασμέναις τὸν ἐπῆσα τὴν ὑπόσχεσίν του, και γράμμα του πρὸς τὸν Δημήτριον Γώγου, ὅτι εἶναι και θέλει εἶσθαι ἀδελφός του, τὸ ὁποῖον αὖριον στέλνω διὰ τοῦ Καπ. Γιάννη Σούκα. Σὰς περικλείω και ἀντίγραφον γράμματός τοῦ Νικολάου Κοντογιάννη, και βλέπετε τὰ ἐκεῖ τρέχοντα. Εἰς τὸ κὸλι τῆς Ρενδίνας ὅπου γράφει, εἶναι ὁ Φραγκίστας, και ἀπορῶ μὲ τὸ φέρισμόν του. Ἀπὸ ἐν ἀντίγραφον τοῦ χιλιάρχου Κ. Βλαχοπούλου πρὸς τὸν Στρατ. ἀδελφόν του βλέπετε ὅτι τοῦ Βλοχοῦ κινδυνεύουν πάλιν νὰ ταραχθοῦν, και οὔτε ἐγὼ δὲν ἤξεύρω τί πρῶτον νὰ διορθώσω μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Γιαννάκης Στάϊκος μ' ἐζήτησεν ἄδειαν διὰ νὰ στείλῃ ἐξ ἄρρώστους εἰς τὰ σπίτια των. Αὐτοὶ οἱ ἐξ ἦτον ἀπὸ τοὺς προϋπάροξαντας κλέπτας, μ' ὄλον τοῦτο δὲν ἐπειραξεν, ἔφθανεν ὅτι ἦτον ἄρρωστοι, κατὰ τὸ λέγων του διὰ νὰ γενῆ εἰς αὐτοὺς αὐτὴ ἡ συγκατάβαση, τῶρα ἀντι ἄρρώτων εὐχαίνουσι γεροί, και ἀντι ἐξ γίνονται τριάντα τόσοι, κατὰ τὸ γράμμα τοῦ χιλ. Κώστα, ἂν γράφῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ Κώστας δὲν ἔκαμε καλὰ ὅπου ἔστειλε τὸν Δημητράκη, ἐπειδὴ εἶναι τρελλός, καθὼς τὸν γνωρίζετε, και ὑποπεύω μὴ ἀκολουθήσῃ τίποτε, ἡ παρουσία τοῦ ἐπάρχου ἐκεῖ εἶναι ἀναγκασιότατη, και γράψετε του νὰ ὑπάγῃ χωρὶς ἄλλο, δίδοντες αὐτὸν και τὰς ἀναγκαίας δαχτυλίας.

6 : 7βρίου 1824

Διοβοβίτσι

Ὁ Πατριώτης

Μ. Μαυροκορδάτος

» Οἱ δύο συλληφθέντες ἀπὸ τὸν χιλίαρχόν λικατᾶν εἶναι σημαντικῶτατοι, καθὼς πληροφοροῦμαι και θέλουν μᾶς χρησιμεύσει διὰ τὰ ρεχέμια ὅπου διάφοροι ἐπαρχίαι ἔχουν.

(Ἐπὶ τοῦ νότου)

τοῦ Γεν. Διευθ.
πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν
και πρὸς τοὺς Στρατ. Στουρν.
και Ράγκον, και Κουτιλίδα

ΓΑΚ, Μουσ. φ 8, ἀρ. 2016.

16.

Ἐκλαμπρότατε.

» Ἐλάβαμεν τὸ ἔκλαμπρον γράμμα σας μὲ καπετᾶν Γιαννάκη Σούκαν, και κύριον Λούκαν, ὠμίλησαν και ἐκ στόματος τὰ πάντα και σας

πληροφοροῦν εἰς πλάτος διὰ τούς στρατηγούς τὰ φερσίματά τους ὅπου δουλεύουν διὰ πάθος καὶ ὄχι διὰ γένος.

Ἡμεῖς, ἐκλαμπρότατε, εἰς τίς ἴδιες κουβέντες ὁ τοῦ ἡμεσταν εἴμεστε καθὸ Χριστιανοί, καὶ εἰς αὐτὸ θὰ ἀποθάνωμεν διὰ τὸ καλὸν τοῦ γένους μας.

Παρακαλοῦμεν λοιπὸν τὴν ἐκλαμπροτητά σας νὰ μᾶς διατάξετε μὲ τὰς πατρικὰς σας συμβουλὰς, καὶ εἴμεθα πρόθυμοι εἰς τὰς προστάγας σας καὶ μὲνω.

Τῆ 5 Ὀκτωβρ. 1824

Ἀγίους Ἀποστόλους

Ὁ δοῦλός σας

Γιαννάκης
κοτηλίδας

(νῶτον) Τῷ Ἐκλαμπροτάτῳ πρίγκιπα Κῶ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ.
(ΓΑΚ, Μαυροκ. φ. 6 ἀριθ. 2243) εἰς Λιγοβίτζι

17.

Ἐκλαμπρότατε! ταπεινῶς προσκυνουῦμεν

Ἀναφερόμεθα τὰ ὄσα σὲ ἐγράψαμε μὲ τὴν κρυφογραφίαν ὑπὸ τὸ μέσον τοῦ καπετάν Σούκα ὅπου ἐλπίζομεν νὰ τὰ ἐλάβετε ἀσφαλῶς, ἐχθὲς σὰς ἔγραψεν ὁ καπετάν Δημήτριος Γώγου ἐν συντομίᾳ ὅπου νὰ στείλετε τὸ ὀγληγορώτερον ἕναν ἀνθρώπον πιστὸν, διὰ νὰ σὰς γράψῃ τὰ αἰτία, καὶ δὲν ἐμπιστεύθη εἰς τὸν γρχηματικόν. Τώρα σὰς λέγομεν ὅτι προχθὲς ἦλθε τάταρξ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν, καὶ ἔφερε τὰς ἀκολούθους βεβαίαις εἰδήσεις.

Ὁ Ὁμέρ Πασιάς ἔγινεν ἄζηλη καὶ ἀπὸ τὰ τρία μανουσούπια τοῦ καὶ τοῦ ἐδόθη ἡ Θεσσαλονίκη μανουσούδι, τοῦ Ἀχμέτ πασιᾶ τοῦ ἐδόθη τὸ Κιοστεντίνη, τὸ μανουπι αὐλῶνος καὶ Μπεράτι ἐδόθη τοῦ Σουλεϊμάν πασιᾶ υἱοῦ ἡμπραῆμ πασιᾶ, ὅστις ἦτον εἰς τὴν πόλιν, καὶ κατεβαίνει, καὶ ἐδιωρίσθη κεχαγιάς τοῦ ὄσως βασιάρξ νὰ σταθῇ εἰς τὸ κάστρον Μπερατίου ἕως τὸν ἐρχομὸν τοῦ Σουλεϊμάν πασιᾶ ὁ Δερβίς πασιᾶς σερασκέρης ἔγινε ἄζηλη καὶ ἔγινε ρούμελης σερασκέρης καὶ ντερβεντὰτ ναζιρί, ὁ Βεζήρ ρεσήτ μεχμέτ πασιᾶς καὶ ἔγινε ἰλχάτι εἰς τὸν ἴδιον, καὶ τὸ μανσίπι Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου.

Ὁ αὐτὸς Ρεσιτ Μεχμέτ πασιᾶς εἶναι ὁ ἴδιος ὅπου εἶχε ἔλθῃ εἰς τὰς ἐλας Μισολογγιού καὶ λέγουν μὲ βεβχιότητα ὅτι τὰ Γιάννινα καὶ Δέλβινον ἐλήθ τὰ δώσει τοῦ Ἡσμαῖλ-πασια πλέσια ὅστις ἦτον εἰς Πόλιν καὶ κατεβαίνει μὲ τὸν Ρεσιτ Μεχμέτ πασιᾶ σερασκέρη διὰ τὴν ἐδιωρίσθη ὁ Σουλεμαν μπη Κοτιντζης νὰ σταθῇ εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἐδῶ εἰς Ἄρταν νὰ ἔλθῃ ὁ Χασάν πασιᾶς μουχαφίζης μὲ Βεζήρ μεκτομπή νὰ ἔχη μαζί του, τὸν Ταῆρ Ἀμπά ζη. Ὁ Ἀχμέτ πασιᾶς ἐκίνησε χθὲς μὲ 300 διὰ Ἰωάννινα νὰ πηγαίῃ στὸ Μανσούπι του, ὁ Ὁμέρ πασιᾶς στέκει ἐδῶ ἕως ὀκτῶ ἡμέρας ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ Χασάν πασιᾶς νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ κάστρον. Ὁ αὐτὸς Χασάν πασιᾶς εἶναι ἐκεῖνος ὅπου τώρα ἦλθεν ἀπὸ Πάτρων καὶ ἐστέκονταν εἰς Γιάννενα, φαίνεται θε νὰ σταθῇ ἕως τὸν ἐρχομὸν τοῦ Βαλῆ Ἰωαννίνων, ὅλοι οἱ βληῆδες τὸν ἐδῶ μανουάλων εἶναι τσιράκια τοῦ Ρεσιτ Μεχμέτ πασιᾶ νέου Σερασκέρη καὶ ἐστοχάσθη νὰ βάλῃ ἐδικόν του, διὰ νὰ μὴν ἔχη ὑποψίαν ἐπιβουλής, ὁ Ὁμέρ πασιᾶς ἐταράχθη πολὺ διὰ τὸ ἄζλι του, νὰ πηγαίῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκη φობάται νὰ ἀποστατήσῃ δὲν τὸ βγάζει πέρα καὶ θέλει

σηκωθῆ καὶ ἤθελε πᾶγει εἰς τὸ Μανσοῦπι του καὶ θέλει κλεισθῆ εἰς τὸ κάστρον Μπερατίου, αἱ αὐταὶ ἀλλαγαὶ ἔγιναν πολλὰ καλαὶ διὰ τὸ Γέννος καὶ τὴν σήμερον. ὁ Ὁμὲρ πασσᾶς δὲν ἔχει περισσότερον ἀπὸ χίλιους Ὁ Χασάν πασσᾶς μετ' ὅσους τσίρκα θέλει ἔλθει καὶ εὐθὺς σηκώνεται ὁ Ὁμὲρ πασσᾶς. Ὁ Μῆτρος Κουτελίδας προχθὲς ἀπέθανε ἀπὸ ἓνα παιδιὸν πάθος εἶχε καὶ τὸ καπιτανάτου Τζιουμέρκου ἐδόθη εἰς τὸν ἀδελφόν του Γιαννάκη, ἡ τύχη καὶ εὐρέθησαν ἐδῶ ὅλοι οἱ ὑπογεγραμμένοι καὶ ὁμιλῶνται διεξοδικῶς εὐρέθη εὐλογον ἀπὸ ὅλους νὰ σᾶς στείλουμεν τὸ πρῶν μας; ὅπου ὅλα τὰ γεγραμμένα μας μετ' Ἀνχνῶσ ην νὰ ἐνεργηθοῦν μετὰ κάθε ταχὺτητα. Τὰ καράβια διὰ Πρέβεζαν καὶ Σπλάντζαν μετὰ τὰ στρατεύματα ὅπου σᾶς ἐσημειώσαμεν δ' ἀκείνα τὰ μέρη, καὶ ἐδῶ μετὰ ζαερέδες καὶ τζέπχανέδες ἀρκετοὺς διὰ ὅλα τὰ μέρη, καὶ μετὰ μετρητὰ ὅπου σᾶς ἐσημειώσαμεν καὶ τὰ ἀναγκαῖα γράμματα τῶν συμφωνιῶν ὑπογεγραμμένα ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ ἐκλαμπρότητα σας. Οὐλφέδες νὰ συμφωνηθοῦν καὶ τοῦ Καπετάν Γιαννάκη Γιώργη καὶ διὰ τὴν Στρατηγίαν του καὶ ἀρχηγίαν καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ γράμματα νὰ σταλθοῦν τοῦ Καπετάν Δημήτρη καὶ στέλνοντο ἀπαυτὸν εἰς τὸν Κουτελίδαν καὶ Καπετάν Γιαννάκη καὶ θεοχάρη ὅτι ὡς σᾶς εἶπαμεν θεὸς νὰ εἶναι μαζί μας. Πάρτε ὅλην τὴν περίληψιν εἰς τὰ ὅσα μετὰ ἀναγνώστην νὰ μᾶς συμφωνηθοῦν καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν εἶδησιν ἐδῶ δέκα ἡμέρας ἀρχύτερα καὶ ὁ λευκαδίτης ὁμοίως. Καὶ κινήματα νὰ γίνουν εἰς ἓνα καιρὸν καὶ μετὰ ταχύτητα, ὅτι τέτοιον καιρὸν δὲν εὐρίσκωμεν. Ὁ Καπετάν Γιαννάκης Γιώργης καὶ Λευκαδίτης αὐριοὶ κινοῦν, ὁ πρῶτος διὰ τὸ Βιλαέτι του καὶ ὁ Λευκαδίτης διὰ Πρέβεζαν καὶ προσμένει τὸ ἀποφασισθόμενον. Ὁ Λευκαδίτης ἔχει ἀρκετοὺς μοσθοῦς ἀπὸ μῆνης ὅπου πληρώνει καὶ νὰ στείλετε ὑπὸ τὸ μέσον μας καὶ μετρητὰ δι' αὐτόν, ὅτι ἕως τώρα ἐκυβέριησα μετὰ ἐδικὰ του καὶ δάνεια.

Ὁ Δημήτρης Γώγου αὐριὸν εὐγαίνει εἰς Κομπότι καὶ || συνάζει μέρος τοῦ τάφεᾶ του καὶ εὐκολύνεται ἡ ἀνταπόκρισις, τοῦ Λευκαδίτη ἐδώσαμεν τὸ ἀλφάβητον τῆς κρυπτογραφίαν καὶ οὕτω γράφετέ του, δίδοντες πίστην καὶ εἰς τὰ εἰδικὰ του ὅπου θεὸς νὰ σᾶς στέλνη νὰ μὴ λείψῃ καὶ ὁ Καπετάν Νότης καὶ Σούκας καὶ περισσότεροι ἄλλοι Σουλῶνται ὑποληπτικοὶ καὶ τεχνῆται αὐθένται τῆς ἐκστρατείας, ὅτι ὡς σᾶς εἶπαμεν ἀρμοδιώτερον καιρὸν δὲν εὐρίσκομεν. Πλὴν ὅλα νὰ γενοῦν μετὰ τοὺς τρόπους ὅπου σᾶς ἐσημειώσαμεν, ὅπου ἂν οὕτως ἀκολουθήσετε ἐλπίζομεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νὰ κερδίσωμεν τὸ πᾶν κατὰ τὸ μέγχα πᾶνον ὅπου ἔχομεν. Ὅθεν ταχέως προσμένομεν ἔντιμον ἀπόκρισιν σας.

Μένομεν 10 Δεκεμβρίου 1824

Θεοχάρης, Δημήτρης Γώγου, Γιαννάκης Κουτελίδας,
Γιαννάκης Γεώργη, Κωνσταντῆς Λευκαδίτης.

Διὰ τὸ ἄζλι τοῦ Ὁμὲρ πασσᾶ ὁ Βαρνακιώτης, ὁ Κυροῦσσης καὶ Δάσκαλος ἀπελπίσθησαν. Τοὺς εἶπεν ὁ Ὁμὲρ πασσᾶς νὰ καθίσουν ὅθεν θέλουν ἢ εἰς Πσέβεζαν ἢ εἰς Κάλαμον καὶ ἢ Πρέβεζα καὶ Πάργα τὴν ἔχει ἄλλος. Ὁ Μπεκίρ Τζογαδῶρος στοχάζεται νὰ μὴ δεχθῆ ἄλλον. Ὅμως λαβεμένον τὸ ἔχει. Ἀπὸ τέτοιες περιστάσεις ὠφελούμεθα.

Οἱ ἄνωθεν ταπεινοὶ δοῦλοί σας.

Τὸ ἐκλαμπρόν σας ἀπὸ 30 Νοεμβρίου ἐλόβαμεν εἰς γράμμα τοῦ Ἀ-

ναγνώστη. Μὰς ἐλύπησεν ἡ ἀρρώστια σας, ἄς ἔχη δόξαν ὁ Θεὸς ὁποῦ ἀνελάβετε.

(ἐπὶ τοῦ νώτου) 1824

Κρυπτογραφικὴ ἀλληλογραφία
τῶν ἐν Ἄρτῃ φιλογενῶν
πρὸς Ἄ. Μαυροκορδαῶν

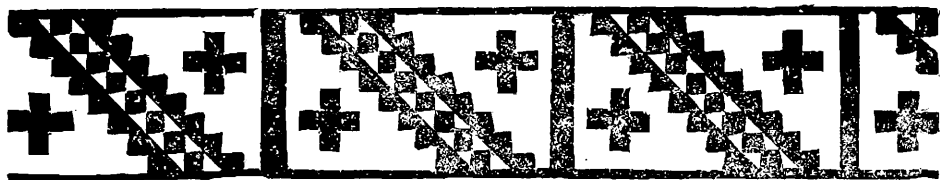
(ΓΑΚ, Μαυροκ. ἀριθ. 2554)

(Συνεχίζεται)

ΤΗΣ ΔΕΝΩΣ ΤΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Οὐ λαις οἱ καπετάνισσαις ἀπὸ τὸ Κακοσοῦλι
 ὄλαις τὴν Ἄρτα πέρασαν, ἔς τὰ Γιάννινα τοῖς πάνε,
 σκλαβώθηκαν οἱ ἀρφαναῖς, σκλαβώθηκαν οἱ μαύραις,
 κ' ἡ Δένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβαι.
 Μόν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια,
 σέρνει τουφέκι σισανὲ κ' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
 ἔχει καὶ εἰς τὴ μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.
 Πέντε Τούρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταραῖοι.
 «Τούρκοι γιὰ μὴν παιδεύεστε, μὴν ἔρχεστε σιμά μου,
 σέρνω φουσέσια εἰς τὴν ποδιά καὶ βόλια εἰς τοῖς μπαλάσκαϊς
 —Κόρη, γιὰ ῥῆξε τάρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.
 —Τὶ λέτε, μωρ' παλιότουρκοι καὶ σεῖς παλιοζαγάρια;
 Ἐγὼ εἶμαι ἡ Δένω Μπότσαρη, ἡ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
 καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.»

(Δημοτικὸ)

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΠΑΖΑΡΙ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

"Αξιζε, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ ὑπομείνει κανεὶς ἕνα καλοκαίρι τὴ ζ' ἴστα τοῦ κ' ἔμμου, τὸ γλιὸ νερὸ καὶ τὸ λίβα γιὰ ν' ἀξιωθεῖ τώρα στὰ ἔβγα τοῦ Σεπτέμβρη νὰ χαρῆ αὐτὸ τὸ ζωντανὸ πανόραμα, τὸ πανηγύρι τοῦ λαοῦ. Ἐγὼ μιὰ φορὰ εἶχα πάρα πολλὰ χρόνια νὰ ἰδῶ κάτι τέτιο, ἴσως κίολα νὰ μὴν ἀντίκρισα ποτέ μου ἄλλο παρόμοιο.

Αὐτὲς τὶς μέρες, κάθε βράδι πού ἔβγαίνα στὸ συνηθισμένο μου ἀγνάντιο, ἐκεῖ στὴν ἄκρη ἀπ' τὸ χαλασμένο φρούριο, κοιτώντας ἀντίκρου, ἀνάμεσα στὶς δυὸ κοίτες τοῦ ποταμοῦ, τὴν παλιὰ καὶ τὴν καινούργια, σὲ διάστημα ἑνὸς χιλιομέτρου, ἔβλεπα κάτι πού δὲν θὰ τὸ φανταζόμουν πρῶτα. Ἡ ξερὴ ἐκεῖνὴ λάκα, ἡ δίχως χοῶμα, ἡ δίχως ζωή, πῆρε ἀξαφνα ἀλλιῶτικὴ ὄψη. Ἀπ' τὴ μιὰ τῆς ἐκρῆ ὡς τὴν ἄλλη ἀπλώθηκε ἕνα παρδαλὸ στρωσίδι, μιὰ κουρελοῦ γεμάτη ἀπὸ κάθε λογῆς πολυχρωμία. Ποιὸς νὰ τὸ κίνησε αὐτὸ τὸ κυλίμι, πού μὲ τὴν τόση του λαμπράδα τὸ πατοῦν ὄλα τὰ ποδάρια; Ἄς πᾶμε νὰ ἰδοῦμε κι ἐμεῖς ἀπὸ κοντά.

Μόλις περάσεις τὴ γέφυρα, ἕνας ἄλλος κόσμος προβάλλει μπροστά σου. Τὸ στερεότυπο καὶ τὸ κανονικὸ τ' ἀφήνεις πίσω, στὴ μεγάλη πολιτεία μὲ τοὺς δρόμους καὶ τὰ μαγαζιά. Ἐδῶ εἶναι παζάρι, ἄλλο πράμα. Καινούργιοι πραγματευτάδες φανερόνονται σὲ κάθε βῆμα. Κι ἡ πελατεία διαφέρει ἀπὸ κείνη τὴ γνωστή. Μιὰ θάλασσα ἀνθρωπινὴ σαλεύει, κυματίζει, ὀγκώνεται ὀλοένα.

Ἀποβραδὶς ἄρχισαν νὰ κουβαλιόνται οἱ παζαριῶτες. Ἐρχονται ἄλλοι μὲ τὰ κάρο κι' ἄλλοι καβάλα ἢ μὲ τὰ πόδια φέρνοντας ἄλογα καὶ γελᾶδια γιὰ πούλημα. Ξεπελεύουν τὶς σοῦστες καὶ πιάνουν μιὰν ἄκρη στερεώνοντας τὸ τιμόνι μ' ἄλυσίδα στὴ γῆς. Κατεβάζουν ἀπὸ πάνω γλωρὰ ἢ στεγνωμένα καλαμποκόφυλλα, σακιά μὲ σανό, φοῦντες ἀπὸ σκούπα γιὰ νὰ ταῖσουν τὰ ζῶα. Οἱ ἀνθρωποὶ ξαπλώνονται δίπλα, ἀκουμπώντας σὲ δέματα. Οἱ ἄντρες καπνίζουν κάνα τσιγάρο γιὰ νὰ ξαποστάσουν ἀπ' τὸ δρόμο. Οἱ γυναῖκες, τυλιγμένες στὰ μαῦρα μαντήλια τους, μοιάζουν σὰν κόρες τῆς νύχτας πού κοιτάζει ἀπὸ ψηλὰ μὲ τ' ἄστρινα μάτια τῆς. Γύρω ἀπ' τοὺς καθισμένους πηγαινόρχονται ἄλλοι, πού δὲ βρῆκαν ἀκόμα θέση. Ἀκοὺς νὰ μπήγουν πασσάλους στὸ χῶμα γιὰ νὰ δέσουν ἀπὸ κεῖ τὰ ζωντανα. Παράπερα, στὴ

γραμμή, ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, καρφώνουν παράγκες. Καθένας ἔρχεται δῶ κἀτι νὰ πουλήσει, κἀτι νὰ διαφορέψει πὺ λέει ὁ λόγος. Τριγυρνᾷς ἀνάμεσά τους, σκουντιέσαι μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀγγίζεις τὰ ζῶα καὶ νιώθεις μιὰ πρωτόγονη ἐπαφή, σὰ ν' ἀκουμπᾷς σὲ σάρκα γερὴ καὶ τραχειά.

Τὴν ἡμέρα πάλι ἔχει ἄλλο γοῦστο. Σεργιανᾷς μὲς στὸ πλήθος ἀκολουθώντας τοὺς στενόμακρους διαδρόμους πὺ ἄφησαν ἐπίτηδες, οἱ ἀνθρώποι μὲ τὰ ζῶα, γιὰ τὴν κυκλοφορία. Κοιτᾷς κι ἀπορεῖς. Ποῦθε μαζεύτηκαν τόσα κάρα, τόσα ἄλογα καὶ βῶδια, πὺ γέμισαν ἓνα γύρο τὸν τόπο! Ἐδῶ πρέπει νὰ κουβαλήθηκε ὅλη ἡ Θεσσαλία. Κι ἀληθινὰ βλέπεις πρόσωπα, ντυσίματα ἀπ' ὅλα τὰ σκέδια. Βλέπεις ἀνθρώπους τοῦ κόμπου μὲ κιτρινάρικες φάτσες, βουνίσιους μὲ μάλλινα σκουτιά, μὲ σουλοῦκα ἢ κοντοκάπια, βλάχισες κόκινες σὰ μῆλο καὶ καραγκοῦνες μὲ γαϊτανωτὰ σεγκοῦνια, κεντημένα σαγιὰ καὶ θηλυκωτάρια στὴ μέση. Ἄλλοι φοροῦν σκούφ υ; κι ἄλλοι τραγιάσκες, οἱ γυναικὲς κεφαλοδέσμοις ἢ φακιόλια. Τὸ ἴδιο καὶ στὰ πόδια, ἄλλοι ἔχουν παπούτσια κι ἄλλοι λουριά. Παληκάρια καὶ παποῦδες, γερόντισσες καὶ κοπελίστες, φάτσες λογιῶν τῶ λογιῶ, μπερδεύονται, σμίγουν κάθε τόσο γιὰ νὰ γίνει ἓνα κρόμα, μιὰ πανσπερμία, Ἦρθαν ἐδῶ ἀπ' τὸν κάμπο τῆς Λάρισας, ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἀπ' τὸ Πήλιο καὶ τὸν Ἄλμυρό, ἀπ' τὴν Ἐλασσώνα καὶ τὴν Καρδίτσα, πέρ' ἀπ' τὸν Ἀμάριμπε ὡς κάτω στὰ Χάσια. Κι ἔφεραν μαζί τους βῶδια, μουλάρια, γαϊδούρια, γουρούνια, πρόβατα οἱ κοντινοί, ψάφες οἱ καμνίσιοι, τόπια σκουτί, βέγγες ἀπὸ κρασιά, ὅτι θελεῖς.

Κοντὰ σ' αὐτοὺς βγῆκαν κι οἱ ψιλικατζῆδες, αὐτοὶ πὺ γυρίζουν στὰ χωριά ἢ βυλεύονται στὶς πολιτεῖς. Ἔστησαν τὰ μαγαζιά τους κάτω ἀπὸ τέντες ἢ τσίγκους κι ἀπλωσαν τὴνπραμάτια τους ἀπάνω σὲ λίγες σανίδες. Πουλᾶν καθρέφτες, σαπούνια, μυρωδικὰ, παπούτσια, ὑφάσματα, χίδια δυό. Εἶναι κι ἄλλοι πούρθαν μ' ἓνα δυὸ ταψιὰ χαλβὰ γιὰ πραμάτια τους. Παρακάτω βρίσκεις οὐζάδικα, κουτσομαγεριά μὲ λίγες καρέκλες καὶ κἀνα τηγάνι στὴ φωτιά. Περιμένουν νὰ εἰσπράξουν γιὰ νὰ πάρει μπρὸς κι ἡ ἐπιχείρησι.

Αὐτὲς τὶς ὥρες ἔχουν τὸν λόγο οἱ ζωοφόροι. Στρογγυλοί, καλοθρεμμένοι, γυρίζουν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ μὲ τὸ πάσο τους, ψαχουλεύουν τὰ βῶδια στὰ πλευρά, τὰ πιάνουν κι ἀπ' τὴ ρίζα τῶν αὐτιῶν. Ὑπολογίζουν ἡλικία, ὀκιάδες. Ὅταν εἶναι ξαπλωμένα, τὰ κλωτσοῦν ἐλαφρὰ μὲ τὸ πόδι γιὰ νὰ σηκωθοῦν. Ἐκεῖνα, ταῖσμένα καλά, μὲ γιαλιστερό τὸ λετσί τους, στέκουν ὑπομονετικά, περιμένοντας νὰ κλείσουν συμφωνία ὁ νοικοκύρης μὲ τὸ μουστερή. Αὐτοὶ ὁμως δὲ βιάζονται οὔτε φανερώνει ὁ ἓνας τὴν ἐπιθυμία του στὸν ἄλλον. Γύρω τους ἔχουν κι ἄλλους, βοηθοὺς ἢ συμβούλους. Ὁ Ἐμπορας προχωρεῖ κάμποσο, ἔλειτα ξαναγυρίζει.

— Ἐλα, τί λὲς, θὰ τὰ δώσεις;

— Ὅπως εἴπαμε, ἀφεντικό.

— Ταιριάξτε, φωνάζουν κι οἱ ἄλλοι.

— Πόσα θέλεις, νὰ τελειώνομε;

— Σοῦ εἶπα. Ὅγδόντα τὸ ἓνα.

- Δὲν κατεβαίνεις λίγο ;
- Ἐἶν' ἁμαρτία. Γιὰ κοιτάξε.
- Καλὰ. Θὰ μετανιώσεις ὁμως.

Κι ἀπομακρύνεται μὲ τὸν ἀκόλουθό του.

- Ἐ, ἂν μετανιώσω, σὲ ξαναβροίσω, λέει ὁ χωριάτης.
- Ἄν πιστεῦω, εἰρωνεύεται ὁ ἄλλος φεύγοντας πιά.

Κάτι μουρμουρίζει κι ὁ νοικοκύρης κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του. «Ἄν δὲν πετύχω ἔσένα, βροίσω ἄλλον», αὐτὸ θὰ τοῦ λέει. Τὰ βώδια του ἀξίζουν μὲ τὸ παραπίνω. Δυνατὰ, μεγάλοκορμα, στὸ ὕψος ἀνθρώπου, ἔχουν στὴν ἀκίνησιάν τους κάτι τὸ ἐπιβλητικό. Ἐώρα ὁμως εἶναι ἀρχή, δὲν πληρώνονται καλά. Θὰ περιμένει.

Οἱ χωριάτες, ἔχοντας πάντελόνια ἄλλοι σὲ σχῆμα κυλότας κι ἄλλοι φαρδιά σὰ σαλβάρια μὲ βρακοῦς ὄνες, ἀκούρευτοι, μουστακαλίδες, κάθονται ἀπάνω στὰ σακιά ἢ στὰ σαμάρια καὶ κοιβεντιάζουν. Πότε φοιμέρουν, μὲ δικὸ τους πάντα καπνὸ, πότε μασουλᾶν, πάλι φαγιὰ ποὺ τὰ φέρανε ἀπ' τὸ σπίτι τους. Δίπλα ἔχουν καὶ τὰ βουτσέλια μὲ τὸ εἶδ' ἢ καὶ ἄλλα μόνοκόμματα βαρέλια μὲ δυὸ χερούλια στὴν κορφή, τὰ βαρδάκια, τῆς περιοῆς τοῦ Νεζερού. Ἐκοντὰ στὸν ἄντρα θὰ βροίσκεται κι ἡ γυναίκα ἢ καν-να τους παιδί, γιατί ἕνας μόνος δὲν τὰ βγάξει πέρα μ' ἴσα σὲ τετιὸ ἀπὸ τοῦ λομπόρι.

Κάθε νοικοκύριό ἔχει βᾶση τὸ κάρο. Ἐκεῖ τριγυροῦν ἀνθρώποι καὶ ζῶα, δεμένα μὲ τριχιές, ἀργανέλες. Χορταίνει τὸ μάτι σου ἀπὸ τετράποδα ὄλων τῶν εἰδῶν: πανέμορφες φοράδες, κατάγερα μουλάρια, κοτσανάτους γαϊδάρους μὲ ἦζυχα μάτια, δαμάγια, γλῆδες μὲ κέρατα ἴσια ἢ στριφτά. Ὅλα τὰ θρέμματα τοῦ κάμπου μαζεύτηκαν ἐδῶ. Ἀκόμα καὶ βουβάλια βλέπεις, μὲ τὸ μαῦρο τρίχωμά τους, τὰ γιαλιστερὰ μάτια καὶ τ' ἀνάσηκωμένα μουσουδία, ὅμοια μὲ σκοτεινὰ πνεύματα τοῦ βάλτου, σὰν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του. Καὶ περπάτησαν χιλιόμετρα ὄσπου νὰ φθάσουν ἐδῶ.

Κάμποσες ἀδρασκελιές ἀπὸ κεῖ τρέχει λίγο νερὸ—στὸν ποταμὸ Πηνειὸ—, ἴσα ἴσα νὰ δειχθεῖ πὼς εἶναι κάποτε ποτάμι. Ὅμως οἱ ἀνθρώποι κατεβαίνουν κάθε τόσο καὶ ποτιζοῦν τὰ ζῶα τους. Κάτι λιγιστοὶ πᾶνε καὶ γιὰ χρεῖες δικές τους. Μὰ οἱ περισσότεροὶ καρτεροῦν νὰ νυχτώσει, τότε ποὺ δὲ θὰ φαίνονται πιά. Ἄλλου εἶναι ἴσιωμα, βλέπεις, καὶ δὲν τους βολεῖ.

Αὐτοὶ ποὺ κατέβηκαν ἀπ' τὰ βουνὰ τόπιασαν στὴν ἄλλη ἄκρη, πρὸς τὴ δευτέρη κοίτη. Μπῆκαν στὴν ἀράδα κι ἀπλωσαν μπροστὰ τους ὅτι φέραν γιὰ πούλημα: βελέντζες φλοκιστές, τόπια σκουτὶ ἄσπρο ἢ βαμμένο, κελέβες γνέμα. Κάθονται καὶ τὰ φυλᾶν γυναῖκες γιατί οἱ ἀρσενικοὶ σκόρπισαν στὸ παζάρι. Ἄλλωστε αὐτὸ δὲν εἶναι δική τους δουλιά.

Ξεσκουφωτὲς κυρίες ἀπ' τὴν πόλη μὲ τσάντες στὸ χέρι ζυγώνουν καὶ κοιτᾶν τὰ σκεπάσματα, δοκιμάζουν τὶς μάλλινες κλωστές.

—Μοῦ φαίνεται χοντρὸ τὸ νῆμα, λέει μιὰ ἀπ' αὐτές, ἴσως γιὰ νὰ κατεβάσει τὴν τιμὴ.

—Δὲ γίνεται ψιλότερο, ἀπαντᾶει ἡ κοτσοδόνα γριούλα.

Καὶ βλέποντας τὴν ἄλλη νὰ κοιτάζει :

— Πάρτο κυρά μ', τῆς λέει. Εἶναι ντίπ καλό, φρίνο, προσθέτει ξέροντας κι ἀπὸ συνήθεια τῆς πολιτείας.

Ἔμαθε κι αὐτὴ, μ' ὅλα τὰ γεράματά της, νὰ διαφημίζει. Ξέρει πῶς τίποτε δὲν ἔχει πέραση σ' αὐτὸν τὸν κόσμο ἂν δὲν τὸ παινέψεις καὶ λιγάκι.

Παραπέρα πουλᾶνε κότες, γουρουν ἴπουλα. Τάχουν διευένα στὸ σακὶ κι ἐκεῖνα χορεύουν, σκορρίζουν μὲς στὴ φυλακὴ τους. Μουγκρίζουν καὶ τὰ βιόδια, χλιμιντριίζουν τ' ἄλογα, γκαρίζουν οἱ γαϊδάροι. Γίνεται ἔτσι ἕνας μεγάλος σαματάς, γιατί οἱ φωνές τῶν ζώων ἐνώνονται μὲ τὴ φασαρία τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὰ παζαρέματα καὶ τὰ ξεφωνητά τους :

Ἔρε, γλυκὸ σταφίλι
νὰ κολλάει τ' ἀχείλι!

— Λεμονάδες τοῦ πάγου!

— Γερά κάσινα ζεστά!

— Τουρναβίτικα σταφίλια!

— Φαρσαλινὸς χαλβάς!

Ἄπ' αὐτὸν ἔχουν πολλοί. Ἀλλὰ δὲ μοιάζει γιὰ χαλβάς, σὰν ἐκεῖνον ποὺ ξέρουμε τουλάχιστο ἐμεῖς. Μοιάζει πιὸ πολὺ, στὸ χρώμα καὶ στὴ σύσταση, μὲ μουσταλευριά. Οἱ περαστικοὶ δὲν ἀγοράζουν, γιατί εἶναι ἀκριβός, ὀχτακόσιες δραχμὲς. Ἀλλὰ οἱ πουλητάδες δὲν ἀπελπίζονται. Κι ὅλο φωνάζουν :

— Πάρτε, παιδιά!

— Μύδαλο καὶ βούτυρο!

— Λοκιμάστε καὶ μὴν πέφνετε!

Μιὰ νέα μὲ χοιμένα μαλλιά, μὲ φωνὴ σὰν ἀντροίκια διαφημίζει πιὸ συγχρονισμένα, ἀλλὰ μὲ λιγώτερο γοῦστο :

— Ἐδῶ ἢ φρεσκάδα! Ἐδῶ ὁ καθαρὸς!

Σὰν νὰ μὴ φτάνει αὐτό, χτυπάει ὀλοένα στὸ σανίδι τῆς ἕνα μαχαίρι κάνοντας ἔτσι τὸ ντελάγημα πιὸ ἐκνευριστικό.

Ἄλλοι γυρίζουν σφαχτὰ πάνω στὴ θρόακα, μέσα σὲ μικροὺς λάκους ποὺ ἄνοιξαν, ἢ ψήνουν κοκορέτσια. Παραπέρα τηγανίζουν σηκοτάκια, φκιάνουν κεφτέδες. Τὰ πουλᾶν ἔπειτα μὲ τὸ κομμάτι κι οἱ πελάτες τὰ χάφτουν ὀρθοί.

Ἐνας παίδαρος ποὺ κοκινίζει πλάι στὴν ψησταριά κι ἰδρώνει ἀπὸ τὸ κάμα ἔχει κι ἄλλον μεπελὰ ἔξδν ἀπ' τὸ σφαχτό. Ἐνας γαϊδαράκος, ὡς ἕνα μῆνα τὸ πολὺ, φέρνει ὅλο γύρω καὶ τρίβεται στὰ ροῦχα του σὰ γάτα. Καθῶς ἔτοῦτος εἶναι σκυμμένος, ὁ ἀπόγονος τοῦ κυρ Μέντιου τὸν φτάνει καὶ φέρνει τὴ μούρη κοντὰ στὸ πρόσωπό του. Δὲν χάνει κινρὸ κι ὁ ἄλλος, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ τοῦ φιλάει τὰ μουσοῦδια. Τὴν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου αὐτὴ τὴ σκηνὴ καὶ τὴν καταγράψω γιὰ τὴν ἱστορία. Ἐτσι ἀγαπᾶν οἱ ἀνθρώποι τοῦ λαοῦ τοὺς ἀμίλητους χαμᾶληδες, τοὺς ταπεινοὺς τῶν συντρόφους.

Ἄλλοι τύποι τοῦ παζαριοῦ εἶναι αὐτοὶ μὲ τὶς λοταρίες, ὅσοι τάζουν θησαυροὺς καὶ μαζεύουν φιλά. Μὲ λίγα σανίδια, μ' ἕνα κομμάτι ἀντίσκηνο καὶ κάτι πέ-

ρα δώθε σοῦ σκαρόνουν στο ἄμε σβύσε στο ναδ τῆς τύχης.

— Βάλτε, κύριοι! Ἔνας ἀκόμα! Τὸ παιγνίδι ἀρχίζει....

Κρατοῦν ἀπὸ ἕνα ραβδί ὁ καθένας μὲ μιὰ συματενία σκαοῦλα στὴν ἀκρῆ. Τ' ἀκουμποῦν ἀπὸ γύρω σ' ἕνα μεγάλο χωρὶ καὶ καρτεροῦν ἐκεῖ νὰ ψαρέψουν τὸ τυχερό τους. Ἀποκάτω γίνεται βουή, βρόντος, σὰ σὲ μύλο πού γυρίζει, καὶ πετιοῦνται κάτι στορογγυλά σὰν ἄβγά.

— Μαῦρο! Κήκης!

— Δύο κόκκινα, ἕνα ἄσπρὸ! Κερδίζει.

Καὶ τοῦ πετάει ἕνα πακέτο τσιγάρα. Μὰ ἐκεῖνος ἔχει ἀντίρρηση, θέλει δυό. Δὲ νευριάζει ὁ ἄνθρωπος τῆς ρουλέτας:

— Νὰ σοῦ δώσω, φίλε μου. Ἄλλὰ κοίταξε τί γράφει ἐκεῖ (τοῦ δείχνει ἕνα κρεμασμένο πανί). Γιὰ νὰ κερδίσεις διπὸ πακέτο, πρέπει νὰ σοῦ τύχουν ἢ τρία ἄσπρα ἢ τρία κόκκινα. Κατάλιβες, κύριε; Ἐδῶ παίζουμε τίμια πράγματα. Ἐμπρὸς γιὰ τὸ γύρο! Ἔνας ἀκόμα! Ἐλα, κουμπάρε! Ἄμα δὲν καπνίζεις παίρνεις μπισκότα. Ἐμπρὸς!

Ἀλλάζουν τὴ φωνή τους, τὴν παραμορφώνουν, σὰ νὰ μιᾶει κανένα αὐτόματο κι ὄχι οἱ ἴδιοι. Ξεφωνίζουν ἀπ' τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ κι ὅμως δὲν κουράζονται νὰ λέν ὅλο τὰ ἴδια, νὰ χώνουν καὶ κανένα ἄστειο στοῦ μετὰξῦ.

Ἔνας ἔχει μπροστὰ του μιὰ φόρητὴ πλάστιγγα. Ὁ τόνος, τὸ ὕφος του δείχνουν παραγκιοζοπαίχτη:

— Μόνο δέκα δραχμές! Ζυγίζω μικροὺς καὶ μεγάλους, κόκκινα καὶ μῦρα.

Ἔννοεῖ τὰ χωρίσματα, ὀκτάδες καὶ κιλά.

Ζυγίζονται παχύσακες κυρίες, ἀναβίζουν ἔπειτα καὶ τὰ μῦρά τους.

Ἔλα κι ἐσύ, Κολλητήρι! Δεκαεξ' ὀκτάδες, εἴκοσι κιλά!

Τὰ καμπανζι, τὰ ψιλμυδεῖ μὲ τέτιον τρόπῳ, πρὸ στέκεται ὁ κηθένι; καὶ θυσιάζει τὸ δεκάρικο.

Παρακάτω ἔχουν τὸ σκεπυτήριο. Σημαδεύουν ἀντίκρου σὲ κάτι κύκλους, τάχα νὰ φέρουν διάνια. Μὰ σπάνια πετυχαίνουν. Ἐκεῖνο πού τους τραβᾶει περισσότερο ἔδῳ—χωριάτες, γυμνασιόπαιδες, ἐθνοφυλάκες, ἀκόμα κι Ἑλλῆζους—εἶναι τὰ κορίτσια, αὐτὰ πού τους γαμίζουν τὸ ντουφέκι. Ἐκεῖ πού λύνουν τὴν κίνη νὰ βάλουν μέσα τὴν παρδαλὴ φουντίτσα, βρίσκουν εὐκαιρία νὰ τοὺς πιάσουν τὸ χέρι μιὰ στιγμὴ, νὰ τοὺς πετάξουν κανένα διαφοροῦμένο μὲ σημάσια.

Ἄλλοῦ ἔχουν ἀπλομένο ἕνα μουσαμὰ μὲ ἀριθμούς, μὲ ὑποδιαρῆσεις. Κυλᾶν ἀπ' τὴν ἀκρῆ προπολεμικὰ δίφραγκα κι ὅπου πέσει τοῦ καθενός. Ἄλλοι πετιοῦν ξύλινους κρῖκους σὲ μπουκάλια κονιάκι, μὴν πετύχουν κανένα. Ἔνας τρίτος ἔχει δικό του σύστημα: ψεύτικο πιστόλι ἀντίκρου σὲ δίσκο πού φ' ὀρει γύρω.

Καθένας πολεμᾶει μὲ τὸν τρόπο του νὰ βγάλει τὸ καρβέλι. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ κατεργαροὶ πού δὲν ἔχουν τίποτε γιὰ πούλημα, ξεγελοῦν τοὺς χωριάτες πούλ' ὄντας τους ξεπνᾶδα. Μὰ κι ἐκεῖνοι δὲν πᾶν νὰ πέσουν σὰ στραβοί.

Μονάχα ἕνας μαζεύει τὸν κόσμον δίχως μεγάλη δυσκολία. Ἐχει κάτι πού λείπει ἀπ' τοὺς ἄλλους: κάμποσα τέρατα. Τὰ βλέπεις ζωγραφισμένα σ' ἕνα τετάρο κρε

μασμίνο απέξω απ' την τέντα. "Αν ανοίξεις τὸν μπερντέ, θὰ τὰ ἴδεις καὶ ζωντανά.

— Ἐλάτε, κύριοι, νὰ ἴδετε! Ἐλάτε νὰ θαυμάσει τὸ πνεῦμα σας! Τὸ ἀνώτερον θάγμα, τὸ μέγαλύτερον πείραμα! Τὸ ἀόρατον σῶμα μὲ δρατὴ κεφαλὴ, ὁμιλεῖ καὶ ἀπαντεῖ. Μόνο μὲ τριάντα δραγμές. Μὴν κάθεστε, μὴ συλλογίζεστε. Μισὸς κἀφὲς εἶναι.

Κι ὅσο μαζεῦονται οἱ περιεργοί, ὁ διαλαλητὴς ἐπιστρατεύει ὅλη του τὴ φαντασίαν

— Ἐχομε καὶ τέρατα, τὰ ἀνώτερα τέρατα τῆς ὑψηλίου. Ὁ φρεβερὸς βόας, ἡ χορογόνα τῆς θαλάσσου, ὁ σκύλος μὲ τὰ δυὸ κεφάλια, τὸ πρόβατο μὲ τὰ ἑξὶ πόδια, ἡ δικέφαλος αἶγα μὲ τὰ ὄχτῳ ποδάρια, τὸ τέρας τοῦ γεννήθηκε σὴν Καβάλα, μισὸ πίθηκος, μισὸ ἄνθρωπος.

Ἔνας ἕνας περνοῦν μέσα. Χωριάτες, πολίτες, δεσποινίδες μὲ κραγιόνι, κοπέλες ποὺ φοροῦν ποδιά, προπάντων μικρόκοσμος, προχωροῦν ὅλοι πίσω απ' τὴν αἰδαία γιὰ ν' ἀντικρύσουν μὲ τὰ μάτια τοὺς τὸ μυστήριον, τὸ «θάγμα»! Δὲν ἔχει σημασίαν ποὺ θὰ ἴδωσιν τὰ περισσότερὰ απ' αὐτὰ μέσα σὲ γιάλες ἢ σὲ ξύλινα δμοιώματα μπογιατισμένα.

Ὅσο περναίει ἡ μέρα, βραχνιάζει ὁ μαγιστότορας, τὸν πιάνει καὶ βαρεμάρα. Φεύγει τότε, μπένει στὴ θέση του ἄλλος. Αὐτὸς ἀντὶ Καβάλα-λέει Καλαμάτα, ἀντὶ βόας κοροκόδελας. Μὰ δὲ βαριέσαι! Ποιὸς τὰ προσέχει αὐτὰ; Ἡ πελατεία ἀλλάει κάθε τόσο. Κι εὐκολόπιστες, γυναικῶλες φεύγουν διαμαζώνοντας, γιὰ νὰ μολογῶν ὅλη τὴ ζωὴ τους.

"Αν εἶσαι χασομ' οῦς καὶ περιεργὸς μαζί, τὰ σημειώνεις κάτι τέτια. Μπορεῖ νὰ κάρεις καὶ μιὰ ἄλλη ἀνακάλυψη στὸ τέλος. Βρῆ, αὐτὸν τὸν ἐπιλόητο πιτσιρίκο μὲ τὸ ἀλανιάρικο μούτρο ποὺ σ' ἐκεί τὴν ὥρην τώρα μπρὸς στὴ σκηνὴ καὶ καπνίζει μὲ θρόισος, κάπου τὸν εἶδα, κάπου τὸν θυμάμαι. Τὸ μυαλὸ σιγὰ σιγὰ ξαστερώνει. Μὴ βέβαια αὐτὸς θάνατ' ὁ ἴδιος, μόνο ποὺ ἔβγαλε τίς καπνιές απ' τὴ φτίσα του. Ἐκεῖ μέσα, σ' ἐκεῖνο τὸ κουτὶ ὅπου μόλις χωροῦσε τὸ κεφάλι του, παράστενε τὸ πρῶτ' ἀραπάκι. Παρτσινάβαλός, λέει, απ' τὴν Ἀβυσσηνία, γιὰ φαντάσου. Καὶ τάλεγε καθάγια ρωμαίικα. Αὐτὸς εἶταν τὸ «ἀόρατον σῶμα». Τώρα ξέπλυε τὸ πρόσωπό του καὶ καμώνεται τὸ θεριακλή. Θάνατ' ἔχει μπόρξι καὶ δούλο, κανὺν τοῦ ἀλλουνοῦ παραφέρα, τοῦ καντόχοντροῦ μὲ τὰ στρατιωτικὰ, ποὺ μαζερεὶ λεφτὰ σὲ μιὰ κασίτσα καὶ βαριέται ἢ δὲν ἔχει νὰ μ' λήσει. Τὸ ἀνέκφραστο πρόσωπό του φαίνεται σὰν πωτισμένο απ' τὰ ναρκωτικὰ. Πρόστυχη μορφὴ, θυμίζει ἀντάμηδες τῆς Ἀθήνας, σερέτικα μεγάλεϊα. Αὐτὸς κάθεται σὰν ἐπίτροπος μπρὸς στὸ παγκάκι καὶ μὲ τὴν ἀχρωμὴ φωνὴ του λέει μόνο:

— Περάστε νὰ ἴδετε τὴν ἑξαφίνισις τοῦ ἀτόμου. Τριάντα δραμὰς (τὸ γ' δὲν ἀκούγεται).

Τὰ παιδιὰ, πάντα εὐπιστα, στέκοιται νὰ ἴδωσιν.

— Τί ἔχεις αὐτοῦ, μπαρμπα;

— Τέρατα, ἀπαντὰ κοιτάζοντας ἄλλοῦ. Νὰ, δὲν αὐτὰ, προσθέτει δείχνοντας μ' ἕνα χάρακα τὸ χορμασμένο τελάρο.

Ὁ πονηρὸς Παρτσινιάλος (ποῦ ἴσως ν' ἄφισε ἀντικαταστάτη κι αὐτὸς) χαμογελᾷ εἰρωνικὰ μπρὸς στοὺς ἀπονήρευτους συνομηλίκους του.

Παραπέρα εἶναι μιὰ ἄλλη σκηνή, ἕνα πολύγωνο ἀπὸ κίμποσα στημένα δοκάρια καὶ κουβέρες ἀνάμεσά τους. Ἀπέξω στέκεται ἕνας χωριάτης, λιοκαμμένος βουνίσιος ἀπ' τὰ ριζὰ τοῦ Ὀλύμπου, μὲ γαλανὰ μῦτια καὶ ξανθὸ μυστάκι. Κάτι ἔχει νὰ δεῖξει κι αὐτός, ἔνα παζάζενο ἀπ' τὰ πολλὰ ποῦ συμβαίνουν στὸν κόσμον. Ἄλλὰ εἶναι ἀτζαμής, δὲν δέρει νὰ τὸ διαφημίσει.

—Τὶ εἶναι μέσα; τὸν ρωτᾷν.

—Μουλάρι.

—Καὶ γιὰ τί τόχεις αὐτοῦ;

—Γέννησε.

Οἱ περιέργοι κοιτᾷν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γελώντας.

—Τὸ μουλάρι γέννησε μουλάρι, ξαναλέει ὁ χωριάτης.

Τὰ γέλια γύρω μεγαλώνουν. Δὲν τὸν πιστεύουν, τοὺς φαίνεται ἀστεῖο. Ἄν ἔπαιζε τὴ φωνή του, ἂν στόλιζε τὰ λόγια του, θάταν ἀλλιῶτικα. Τώρα ὅμως, ἔτσι ἀθῶα ποῦ μιλάει σὲ τὸνο κουβέντας, δὲν κάνει ἐντύπωση. Κι οἱ μαζεμένοι κινίνε νὰ φύγουν. Ἕνας ὅμως ζυγώνει νὰ ἰδεῖ. Στὴν κορφὴ τῆς κουβέρας προβάλλει ἕνα ἄλλο κεφάλι.

—Τὶ γίνεται; ρωτᾷει ὁ ἀπέξω τὸν ἀπομέσα.

—Βυζαίνει, ἀποκρίνεται ὁ ἄλλος.

Καὶ τότε μονάχα ὁ πρῶτος ἀποφασίζει νὰ πληρώσει, γιὰ νὰ μπεῖ.

Ὁ χωριάτης μὲ τὸ γεννημένο μουλάρι στήριξε πολλές ἐλπίδες σ' αὐτό. «Ὁ Θεὸς μοῦ ἴσθειλε, ἔλεγε, σ' ἕναν πατριώτη του κίνουνας τὸ σταυρό. Βίλα φτώχεια μὲ τὸ σακὶ καὶ τώρα θὰ πιάσω καμμιά δεκάρα».

Δὲν ξέφει ὅμως νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὴ θεία δωρεά. Ἄν ἔπαιρνε ἕναν συνέταιρο μὲ τὸ χάρισμα τῆς ρητορικῆς, θάκαναν χρυσὲς δουλιές οἱ δυὸ τους, Στὸ ἐμπόριο (γιὰ τὸ ὄχι καὶ στὴ ζωὴ;) δὲν ἀρκεῖ μῖνον του τὸ καλὸ πράμα.

Τὶ διαφορά, ἔξαφνα, ἀπ' αὐτὸν κι ἀπὸ ἕναν πλανόδιον ψευτογιατροῦ! Ἀνεβασμένος σ' ἕνα ἀμάξι ποῦ τ' ὀδηγᾷ ἄλλος, ὁ θεραπευτὴς σταματᾷει ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς παζαριώτες καὶ διαλαλεῖ μὲ ὄλη τὴ δύναμη τοῦ λαρυγγιοῦ του:

—Τὰ δύο θαυματουργὰ φάρμακα! Τὸ ἕνα θεραπεύει τὴν ψώρα, τὸ ἄλλο τοῦς πόνους, τὰ κρουολογήματα, ὅλες τὶς ἀρρώστιες. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἐφευρέσεις τοῦ κόσμου. Ἔχουν ἀναστατώσει τοὺς ἐπιστήμονας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Πάρτε, κόσμε, νὰ ἰδεῖτε τὴν ὑγείά σας. Τζάμπα τὰ δίνουμε, οὔτε τὰ ἔξοδά μας δὲ βγάζουμε. Διακόσιες πενήντα τὸ ἕνα, τετρακόσιες τὰ δύο...

Ἐπειδὴ ἀκόμα δισταῖζουν οἱ θεατῆς, ὁ μεγαλόκορμος ἀνασκυμπωμένος κομπογιαννίτης συνεχίζει τὶς ἀποκαλύψεις του:

—Ἄν δὲν πιστεύετε, κάνουμε καὶ πείραμα. Ποιὸς κύριος πονεῖ; Ποιὸς ἔχει πόνο στὴν πλάτη, πονόδοντο, ὀδιδήποτε; Ἄς ἔρθει ἐδῶ νὰ τὸν γιαιτρέψω δωρεάν. Ἐσύ, μικρὲ μου; Ἐλα δῶ! Ὁ μικρὸς προχωρεῖ κρατώνοντας τὸ σαγόνι. Ἐχει πο-

νόδοντο. Μὰ γι' αὐτὸ βγῆκαν τὰ πειράματα καὶ τὰ γιαιτροσόφια, νὰ δοξαστεῖ τ' ὄνομα τῆς ἐπιστήμης.

—Τὸν βλέπετε; Ὑποφέρει, βασανίζεται, δὲ μπορεῖ νὰ μιλήσει. Καὶ ὁμως μὲ δυὸ σταγόνες μπορεῖ νὰ γίνει καλά. Σ' ἓνα λεπτὸ θὰ τοῦ περάσει. Ἄνοιξε τὸ στόμα σου, μικρὲ!

Ὁ μικρὸς ἀνοίγει τὸ στόμα του κι ὁ ἄλλος τοῦ χύνει μέσα κάποιον ὑγρὸ. Νάναι ἀπ' αὐτὸ ποῦ ἔχει στὰ μπουκάλια; Κανέννας δὲ ρωτᾷει. Ἀκοῦν μόνον τὸν ὄρθιο γητευτῆ:

—Ἀπάντησε τώρα. Ἀλάφρωσε ὁ πόνο; (Ὁ μικρὸς χαμογεῶν). Δὲ σᾶς εἶπα ἐγώ; Σὲ δυὸ λεπτὰ δὲ θὰ πονᾷ καθόλου. (Ὁ μικρὸς τραβιέται, γελαστὸς ὀλοένα).

Κάνει ἓνας τὴν ἀρχὴν κι ἀκολουθοῦν δυό, τρεῖς, πέντε, δέκα. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ἀμῆξι δὲν προφταίνει νὰ δίνει γύρω του μπουκάλια κι ὑψώνοντας τὴ φωνὴν του συνεχίζει μ' ἐνθουσιασμό:

—Πάρτε, κόσμε! Λίγα μῆς ἔμειναν.

Σ' ἓνα διάλειμμα κολλάει κι ἓνα νούμερο. Κάποιος θῆλησε νὰ τὸν περάσει, θὰ τὸν ἔξερε φαίνεται ἀπὸ πρῶτα.

—Τὴν ἀλυσίδα, λέει! Ὁ Σακουλέβας δὲ μπορεῖ νὰ τὴν κόψει; Τώρα θὰ ἰδεῖτε τὸ Σακουλέβα!

Βγάζει ἀπ' τὸ ἀμῆξι μιὰ ἀλυσίδα, τὴ σηκώνει ψηλά, νὰ τὴν ἰδοῦν ὅλοι. Εἶναι χοντρή, στέρεα, τὸ βλέπει ὁ καθένας. Ὅμως αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει τὸ μπρατσωμένο γίγαντα νὰ τὴ λύσει, νὰ τὴν κόψει στὰ δυό.

—Ἐν—δυό—τρία! καὶ μὲ τὸ τρία ὁ νικητῆς πετάει ἐν ἑκομίτι στὸ πλῆθος, σὰν ἔπαθλο ποῦ δὲν τὸ καταδέχεται.

Μόνον ποῦ δὲν πρόσθεσε πῶς τὸ χρωστᾷει κι αὐτὸ στὰ φάρμακά του. Μὰ νάταν μόνον ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ χειρῶν καὶ ἢ μὴ πῶς καὶ τεχνικῶς τοῦ πρᾶκτευτῆ;

Κάτι τέτιο εἶδα νὰ κάνει κι ἐκεῖνος μὲ τὴν πλάση γγά. Σὲ μιὰ στιγμή ποῦ δὲ ζυγίζονταν κανεὶς, γύρισε τὸν ἀμνὲ σὲ ἄλλον τόπον:

—Τὸ βλέπετε αὐτὸ, κύριοι; Ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ σφίξει ἀπὸ δῶ (δείχνει μὲ τὸ χέρι) καὶ νὰ τὸ φτάσει στὸ ἑκατό; Ὅποιος μπορέσει, θὰ πάρει ἓνα πεντακοσάριο. Ἐγὼ τὸ φτάνω στὰ ὀγδόνα. Ὅριστε!

Πιάνει μὲ δύναμη τὴ ξυγαριὰ καὶ φέρνει ἀληθινὰ τὸ ἀποτέλεσμα ποῦ εἶπε.

Πολλὰ κόλπα, πολλὰ τερτίπια σκαφίζονται αὐτοὶ οἱ διαβόλοι γιὰ νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ τέτιο δύσκολο καιρὸ.

Ὁ ἥλιος καίει τὰ μάτια, ἡ σκόνη τσοῦζει τὸ λαμὲν κι ὁμως αὐτοὶ δὲν παύουν στιγμῆ. Γυρολόγοι μὲ τὰ καροτσάκια τριγυροῦν, οἱ ψιλικατζήδες παζαρεύουν, ἕκείνος μὲ τὰ κανάτια στέκεται ὀρθός, ὁ ἄλλος ποῦ πουλάει καρπούζια φωνάζει σὰ σκασμένός. Ἄλλος ἀγοράζει, ἄλλος πουλάει. Ὅλοι αὐτοὶ ξεφωνίζουν χωρατεύουν, πάνε κι ἔρχονται σὰ θάλασσα ποῦ κυματίζει. Ὁ καθένας ἀφήνεται στὴν κίνηση τοῦ πλῆθους. Σὲ πέρνει ἀπ' τὴν μιὰ ἀκρὴν καὶ δὲν ξέρεις ποῦ θὰ σὲ βγάλει. Ντόπιοι καὶ ξένοι, χασομέρηδες καὶ νοικοκυραῖς ἀνακατεύονται σ' ἓνα καζάνι ποῦ θαρρεῖς βρά-

ζει, ἀχνίζει, χοχλακίζει. Ἡ μοιάζει αὐτὸς ὁ τύπος μ' ἕνα πολυθόρυβο στρατόπεδο, μὲ κατασκήνωση πολεμιστῶν, τοῦ μεσαίωνα ἐννοεῖται, ὄχι τοῦ καιροῦ μας

Κατὰ τὸ βράδυ ποὺ κατακάθεται ὁ κουρνιαχτός ποὺ ἀνάβουν τὰ φῶτα, τὸ θέαμα τότε ἀλλάζει. Ἀπὸ μακριὰ φαντάζει τὸ μέρος τοῦτο σὰν καμιά πολιτεία τοῦ παρανθιμοῦ μὲ ἀναμένον πολυέλιαιο ἀπάνωθὲ της. Κι ὅταν ἔρθεις σιμὰ, θαμπώνεσαι πάλι ἀπ' τὴ νυχτιάτικη αἴγλη.

Τώρα εὐκαιροῦν οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἐργατικοὶ καὶ βγαίνουν ἀπ' τὴν πόλη νὰ σεργιανίσουν κι αὐτοί. Ἔρχονται κι οἱ κοπέλες πιασμένες ἀπ' τὸ χέρι, σὰ ζωντανὲς ἀνθοδέσμες. Παίρνουν κι οἱ μανάδες τὰ μικρὰ τανυ νὰ ξεχάσουν, ἐδῶ στὸ παζάρι μὲ τὰ χίλια μύρια καλούδια. Ἡ μεγάλη ξυλινὴ γέφυρα δὲ βολεῖ ἀπ' τὸ στρίμωγμα. Καὶ παραπέρα ὅμως ἀγγίζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γιὰ νὰ διαβεῖ.

Τώρα δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ διαλαλοῦν οἱ ἔμποροι καὶ λοταρτζήδες κι οἱ θανοματοποιοί. Τὸ πλῆθος τοὺς τριγυρίζει μονάχο του γιὰ νὰ περάσει τὴν ὥρα. Κι ἐτοῦτοι οἱ καινούργοι δίνουν, πλερώνουν, ἀγοράζουν, δὲν εἶναι σὰν τὸ χωριάτη ποὺ μελετᾷ ἐκεῖ καὶ μιὰ ὥρα γιὰ νὰ τ' ἀποφασίσει. Ὁ χωριάτης δύσκολα βγάζει παζὰδες, ἐνῶ ἐτοῦτοι εἶναι μισθωτοί, δὲν τοὺς μέλει.

Τὰ πολύχρωμα παιγνίδια λάμπουν, γαλιίζουν κάτω ἀπ' τὴν ἀστυελίη. Κι εἶναι πειρασμός γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἡ ἐμπόρισσα δὲν παύει νὰ καλεῖ μ' ἕνα μεταλλινὸ πραγματάκι ποὺ βαστάει στὸ χέρι της κι ὄλο τὸ ζουλαῖ: τσι - τρὶκ τσι - κρὶκ. Καὶ τί δὲν ἔχει ἀραδιασμένα μπροστὰ της: τόπια σφυρίζητρες, κουβάρδες, πεταλοῦδες, καρβακία, ὅτι ζητᾷε ἡ καρδιά τοῦ καθενός.

—Μαμά, πάρε μου τ' ἀεροπλάνο!

Ἡ μαμὰ ρωτᾷε τὴν πωλήτρια, μὰ τῆς φαίνεται ἀκριβὰ.

—Νὰ σοῦ πάρω μιὰ φούσκα;

Ἦχι, καλέ! Τ' ἀεροπλάνο θέλω.

Κι ἡ μικρὴ χτυπάει τὸ πόδι της, ἔτοιμη νὰ κλάψει. Δὲν ξέρει αὐτὴ ἀπὸ ἀκριβειες κι ἀνέχειες.

Τὰ χαϊδεμένα παιδιὰ τῆς πολιτείας ἔχουν κι ἄλλη διασκέδαση παραπέρα, μεγαλύτερη. Κάποιος ἔστησε κούνιες. Τὶ φωνές, τί κακό! Ἀγύρια καὶ κορίτσια, γύρω ἀπὸ δέκα χρονῶν, μαλώνουν ποῖο θὰ πρωτομπεῖ. Ἀπὸ πίσω τοὺς στέκουν οἱ μεγάλοι ποὺ τὰ φροντίζουν, ποὺ φωνάζουν κι αὐτοί. Ἄλλα καβαλικεύουν σι' ἀλογάκια, ἄλλα κάθονται στὶς βαρκοῦλες. Ἀλλὰ ἡ κούνια δὲν κινεῖται ἀμῶσως. Πρέπει νὰ πλερωθεῖ ὡς τὸν τελευταῖο ἀναβάτη ὁ κύριος τοῦ ξυλίνου ἵπποδρομίου. Μονάχα τότε θὰ δώσει τὸ παράγγελμα:

Ἔτοιμοι! Ἀνοίξτε λιγάκι.

Ἐκινῶν ἀγάλι ἀγάλι, γιὰ νὰ μὴ γίνεи κανένα δυστύχημα. Τὴ φόρα τὴ δίνουν καναδυὸ πιτσιρίκοι, λίγο μεγαλύτεροι, ποὺ φαίνονται σὰν παρσάχοι τοῦ ἐπιχειρηματία ἢ ἴσως διασκεδάζουν ἀπλέρωτα γι' αὐτὴ τους τὴ βοήθεια. Οἱ ἴδιοι δὲ μπαίνουν ἀπάνω παρὰ ὅταν πάρει μπρὸς γιὰ καλὰ ἢ καβαλαρία. Τὰ σίδερα τρίζουν, οἱ κύκλοι πληθαίνουν.

—Τὸ νοῦ σου, Κούλα! ἀκούγεται κάποια φωνή.

—Σιωπὴ οἱ ἀπῆξω! τὴν ἀποπαίρνει ὁ ἐπικεφαλῆς.

Τὰ παιδιά φέρουν γύρω ἀναγαλλιάζοντας, καλοκαρδίζονται κι οἱ δικοὶ τους νὰ τὰ βλέπουν. Δὲ ζαλιζονται οἱ βόμπιροι ἀπὸ τόσους γύρους. Περισσότερο ξεχεται σκοτούρα τῶν θεατῶν. Ἄλλὰ κάνουν γούστο μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Στὸ τέλος, ἐκεῖ ποῦ θὰ σταματήσει ἡ κούνια, γίνεται πάλι φασαρία. Καθένας ἀπὸ γύρω τρέχει γιὰ τὸ δικό του. Ἄλλοι τὰ κατεβάζουν, ἄλλοι τὰ βάνουν ἀπάνω. Καὶ τὸ νταβαντούρι ξαναρχίζει.

Ὅσο γιὰ τὰ γλέντια τῶν μεγάλων πρέπει νὰ πῶμε πιὸ πέρα γιὰ νὰ τὰ ἰδοῦμε, ἐκεῖ πού βογγοῦν οἱ παράγκες καὶ λαλοῦν τὰ κλαρίνα κι ἐτοιμάζονται οἱ μεζέδες καὶ πηγαινοέρχονται οἱ μπουκάλες καὶ μερακλώνονται οἱ χαροκόποι.

—Ἄμάν, μὴ φέξει!

—Νὰ σκάσ' ὁ χάροντας!

Βλέπης τὸ χορευτὴ, ἀνύπαντρο παληκάρι, νὰ κρούει τὴν πατούσα του καὶ ν' ἀπαλαμίζει τὴ γῆς, ἔτσι πού νὰ μὴ μπορεῖ ὁ ἄλλος νὰ τὸν βαστάξει μὲ τὸ μαντήλι. Τότε σωριάζεται ξεπίτηδες, ἀνασκελώνεται στὸ χῶμα κι ἀκολουθεῖ τὸ ρυθμὸ ἀνεβοκατεβάζοντας τὸ στῆθος του πού φουσκώνει, ξεφουσκώνει σὰν τὸ φουσερό.

Οἱ ὄργανοπαίχτες τραβοῦν ἀράδα ποτήρια, πίνουν -κι οἱ ἄλλοι δλόγυρα στὰ τραπεζάκια. Μὰ οἱ περισσότεροι στέκουν ὀρθοὶ καὶ κοιτᾶν, κάνουν γούστο.

Παραπέρα χορεύουν κάτι ἄλλοι μὲ χακί. Μαντράχαλοι ὡς ἐκεῖ ἀπάνω, μὲ μαλλιά ἄκοπα ἀπὸ χρόνια, μὲ ξεκνυμπωμένα χιτώνια, περισσότερο ἀσικλῆδες παρὰ στρατιῶτες, φέρουν γυροβολιὲς ἀνυπόταχτοι καὶ στὸ ντάηλίκι τους δὲ λογαριάζουν κανέναν, οὔτε περίπολα οὔτε τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Θάναί ἀπ' αὐτοὺς πού ἔκαμαν σὲ Ἄφρικες, σὲ Ἰταλίες, σ' ὅλα τὰ μετόπισθεν καὶ τὰ κισάνια, μισθοφόροι ἀντουφέκιοι. Καὶ τώρα τοὺς βαστᾶν ἄκμα στὸ στρατό, γιὰ στελέχη λέει, νὰ ἴδουν παράδειγμα κι οἱ ἄλλοι, τὰ γιαννάκια. Κύριε λήσουν!

Μες στὰ φῶτα τῆς νύχτας, στὰ στενὰ τοῦ παζαριοῦ, βλέπεις νὰ γλιστροῦν ἐδῶ κι ἐκεῖ, σὰν ἐρπετά, τουρκογούφτισσες, χωροφυλάκοι καμαρωτοὶ μὲ τὰ διπλὰ γαλόνια τους, ἀκόμα κάτι φάττες ἄλλόκοτες μὲ στριμμένο μουστάκι καὶ βλέμμα βαρῦ.

—Σὰν πολὺ ξανοιχτήκαμε, δὲ γυρίζουμε πίσω; μοῦ λέει ὁ συνοδός μου, ὁ χοντρούλικος, ἀλλὰ προβλεπτικὸς Ἀποστόλης.

Εἶναι καιρὸς τοῦ καιροῦ σήμερα καὶ πρέπει νάχουμε τὸ νοῦ μας. Ἐδῶ μαζεύτηκε κάθε καρδιάς καὶ ὄφι, καλοὶ κι ἀχαρμοί. Αὐτοὶ ποῦ φίλαγαν ὡς τὰ χῆς σὲ δημοσιὲς ἢ σὲ περάσματα χωριῶν, κυνηγοὶ τῆς σιγουριᾶς σβαρνίστηκαν τώρα μὲ τὸ παζάρι ὡς ἐδῶ, μὴν τοὺς ξεπέσει κανένα τυχερό. Μὰ οἱ κυνηγημένοι δὲν ξεμοναχιάζονται. Εἶναι αἰτονύχηδες, ὄχι μπουφοποῦλια.

Πόσο θὰ κρατήσῃ αὐτὸ τὸ πανηγύρι; Μιὰ βδομάδα εἶναι τὸ κανονικό. Τόσο βαστοῦσε ἄλλοτε. Μὰ τώρα ἴσως νὰ διαλυθεῖ γρηγορώτερα. Ὁ κόσμος δὲν ἔχει ν' ἀγοράσει, δὲν τραβιέται τὸ πράμα. Μὲ τὸ στασιῶδες ἦρθαν καὶ φέτος, ἔπειτ' ἀπὸ πέντε χρόνια πούχανε νὰ ἰδοῦν παζάρι ἐξαιτίας τοῦ πολέμου. Συναχτήκαν πιὸ πολὺ γιὰ τὸ

ἔθιμο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου. Εἶναι τὸ πρῶτο ξεκαλόκαιρο τῆς λευτεριάς.

Μὰ πρὶν ἀριώσουν μοναχοὶ τοὺς, ἔγινε κάτι ἄλλο ἀπλοῦστερο. "Ἐβρεξε." Ἐπιασε μιὰ μεγάλη βροχὴ κοντὰ στὰ χαράματα ποὺ τοὺς σκόρπισε ὅλους. Οἱ πανηγυριῶτες πῆραν τὰ βρεγμένα τοὺς καὶ φύγαν, ἄλλος μὲ τὸ κᾶρο, ἄλλος μὲ τὰ πόδια. Τὸ πλέρωσαν γιὰ καλὰ τὸ ταξίδι.

Πίσω τοὺς, ἐκεῖ ποὺ βρούαζε τὸ πλῆθος, ἐκεῖ ποὺ ἀντηχοῦσαν τὰ λαλούμενα καὶ εἶχε ξεπροβάλει ἀπ' τὸ τίποτε μιὰ πολιτεία, δὲν ἔμειναν ἄλλο ἀπὸ ἄγερα καὶ κοπριές. Πᾶν τὰ φῶτο κι οἱ φωνές, οἱ ἀνθρώποι καὶ τὰ ζωντανά. Δὲ μοιάζει αὐτὸ σὰ νὰ ξυπνάει κανένας ἀπὸ κόσμους ὀνείρου καὶ νὰ τρίβει τὰ μάτια του, ζαλισμένος ἀκόμα ;

Τ Ζ Ο Υ Μ Ε Ρ Κ Α

Ω δάση, ἀπέραντα βουνὰ
καὶ σεῖς ψηλές ραχούλες
ποῦχετε ἀητογένεματα
κάποιες κρυφές βρουσούλες
ποῦχετε ἀστέρια συντροφιά
καὶ γι' ἀγκαλιὰ τὰ χιόνια.
Νᾶχα τὴ χάρη σας κι ἔγω
τάχα νὰ ζῶ αἰώνια.

Μ. ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

- Τὸ χωριάτη κάνεις φίλο, βάστα καὶ κομμάτι ξύλο.
— Οἱ πολλοὶ παίρνουν τὴν πόλι καὶ τὸν ἕναν οἱ διαβόλοι.
— Μὴν παίρνεις δικιο ὄρανοῦ, μηδὲ τόπου ποταμοῦ.
— Κάλλοια λάχανα μὲ γέλοια, παρὰ ζάχαρη μὲ γκρίνια.
— Κατὰ τὸ ποιλὶ ἢ φωλιά, κατὰ τὸν ἀνθρώπο τὸ σπίτι.
— Ὅποιος ἔχει πολὺ πίπερι, ρίχνει καὶ στὰ λάχανα.
— "Ἄν τὸ κοράκι ἔχεις ὀδηγό, σὲ ψοφίμι θὰ σὲ πάη.
— Ὅ γέρος κι ἂν στολιζέται, σὶὸν ἀνήφορο γνωρίζεται.
— Πέτρα ποὺ κυλᾷ, μαλλι δὲν πιάνει.
— Καὶ τὸ βόδι τὸ χαϊδεύουν, στὸ χωράφι ὁμῶς το ζεύουν.

*Ἀπὸ τῆ συλλογῆ τοῦ Ν ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ἠστιανὰ Χ. Ε.

ΚΩΣΤΑ ΧΑΡΙΑ ΒΑΓΙΑ

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

(1662 — 1881)

«Σχολή Μανολάκη, Ἑλληνική Σχολή, Ἀλληλοδιδασχτική,
Παρθεναγωγείον».

Τὰ γράμματα στὴν Ἡπειρο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους δὲν βρίσκονταν σὲ ζηλευτὴ θέση. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν Δεσποτῶν μποροῦμε νὰ κάνομε λόγο γιὰ γράμματα. Τότε φέρεται νὰ ὑπάρχησά Γιάννενα μιὰ σχολὴ μὲ τ' ὄνομα τῶν «Δεσποτῶν» ποὺ πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὴν ὑπαρξὴ της. Ὅταν ἡ Ἡπειρος ὑποδουλώθηκε στοὺς Τούρκους σπουδαῖο ρόλο στὴ πνευματικὴ τῆς ζωῆ ἔπαιξαν τὰ Γιάννενα. Τὴ πρώτη σχολὴ ἴδρυσε ὁ Μιχ. Φιλανθρωπινὸς ποὺ διατηρήθηκε μέχρι τὸ 1642. Ὑστερὰ ἰδρύθηκαν οἱ σχολές Στρατηγοπούλου, Ἐπιφανείου (1658), ἡ Μεγάλῃ Σχολή (1674) ἡ Μαρουτσιὰ (1742—1798), κλπ. (1).

Ἐξ' ἴσου σπουδαῖο ρόλο στὴ πνευματικὴ ζωῆ τῆς Ἡπείρου ἔπαιξε καὶ ἡ Ἄρτα. Πρὶν ἀπ' τὴν εἰρηνικὴ τῆς παράδοση στοὺς Τούρκους (1449) ὑπῆρχε στὴν Ἄρτα, σχολὴ ἀγνωστὴ μέχρι τώρα, στὴν ὁποία φοίτησε κ' ὁ πολὺς Μάξιμος ὁ Γραικός. Ὅταν διαλύθηκε ἡ σχολὴ αὐτὴ τὸ ἔργο τῆς ἀνέλαβε ἡ «Σχολὴ Μανολάκη». Ὁ ρόλος τῆς σχολῆς Μανολάκη δὲν περιορίστηκε μόνον στὴν ἀπλὴ μόρφωση, ἀλλὰ δημιούργησε καὶ πνευματικὴ ἔστια. Ἡ σχολὴ Μανολάκη σημεῖωσε τὴ πρώτη ἀναγέννηση τῆς παιδείας στὴ σκλαβωμένη Ἄρτα. Ἡ ἔμπνευση καὶ ἡ προτροπὴ, γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς σχολῆς, ἦταν ἔργο τοῦ σοφοῦ πατριάρχη τῶν Ἱεροσολύμων Νεκτάρου, ἡ δὲ χρηματοδότηση ἔργο τοῦ Φαναριώτη (2) μεγαλέμπορου γουναρικῶν Μανολάκη τοῦ ἡ καταγωγὴ τοῦ ἦταν ἀπ' τὴ Καστοριά. Ἡ σχολὴ αὐτὴ ἔφερε τ' ὄνομά του. «Σχολὴ Μανωλάκη». Ὑστερ' ἀπ' τὴ καταστροφὴ τῆς Σχολῆς Μανολάκη (1821), ἡ Κοινότητα τῆς Ἄρτας ἴδρυσε τὴν «Ἑλληνικὴ σχολὴ» (1830-1881), Σύγχρονα (1836) ἡ κοινότητα ἴδρυσε «Ἀλληλοδιδασχτικὴ Σχολὴ» καὶ τέλος

1) Κοίτ. Φ. Μιχαλόπουλου: «Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ ἀναγέννηση» (1648—1820) Ἀθήνα 1930.

2) Ἐπίσης Κ. Παπαγεωργίου: Ἡ Παιδεία στὴν Ἡπειρο. τ. Α'. Κέρκυρα 1950.

3) Κοίτ. Ν. Βασιλειάδου: Φανάρι καὶ Φαναριῶτες, Περιοδ. «Ἱστορία καὶ Ζωὴ» τεύχ. 10 σ. 605

στά 1856 τὸ «Παρθεναγωγείον» τῆς Ἄρτας γιὰ τὴ μόρφωση τῶν κοριτσιῶν.

Τὰ μαθήματα πού διδάσκονταν τότε, δὲν μᾶς εἶναι ἀκριβῶς γνωστά. Τὰ *Κολλυβογράμματα* δηλ. ἡ κατώτερη ἐκπαίδευση, εἶχαν βάση τὸ *ψαλιῆρι* καὶ τὴν *Ὀχιάηχο* (8). Ἡ ἀνώτερη ἐκπαίδευση εἶχε τὰ θεολογικά καὶ τὰ φιλοσοφικά μαθήματα. Στὰ θεολογικά ἐρμήνευαν τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ στὰ φιλοσοφικά (4) τὴ γραμματικὴ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων καὶ κομμάτια ἀπὸ φιλοσόφους. Ἡ παράδοση γίνονταν στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ διαρκοῦσε 5 μέχρι 10 χρόνια.

α'.) ΣΧΟΛΗ ΜΑΝΟΛΑΚΗ

Τὴ «Σχολή» αὐτὴ τὴν προικοδότησε ὁ μεγαλέμπορος Μανολάκης πού κράτα γεὰ τὴ Καστοριά. Ὁ *Μανολάκης Καστοριώτης* (ἢ Καστοριανὸς ἢ καστοριεὺς) γεννήθηκε στὴ Καστοριά κι ἔζησε στὴ πόλη τὸν 17 αἰ. Ἦταν στενὸς φίλος τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Δ' κι ἔεξασκοῦσε μεγάλη ἐπιρροή πάνω του, καθὼς καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους Ὀθωμανοὺς. Ἀπ' τὸ πασα πῆρε τὸ τίτλο τοῦ «Βασιλικοῦ Πρωτογούναρη». Τὸ ἐμπόριό του ἐπεκτείνονταν κι ὄξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας. Στὸ Κουρου τσεσμέ εἶχε πολυτελέστατο σπίτι. Ἐκεῖ βρῆκε κατὰφύγιο κι ὁ Βεζίρ - Ἀζέμηρ, Φεζίλ Ἀχμέτ, ὅταν στασίασαν οἱ στρατιῶτες του. Παρ' ὅλες ὁμως τὶς φιλίες του μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς ὁ Μανολάκης δὲν ξέχασε ποτὲ τὸ Ἔθνος του. Δάνισε πολλὰ χρήματα στὴ «Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ» καὶ στὸ τέλος τῆς τὰ χάρισε. Ἐπίσης βοήθησε τὴ Κοινότητα τοῦ Πανάγιου Τάφου. Συνέβαλε μὲ χρήματα στὴν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ τῆς Βηθλεέμ καὶ γιὰ τὸ μετόχι τοῦ Πανάγιου Τάφου τῆς Κων)πολης ἔδωσε πολλὰ. Ὑποστήρηξε πολλοὺς λόγιους τῆς ἐποχῆς του καὶ ἴδρυσε πολλὰ σχολεῖα. Στὰ 1653 ἴδρυσε σχολεῖο στὸ μετόχι τοῦ Πανάγιου Τάφου στὴ Κων)πολη, ὕστερα στὴ Χίο, στὴ Πάτμο, στὴ πατρίδα του Καστοριά καὶ στὰ 1662 στὴν Ἄρτα (9).

Αἰτία, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, γιὰ νὰ ἰδρυθῆ σχολεῖο στὴν Ἄρτα ἦταν ὁ Πατριάρχης Νεκτάριος. Ὁ Μανολάκης πρόσφερε 2.000 γρόσια κι ὁ μητροπολίτης τῆς Ἄρτας τὸ εἰσόδημα ἀπὸ δυὸ ἐκκλησιές καθὼς καὶ τὰ κτήματά τους. Τὶς ἐκκλησίες τοῦ ἀγίου Βασιλείου καὶ τῆς Ὑπαπαντῆς. Ἡ Σχολὴ καθιερώθηκε μὲ πατριαρχικὸ «Σιγγίλιο» (10) πάνω σὲ μεμβράνη, ὁ-

3) Κοίτ. Φ. Μιχαλόπουλου ὁ.π.

4) Ἡ Γραμματικὴ τοῦ Λάσκαρι ἡ τοῦ Γαζῆ, τὰ προγυμνάσματα τοῦ Ἀφθονίου, τὸ ἐπιστολᾶριο τοῦ Κορυδαλέως, ἡ ρητορικὴ τοῦ Ἐρμογένους, τὸ σύστημα τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ κομμάτια ἀπ' τὸ Ξενοφῶντος, Ὁμηρο, Ἰσοκράτη, Πλούταρχο κλπ.

5) Κοίτ. σχετικὰ Ε ΔΕ ΗΥΡΜΥΡΑΚΙ, DOCUMENTE PR.VITOARE LA STCRIA ROMANILCR (Βουκουρέστι 1909) τόμ. ΙΓ' σελίς 176, 355 κλπ.

Ἐπίσης Κ. Παρανίκα. Σχεδιάγραμμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἐθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων. [Κων)πολις 1867]

6) Τὸ πρωτότυπο τοῦ «Σιγγιλίου» σώζονταν στὴ μητρόπολη τῆς Ἄρτας μέχρι τὰ 1833 πού ὁ Ταλιφ Μπούζης λεηλάτησε τὴν Ἄρτα.

ταν ήταν μητροπολίτης στην Ἄρτα ὁ Βαρθολομαῖος. (7) Ὁ Βαρθολομαῖος ἀποφάσισε νά ἐγκαταστήσῃ τή σχολή στά οἰκήματα ποῦταν στὸν ἀλόγουρο τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Βασιλείου. (8) Στὰ 1696 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μεθόδιος ὁ 3ος, ὁ Μορώνης, γιὰ νά κατοχυρώσῃ τή σχολή ἀπέλυσε τὸ πατριαρχικὸ γράμμα (Σιγγίλιο) ποῦ ὄριζε 1) Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τὰ κτήριά της νά διατεθοῦν γιὰ τὴ σχολή, 2) διόριζε ἑμμισθο δάσκαλο, 3) Καθόριζε τὸν ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν, 4) διόριζε πενταμελῆ «Σχολικὴ Ἐφορεία», 5) τὰ προσόντα τοῦ δάσκαλου καὶ τῶν μαθητῶν κλπ. Τὸ «Σιγγίλιο» τὸν ἀποτελοῦσε καὶ τὸ κανονισμὸ τῆς σχολῆς εἶχε ἔτσι: (9)

«.....Ὁ ἐντιμότατος ἄρχων κυρίστῃς Μανολάκης, ὁ κατὰ τὸ πνεῦμα υἱὸς ἀγαπητὸς τῆς ἡμῶν μειριότητος, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἷς κατ' ἡμέραν ἐργάζεται ἀγαθοῖς καὶ ψυχοφέλεσιν ἐν τῇ βασιλευσῇ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐγνωκε σχολὴν ἱερῶν γραμμάτων συστήσασθαι καὶ ἐν τῇ περιφημῇ πολιτείᾳ τῆς μητροπόλεως Ἄρτης κοινὸν ἀγαθὸν τοῖς ἐκείσε πᾶσι διανοηθεῖς, εὐρῶν ἐν τούτῳ τῷ ψυχοφελεί ἔργῳ καὶ τὸν ἤδη ἱερότατον μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης (10) ὑπέριμον καὶ ἔξαρχον τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι συνηγοροῦντα καὶ συναινοῦντα προθύμως.

Ὁθεν ὁ μὲν ρηθεὶς ἄρχων κυρ Μανολάκης τῇ ἐμφύτῳ διαθέσει κινούμενος καὶ τὴν ἀπὸ γνώμης φιλοθεοῦ εὐγένειαν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐνδεικνύμενος, καὶ ὡς πιστὸς οἰκονόμος τῶν τοῦ θεοῦ ἐλέω κησαμένων αὐτῷ χρημάτων, τὴν δαπάνην πρὸς κατάστασιν τοῦ ἐκεῖτε σχολείου κατέβαλεν, ἱκανὴν οὖσαν τὸ γε νῦν ἔχον διδάσκαλον διαθρέψασθαι καὶ μαθητάς, γρ. δηλονότι χιλιάδας δύο, ἅπερ διδόμενα ἐν τοῖς τόποις καὶ προσώποις πρὸς χρῆσιν καὶ φυλαττόμενα ἀμείωτα χρησιμεύουσιν ὥστε ἀπὸ τοῦ τόκου τούτων τὸν διδασκάλου μισθὸν καὶ τὴν τῶν σπουδάζοντων τροφὴν περιγίνεσθαι. Ὁ δὲ ἱερώτατος μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης καὶ συναδέλφους ἡμῶν, συνωδῶ τῷ ἄρχοντι τούτῳ διανοούμενος, καὶ τὸ καλὸν κάλλιον ἀποφαινόμενος, ἐξ ἰδίας βουλῆς καὶ θελήσεως διωρίσατο τὴν ἐν τῇ μητροπόλει αὐτοῦ Ἄρτης εὐρισκομένην ἐκκλησίαν, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ οὐρανοφάντορος, γενέσθαι σχολεῖον καὶ οἰκητήριον τοῦ διδασκόντος διδασκάλου καὶ τῶν διδασκομένων μαθητῶν, ὥστε ταύτην εἶναι καὶ λέγεσθαι ἐλευθέραν καὶ ἀκαταπάτητον παρὰ παντὸς προσώπου ἐν λόγῳ σταυροπηγίου καὶ κευρωσιμένην τῆς μητροπόλεως ταύτης Ἄρτης μετὰ πάσης τῆς ἐνορίας αὐτῆς, καὶ μετὰ πάντων τῶν ἀφιε-

7] Ἐπὶ Βαρθολομαῖοι ὁ Ἑνετικὸς καὶ ὁ Ἰσπανικὸς στόλος μπήκαν στὸν Ἀμβρακικὸ [1684], κυριέψαν τὴν Ἄρτα καὶ φεύγοντας πῆσαν αἰχμάλωτο καὶ τὸν Καθδῆ της.

8] Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, μαζὺ μὲ τὰ δυὸ πασοκλήσια [τοῦ Γρηγόριου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου] χτίστηκε τὸ 14' αἰῶνα καὶ σώζεται σήμερον σὲ ποκὺ καλὴ κατάστασι.

9] Ἀπ' τὸν 2α κώδικα τοῦ κριτίου, σελίς 126—23. (Πατριαρχικὸν Ἀρφειοφυλάκιον).

10] Ὁταν οἱ Λατῖνοι κατέλαβαν τὴ Ναύπακτο, ἐγκαθ.δρυσαν ἐκεῖ Λατῖνο Ἐπίσκοπο. Τότε ἡ μητρόπολις τῆς Ναυπάκτου ἐνώθη μετὰ τὴν ἐπισκοπὴ τῆς Ἄρτας καὶ ὁ μητροπολίτης ποῦχε ἔδρα τὴν Ἄρτα ἔφερεν τὸν τίτλο «Ἄρτης καὶ Ναυπακτίας ὑπερίτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Αἰτωλίας».

ρωμάτων αὐτῆς κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων καὶ τὸν διδάσκαλον ἐφημερεύειν ἐν αὐτῇ, ἢ ἄλλον τινα ἱερέα ἀποκαθιστᾶν αὐτὸν ἐφημέριον καὶ καρποῦσθαι τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐνορίας ταύτης καὶ τῶν κτημάτων αὐτῆς, ὧν νῦν κέκτηται ἡ ἐκκλησία αὕτη, τῶν δὲ μετέπειτα κτηησομένων διὰ δαπάνης τῶν χρημάτων τοῦ ῥηθέντος ἄρχοντος τὰ εἰσοδήματα συναγαγεῖν τοὺς γενησομένους ἐπιτρόπους τῆς σχολῆς, καὶ κεκοῦσθαι τοὺς εἰς δαπάνην τοῦ μισθοῦ τοῦ διδάσκοντος καὶ τῆς διατροφῆς τῶν διδασκομένων, καὶ οὕτως ἐκ τε τῆς καταβολῆς τῶν χρημάτων τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ διουρισμοῦ τῆς ἐκκλησίας ταύτης παρὰ τοῦ μητροπολίτου, τότε σχολεῖον συστήναι καὶ τὸν διδάσκαλον ἀναπαύεσθαι καὶ τοὺς μαθητὰς διατρέφεσθαι καὶ οἰκεῖν ἐν αὐτῇ καὶ ἐπὶ πάσι τούτοις τὸν θεὸν αἰνεῖσθαι καὶ δοξάζεσθαι, καὶ τοὺς αἰτίους τῆς συστάσεως τοῦ τοιοῦτου ἀγαθοῦ ἔργου μακαρίζεσθαι διὰ παντός· διὸ δὴ τῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς ταύτης γνώμης καταφανοῦς γεγυνοίας παρ' ἀμφοτέρων τούτων, καὶ οὐ μόνον ὡς εὐλόγου καὶ δικαίας ἀλλὰ καὶ ἐπωφελοῦς ὅμα καὶ ἀναγκαιοτάτης γνωσθείσης ἡμῖν τε καὶ προκαθεζομένοις καὶ πάσῃ τῇ συνδραζούσῃ ἱερᾷ τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ καὶ τὸ τοῦ ἄρχοντος τούτου φιλοθέου ἐπηνέσαμεν, καὶ τὸ ἔτοιμον πρὸς βοήθειαν τοῦ Γένους ἐξεθείσαμεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ μητροπολίτου τούτου πρόθυμον ἐμακαρίσαμεν, καὶ δὴ γράφοντες ἀποφαινόμεθα ἐν ἀγίῳ πνεύματι, σύννεύσαι καὶ τῶν μακαρίων τούτων πατριαρχῶν Ἱεροσολίμων, τοῦ τὲ πρῶην γέροντος κυρ Νεκταρίου καὶ τοῦ ἡδὴ κυρ Δροσιθεοῦ καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερέτιμων κλπ. ἵνα ἡ μὲν ἐκκλησία ἡ ἔνδον τῆς μητροπόλεως ταύτης Ἄρτης μετὰ τῆς ἐνορίας αὐτῆς καὶ τῶν κτημάτων αὐτῆς κιν. καὶ ἀκιν. εἴη παντελεύθερος, καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι σχολεῖον κοινὸν τῆς πολιτείας Ἄρτης κατασταθὲν διὰ καταβολῆς τῶν χρημάτων τοῦ διαληφθέντος Κυρ Μανολάκη, μνημονευομένου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ παρησια ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ὡς εἰεργέτου τῆς πολιτείας ταύτης, καὶ τῶν κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτῆς τῶν ἡδὴ ὄντων καρποῦσθαι καὶ λαμβάνειν τὸν διδάσκαλον εἰς διατροφήν αὐτοῦ, τῶν δὲ μετέπειτα γενησομένων κτημάτων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ διὰ χρημάτων τοῦ ἄρχοντος τούτου παρὰ τῶν ἀποκατασταθέντων ἐπιτρόπων, συναγαγεῖν ταῦτα τοὺς ἐπιτρόπους καὶ μετὰ τόκου τῶν λοιπῶν χρημάτων κυβερνᾶν δι' ἐκείνων τὸν τε μισθὸν τοῦ διδασκάλου καὶ τὴν διατροφήν τῶν μαθητῶν.

Εἶναι δὲ τοὺς μαθητὰς τούτους τοὺς γραφησομένους ἐκεῖθεν τὸν ἀριθμὸν δώδεκα, ἐκλέγεσθαι δὲ τούτους ἐπιτηδεῖους καὶ εὐφυεῖς, ἵνα μὴ μάτην ὁ σπόρος τῆς διδασκαλίας καταβάληται. Εἶναι δὲ καὶ ἐπὶ πάσι τούτοις προστάτην, κυβερνήτην καὶ ἐπιτηρητὴν τὸν ἡδὴ ἱερωτάτον μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης κυρ Βαρθολομαῖον καὶ οὐδένα ἄλλον ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐταῦ καὶ διαφεντεύτορα τῆς σχολῆς ταύτης, καὶ πάσης αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχειν τε τὴν ἐξουσίαν ταύτην καὶ ἄδειαν παρὰ τοῦ συστήσαντος ταύτην ἄρχοντος καὶ παρ' ἡμῶν τε καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, **πρῶτον** μὲν ἐκλέγειν ἐπιτρόπους, οἵτινες ἂν γνωσθεῖεν αὐτῷ ἄξιοι τῆς ὑπουργίας ταύτης ἀπὸ τῆς πολιτείας ταύτης, καὶ εἶναι τούτους τὸν ἀριθμὸν πέντε ἀπὸ τε κληρικῶν καὶ ἀρχόντων **δεύτερον** δὲ μετὰ πείραν καὶ δοκιμήν, ὅστις ἂν γνωσθεῖται ἅε

πιτήδειος καὶ ὀκνηρὸς τῇ ὑπουργίᾳ ταύτῃ ἀποβάλλεσθαι παρὰ τούτου καὶ ἐκλέγεσθαι ἕτερον ἀντ' ἐκείνου καὶ ἀποκαθίστασθαι **τρίτον**, ὃν τινα βούλοιοτο τῶν διδασκάλων εἰσάγειν εἰς τὸ σχολεῖον αὐτό, γνωσθέντα τοῦτω ὡς εὐσεβῆ, ὡς ὀρθόδοξον, ὡς ἱκανὸν παραδοῦναι μαθήματα καὶ μαθητὰς ὠρελῆσαι· μετὰ δὲ τὴν πείραν γνωσθέντα ἀνωφελῆ τῇ σχολῇ καὶ τοῖς μαθητευομένοις, ἢ διὰ βίου ἀισχροτήτα, ἢ δι' ἀμέλειαν διδασκαλίας, ἢ αἴτιον σκανδάλων, ἢ κατὰ ἄλλον τρόπον ἀνοίκειον, ἐκείνον ἀποπέμπειν τῆς σχολῆς, ἕτερον δὲ τὸν δοκοῦντα αὐτῷ ἀντιστάγειν ἀναντηροῦτως **τέταρτον**, τῶν μαθητῶν ὃν τινα γνοίῃ ἀνεπιτήδειον πρὸς μάθησιν, καὶ σκανδάλων παραίτιον, ἢ ἄτακτον, ἀποβάλλειν τοῦ συνεδρίου τῶν λοιπῶν καὶ ἀντιστάγειν ἕτερον **πέμπτον**, τὰ χρήματα ταῦτα, ἧτοι τὰς δύο χιλιάδας τῶν γροσίων, μετὰ τῶν ἀποκαταστάντων ἐπιτρόπων βάλλειν ἐν προσώποις καὶ τόποις ἀναμφιβόλοις ἐπὶ τόκῳ τὰ δέκα πρὸς ἑνδεκαμήμισυ, ἢ καὶ ἀγοράζειν κτήματα ἐπικερδῆ, καὶ ἀφιερῶν διὰ γραμμάτων εἰς τὴν σχολὴν ταύτην, ὥστε διὰ τοῦ καρποῦ ἐκείνων καὶ τοῦ τόκου τῶν ἑτέρων ἄσπρων διακυβερνᾶσθαι τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου καὶ τὴν τροφήν τῶν δώδεκα μαθητῶν, μηδενὸς ἔχοντος ἄδειαν ἐν **τοῖς πέντε τούτοις κεφαλαίοις** ἐναντιωθῆναι τῷ μητροπολίτῃ, μήτε τῶν ἐπιτρόπων, μήτε τοῦ διδασκάλου, μήτε τῶν μαθητῶν, μήτε ἄλλον τινός, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἶναι τὸν διοικητὴν, συναινουῦντων καὶ συνυπουργούντων καὶ τῶν ἐπιτρόπων καὶ συμβουλευόντων ἐν πᾶσι, πλὴν ἐχούσης τῆς θελήσεως αὐτοῦ τὴν κυρίαν ἐν πᾶσι τούτοις· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου μηδεὶς τῶν γενησομένων μητροπολιτῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ἔχειν ἄδειαν εἰσερῆσθαι ἐν τῇ διοικήσει τοῦ σχολείου τούτου, οὔτε ἐν τοῖς χρήμασιν, οὔτε ἐν τοῖς κτήμασιν οὔτε ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ διδασκάλου ἢ τῶν μαθητῶν ἢ τῶν ἐπιτρόπων, οὔτε ἐν τῷ εισοδήματι τῆς ἐκκλησίας ταύτης, πλὴν τοῦ μνημοσύνου τῶν ὀνομάτων αὐτῶν· ἀλλ' εἰ καὶ τυχὸν ἐπίσταται γράμματα, μὴ ἄδειαν ἔχειν ἀποκαθιστᾶν ἑαυτὸν διδάσκαλον τῆς σχολῆς καὶ ἀποβάλλειν τὸν διδάσκαλον ἐπὶ τῷ λαμβάνειν αὐτὸν τὸν μισθὸν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ παντελῶς αὐτῶν μὲν ἀπέχειν τοῦτων πάντων, τοὺς δὲ ἐπιτρόπους διακυβερνᾶν ἅπαντα, καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ κτήματα ταῦτα τὰ ἀφιερωθέντα παρὰ τοῦ ἄρχοντος καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ τεθνηξομένου τῶν ἐπιτρόπων ἢ ἀφροντίστως διακειμένου, καὶ αὐτοὺς μόνους εἶναι κυβερνήτας τῆς σχολῆς καὶ οὐδένα ἄλλον· καὶ παρὰ τοὺς δώδεκα μαθητὰς, εἰ εἰσὶ τινες θέλοντες μαθητευθῆναι διὰ τροφῆς οἰκείας αὐτῶν, μὴ κακοὶ ὄντες ἐχέτωσαν ἄδειαν εἰσερῆσθαι εἰς τὴν σχολὴν καὶ σπουδάζειν· ἐξήγησε δὲ ὁ ἱερώτατος οὗτος μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης κυρ Βαρθολομαῖος χάριν τῆς αὐτοῦ ὑπουργίας καὶ τοῦ κόπου μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἀναντηροῦτως εἰσάγειν τοὺς ἐπιτρόπους τὰ παιδιά, εἰ καὶ τύχῳσι τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, εἰς τὸ σχολεῖον ἐπὶ τῷ διδύσκεσθαι τὰ ἱερὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς δηλονότι διαλέκτου καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων, καὶ διατρέφεσθαι ἐκεῖνα ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς καὶ συνεχωρήθη αὐτῷ.

Ἐπὶ τούτοις τοιγαροῦν ἅπασιν, εἰς βεβαίωσιν δηλονότι καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἐγχαραχθέντων, γέγραπται καὶ τὸ παρὸν χρυσοβούλλον σιγιλλιῶδες καὶ ἐπεδόθη τῇ

σεβασμία σχολῆ τοῦ διαληφθέντος ἐντιμοτάτου ἄρχοντος κυρ Μανολάκη ὅστις δι-
 ἄν τῶν πάντων φανείη ἐνάντιος τῇ τοιαύτῃ ἀγαθοεργίᾳ φθόνῳ καὶ ἐμφύτῳ κακίᾳ
 κινούμενος, καὶ θέλων ἀνατρέψαι τὴν σχολὴν ταύτην, ἢ σκάνδαλον προξενῆσαι φα-
 νερῶς ἢ κρυφίως τῶν ἱερωμένων ἢ λαϊκῶν ἀρχιερεῦς ἢ ἱερεὺς, ἄρχων ἢ ἰδιώτης,
 ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἐν ἔτει, ἀχξϛ' κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, ἐπιμεμήσεως ζ'.»

Στὸ διάστημα τῆς λειτουργίας τῆς σχολῆς διδάξαν σ' αὐτὴ πολλοὶ δά-
 σκαλοι, κληρικοί καὶ λαϊκοί, ποὺ τὰ ὀνόματά τους μετὰ τὸ κύλισμα τῶν χρό-
 νων ξεχάστηκαν κι ἔσβυσαν. Γνωστά μέχρι τὰ σήμερα ἔμειναν μοναχὰ τὰ
 ὀνόματα τῶν παρακάτω:

Σοφρώνιος Λειχοῦδης: Κεφαλωνίτης τῆ καταγωγῆ. Στὰ 1670 τὸν προ-
 σκάλεσε ὁ δεσπότης Βαρθολομαῖος γιὰ νὰ διδάξῃ φιλοσοφία καὶ γιὰ νὰ
 κηρύξῃ τὸ λόγο τοῦ θεοῦ ἀπ' τὸν ἄμβωνα. Ἀργότερα τὸ Λειχοῦδη τὸν βρί-
 σκουμε νὰ διδάσκῃ στὴν Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία τῆς Μόσχας. Πέθανε στὰ
 1730.

Γεράσιμος Παλλαδᾶς: Κερκυραῖος. Κατ' ἄλλους Ἀρτηνός. ⁽¹¹⁾ Γεννήθη-
 κε στὰ 1650 καὶ σπούδασε στὴ Σχολὴ Μανολάκη στὰ 1669. Δίδαξε στὴν ἴ-
 δια σχολῆ στὰ 1690—1695.

Μανάριος Καβαλδᾶς: Ἀρχιμανδρίτης. Δίδαξε στὰ 1695.

Γεηγόριος: Ἱερομόναχος, στὰ 1696 κι ὕστερα. Αὐτὸς στὴν ἀναφορὰ
 ποῦστειλαν οἱ Ἀρτηνοὶ στοὺς Ἑνετοὺς (28 Ὀχτωβρίου 1696) κατὰ τοῦ Λι-
 μπέριου Γερακάρη ὑπογράφει μετὰ τὸν τίτλο «ὁ διδάσκαλος καὶ ἐπίτροπος
 τῆς Ἀρτης».

Χρῦσανθος Ζητσαῖος: Ἱερομόναχος. Ἦταν ἐφημέριος στὴν Τραουσουλ-
 βανία. Ὑστερα δίδαξε στὴν Σιάτιστα, στὴ Μοσχόπολη καὶ ἀπ' τὰ 1700 κι
 ὕστερα στὴν Ἄρτα. ⁽¹²⁾ Πέθανε στὰ 1711.

Ἀθανάσιος Νικολόπουλος: Ἀρτηνός. Ἀρχισε νὰ διδάσκῃ ἀπ' τὰ 1720
 κι ὕστερα. Κατὰ τὸν Γ. Αἰνιᾶνα μαθήτευσε σ' αὐτὸν γιὰ δυὸ χρόνια καὶ
 ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις. Ἐπίσης ὁ Παῦλος Ἰθακήσιος κι ὁ Ἰωάννης Καβα-
 δῆς ὁ κατόπιν Ἱερεμίας.

Εὐστράτιος, Ἱερομόναχος. Ἀπ' τὸ Βιθουκούκι. Δίδαξε στὰ 1770.

Βασίλειος Κανέλλος Ἰθακήσιος: Δίδαξε ἀπ' τὸ 1800 κι ὕστερα. Ἦρθε
 ἀπ' τὴν Πάτρα κι' ἔπειτα πῆγε στὸ Μεσολόγγι.

Δημήτριος Οἰκονομόπουλος ἢ Βενδραμῆς: Ἀπ' τὸ Μεσολόγγι. Ἦταν
 μαθητὴς τῆς Παλαμαϊκῆς Σχολῆς τοῦ Μεσολογγίου. Δίδαξε πρῶτα στὴν
 Κων/πολη κι ὕστερα ἀνέλαβε στίς ἀρχές τοῦ 18^{ου} αἰῶνα, τὴ διεύθυνση τῆς
 σχολῆς Μανολάκη. Ἐμεινε στὴν Ἄρτα μέχρι τὴ διάλυση τῆς σχολῆς. Μετα-
 τὴ διάλυση πῆγε στὸ Μεσολόγγι κι ὕστερα ἀπ' τὴ καταστροφή του στοὺς
 Παξοὺς ὅπου καὶ πέθανε στὰ 1840.

Ἡ σχολὴ Μανολάκη διαλύθηκε μετὰ τὸ ξέσπασμα τῆς ἐπονόστασης στὰ
 1821 Στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης καὶ λίγο ὕστερα ἀπ' αὐτὴν μέχρι τὸ
 1890, δὲν λειτούργησε στὴν Ἄρτα ἄλλο σχολεῖο.

11) Κοίτ. Γ. Α. Οἰκονόμου: «Διδάσκαλοι ἀπὸ τὴν Ἄρτα καὶ ἰδρυταὶ Σχολείων» στὸν
 «Ἐλεύθερο Λόγο» τῆς Ἄρτας φύλ. 977|12—2—55.

12) Κοίτ. Σάθα: Νεοελλ. Φιλολ. σελ. 464.

Ο ΠΟΡΤΟΚΑΛΕΝΙΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ*

⊖ ά τονίσω τώρ' άπλά στην παληά μου λύρα
κάτι για τόν άνθρωπο, κάτι για τή μοίρα.

Μαύρα οί κάργιες σύννεφα πετάξάνε
καί, Κασσάντρες φτερωτές, τό κράξανε,
στή μουντή τοῦ σουρούπου γαλήνη,
πώς τό βράδυ, μέσ τόν κάμπο τόν πλατύ
μέσ' τής "Αρτας τόν πλατύ τόν κάμπο,
κάτι μέλλονταν νά γίνη

Τώκραξαν οί κάργιες οί προφητικές
καί τρυπώσαν μέσα στά έρείπια βιαστικές
.

Κι' ήταν εύλογία Θεοῦ στόν κάμπο χτές
τό μεγάλο δάσος τών πορτοκαλιών
μέ τά λαμπερά χρυσόμηλά του.
Καί χαρούμενος τής "Αρτας ό λαός
χαίρονταν τών μόχτων του τό βίος
τή χρυσή καί σίγουρη σοδειά του.
.

Κι' έπλαθε ό καθέννας για τ' αύριανά
όνειρα γαλάζια, φωτεινά
Κι' έξαφνα, άπ' τά βορεινά, κατά τά μεσάνυχτα,
πρόβαλε ό πορτοκαλένιος θάνατος
καί ροβόλησε βουερά στά κάτω.
Κι' άρχεψε, μέ μιās στόν Κάμπο τόν πλατύ,
στό μεγάλο δάσος τών πορτοκαλιών,
ή φριχτή άγωνία τοῦ θανάτου.
.

Κι' ώχ, κάθε χρυσόμηλο βόγγαε, σπαρταρούσε,
πάγωνε ή καρδούλα του καί ξεψυχοῦσε.
.

Τρόμαξε κι' ή Πόλη μέσ' στόν ύπνο της
καί σά χείμαρροι, άπ' τίς ροῦγκες οί "Αρτινοί
μέσ' στόν κάμπο χύθηκαν μέ σάλο.

* 'Ο Ποιητής 'Ορέστης Λάσκος στά 1949 μέ τό θίασό του (Φρεγάτα) έπισκεφθηκε τήν "Αρτα. Κατά τήν ολιγοήμερη παραμονή του στην πόλη μας, κατεστράφησαν άπό τόν παγετό τά πορτοκάλια τής περιοχής μας. Τότε ό Ποιητής ένεπνεύσθηκε τό παραπάνω ποίημα πού δημοσιεύθηκε στη Νέα Έστία πρό έτών.

Καί τρελλοί, χιλιάδες άναψαν φωτιές,
για να σώσουν ό,τι μπόρειαν από τὸ κακὸ
τὸ μεγάλο.

Μά ὁ πορτοκαλένιος θάνατος φυσοῦσε,
κι δλες τίς φωτιές καί τίς ἐλπίδες σβηροῦσε.

Τότες ἄρχεψε στὸν κάμπο τὸν πλατύ,
στὸ μεγάλο δάσος τῶν πορτοκαλιῶν
μέ τὰ πεθαμένα πιά χρυσόμηλά του,
τραγικὸς τῆς Ἄρτας ὁ λαὸς
νά θρηνολογᾷ τῶν μόχτων του τὸ βιὸς
τῆ χαμένη, ἀλλοίμονο! Σοδειά του.

Κι' ἐπλαθε ὁ καθένας για τ' αὔριανὰ
δνειρα μαβιά, καί σκοτεινά.

Κι' ἄρχεψε νὰ κλαιη κι' ὁ γέρο—Ἄραχος
τὰ νεκρὰ παιδιὰ του ποῦ βυζάξανε,
ἀπὸ τὰ νερένια του τὰ στήθη.
Κι' ἀπ' τῆς Ἄρτας τὸ Γιόφουρι τὸ παλιὸ
καί τοῦ Πρωτομάστορα ἡ γυναίκα
νά μοιρολογῇ γοερά γροικῆθη:

Κι' ἔλεε μέσ' στὸ θρῆνο τῆς με μιὰ αἰώνια πείρα
κάτι για τὸν ἄνθρωπο, κάτι για τῆ Μοῖρα.

ΝΙΚ. ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗ

ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Φέξε αὐγοῦλα δροσερῇ
νά διώξης τὸ σκοτάδι
φέξε ν' ἀπλώση ἡ χαρὰ
τὸ ζηλεμένο χᾶδι,

πάνω στὰ κλώνια τὰ πουλιά
τ' ἀγρίμια νὰ κρυφτοῦνε,
φέξε φωνοῦλες πρόσχαρες
στὴν πλάση ν' ἀντηχοῦνε.

ἀπ' ἀκρη σ' ἀκρη στὰ βουνὰ
στοῦ κάμπου τὰ λουλούδια
στὸ σπίτι τοῦ καλοῦ χωριοῦ.
Φέξε νὰ ποῦν τραγοῦδια

Νὰ σκορπιστοῦν εὐωδιαστοὶ
καημοὶ με δίχως ἄκρες
ν' ἀνθήσουν χίλια δνειρα
μύριες νὰ σβήσουν πίκρες.

Φέξε τὸ μάτι με χαρὰ
τὸν ἥλιο ν' ἀντικρύση
καί τῆς ψυχῆς ὁ οὐρανὸς
ἐλπίδες νὰ γεμίση.

ΚΩΣΤΑ Δ. ΤΣΕΤΗ

ΣΤΗ ΝΑΝΤΙΑ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΕ

Νάντια, δ μαραμμένος μου συλλογισμός θά φθάση
στην μακρυνή πατρίδα σου, σάν κλάμα άλγεινό,
μέ τις πνοούλες τις θλιβές των κρίνων άπ' τά δάση
πούρθαν νά βρούν τόν θάνατο μαζί σου τόν στερνό!..

Σά νούφαρο, στή σιωπή του ύπνου σου δοσμένη
πέρασες κι' είχες γύρω σου λευκές άνθαγαλιές
καί στο μπουμπούκι των χειλιών την πίκρα σου χυμένη,
καθώς για σένα οι μαδιές μαδοῦσαν πασχαλιές!

Κι' είχες στα κρινομάγουλα τή νιότη μαραμμένη,
πού τής έπήραν την γλυκειά οι αύρες ευωδία,
μιάν ήλιαχτίδα χρυσαφιά μέσ' τά μαλλιά πλεγμένη
καί του γιαλου τους πένθιμους θρήνους, για συνοδεία!..

Νάντια, μικρή μου πούφυγες σάν μιá μαρμαρυγή,
τώρα π' άνάψαν τ' ουρανού όλα τά νεκροκέρια,
ή σκέψη μου Ίέρεια, στην παγερή σιγή
του τάφου σου, θά δεηθῆ με σταυρωμένα χέρια!..

(Άναδημοσίευσις εκ τής Φιλολ. Πρωτοχρονιάς 1957)

ΝΙΚ. Β. ΑΛΙΒΕΡΤΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ Η. ΡΟΥΚΒΕΥΙΛΛΕ*
ΥΠΟΠΡΟΞΕΝΟΥ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ
ΕΝ ΑΡΤΗ, (1815-1817)

Ἄριθ. Ἐπιστολῆς 21.

Ἐν Ἀρτῇ τῇ 13 Ἀπριλίου 1815

Πρὸς τὸν κ. ΡΟΥΚΒΕΥΙΛΛΕ Πρὸξενον τῆς Γαλλίας,
εἰς Πάτρας.

Ἀγαπητέ του ἀδελφε

Ἐλαβον ὅλας τὰς ἐπιστολάς σου ποῦ μοῦ ἀπηύθυνες ἐκ Προβέζης, Λευκάδος καὶ Πατρῶν. Διὰ τοῦ πεζοπόρου ποῦ ἔφθασεν χθὲς τὸ βράδι μοῦ ἐπεδόθησαν αἱ τελευταῖαι σου ἐπιστολαὶ τῆς 3 καὶ 8 Ἀπριλίου, καθὼς καὶ αἱ συνημμέναι πρὸς αὐτάς.

Ὁ ΜΑΡΚΙΒΣΙ πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς Προβέξαν, θὴ τοῦ διαβιβάζω τὰς πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένας ἐπιστολάς. Λέγεται ὅτι καθημερινῶς ἔχει συνομηλί-
ας μὲ τὸν Βεζύρη, ἀγνωῶ τι μηχανεύεται. Δὲν μοῦ ἔδωσε σημεῖα ζωῆς. Ἐν ὀλί-
γοις δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν διαγωγὴν του.

Ἔγινεν γνωστὸν ὅτι ὁ ΔΟΜΝΙΚΟΥΕ συνεταιρίσθη μὲ τὸν ληστὴν Νικόλα, τοῦ κατέστησα γνωστὸν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ εἰς τὴν ὑπόσχεσιν ποῦ τοῦ ἔδωσα διὰ τὴν γαλλικὴν σημαίαν.

Θεῖα βουλῆσει. αἱ εἰδήσεις ποῦ περιέχονται εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Βενετίας ἐπιβεβαιοῦνται.

Δὲν νομίζω ὅτι τὰ περὶ Βελή—Πασά, εἶναι ὅπως τὰ λέγεις, ἐν τούτοις δὲν τὰ ἀποκλείω. Ὁ πατέρας ἔχει μεγάλα σχέδια διὰ τὸν Μωριά. Ἄν ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη διαταραχθῇ ἐκ νέου καὶ ἐὰν ἡ Πύλη ἀναγκασθῇ νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὸν πόλεμον, νὰ τὸ θυμάσαι καὶ νὰ εἶσαι πλέον ἢ βέβαιος ὅτι ὁ Ἄλν—Πασάς θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν γνωστὴν τακτικὴν του. Ἀπὸ τώρα κάμνει μεγάλας στρατιωτικὰς προετοιμασίας διὰ νὰ ἔσσηκώσῃ τὴν Ἄνω Ἀλβανίαν (!) τώρα κάμνει μεγάλας στρατιωτικὰς προετοι-

* (Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

1) Ὁ Ρ. λέγων Ἀλβανίαν ἔννοεῖ τὴν Ἡπειρο, ἐδῶ ἔννοεῖ τὴν Β. Ἡπειρο (βλ. ἐπιστ. ἀρ. 8)

μασίας διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Μωριά. "Ὅλα αὐτὰ δὲ διὰ ἰδικόν του λογαριασμὸν καὶ ὄχι διὰ λογαριασμὸν τοῦ νιοῦ του. "Ἦδη δὲν ἐξέρχεται καθόλου ἐκ τοῦ ἀνακτόρου του παρὰ μόνον διὰ νὰ κατεβῆ εἰς τὴν Πρέβεζαν. "Ἄλλοτε θὰ σοῦ ἐξηγήσω καθαρότερα, σήμερα βιάζομαι.

Σοῦ ἀποστέλλω διὰ τὴν Α.Υ. τὸν πρίγκηπα τοῦ BENEVENT 3 φακέλλους, διὰ τὸν κ. HERAD 2, διὰ τὴν Γαλλίαν 2 καὶ δι' ἑσὲ 4. Σίνολον 11. Νὰ τοὺς διαβιβάσῃς δι' ἀσφαλούς μέσου διότι δὲν ἐκράτησα ἀντίγραφα.

Εἰς τὴν τελευταίαν σου ἐπιστολὴν βλέπω ὅτι τὸ δέμα ποῦ σοῦ ἔστειλα μέσω Λευκάδος ἀκόμη δὲν τὸ ἔλαβες, ἐν τούτοις εἶμαι ἡσυχος, διότι μετεβιβάσθη εἰς Λευκάδα ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ GACHERI.

Ὁ DON VINCENGO εὐρίσκεται εἰς Πρέβεζαν καὶ λέγει ὅτι ἀνεκάλυψεν κοιτάσματα χρυσοῦ!

*Ἀρ:θ *Ἐπιστολῆς 22.

*Ἐν Ἄρτῃ τῇ 19 Ἀπριλίου 1815

Πρὸς τὸν κ. ROUQUEVILLE Γιρόξενον τῆς Γαλλίας
εἰς Πάτρας.

*Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ

Εὐρίσκομαι εἰς Πρέβεζαν ἀπὸ χθὲς τὸ βράδι. "Ἐχω ἤδη εἰσπράξει τὰ χρήματα ποῦ μοῦ χρωστοῦσε ὁ Βεζύρης. "Ἦθελαν νὰ περιπλέξουν τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ μὴ εὐρῶντες κατὰ ἢλον τρόπον πρὸς τοῦτο ἀναγκάστηκαν νὰ μοῦ τὰ πληρώσουν.

Σήμερα τὸ πρωὶ ἔλαβα ἀπὸ τὸν SCASSI τὰς ἐπιστολάς σου τῆς 13, 15 καὶ 16 τρέχοντος Ὁμήλησα μὲ δριμύτητα εἰς τὸν Βεζύρην διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ SEID ACMET καὶ ὁ τελευταῖος ὑποσχέθη νὰ πληρώσῃ ὅταν θὰ φθάσῃ ὁ ἀδελφός του ποῦ περιμένεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν.

*Ἐὰν ὁ συσημένος ἀπὸ τὸν κ. MINCIAKI ἔλθῃ, θὰ τὸν προστατεύσω, ἂν παρὰ στῆ ἀνάγκη, καὶ αὐτὸ πρὸς χάριν του. "Ἄν ἔλθῃ τώρα ποῦ βρῆσκομαι στὴν Πρέβεζα θὰ μοῦ εἶναι εὐχερὲς νὰ τοῦ φανῶ χρήσιμος, ὅταν ὅμως ἡ Αὐλὴ γυρίσῃ εἰς Ἰωάννιμα καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἔδραν μου, τὸ πρῶγμα θὰ εἶναι δυσκολότερον.

Δὲν ἔλαβα τὰς ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 ἐπιστολάς σου καὶ ἀπὸ τὴν τελευταίαν σου ἐπιστολὴν βλέπω ὅτι ἀκόμη δὲν ἔλαβες τὰς ἰδικάς μου, ποῦ σοῦ ἀπέστειλα διὰ τοῦ DANIEL, ὁμοίως καὶ μερικὰς ἄλλας, εἶμαι ὅμως βέβαιος ὅτι θὰ σοῦ τὰς διαβιβάσουν.

Ὁ MARCIBSI μοῦ ἐξηγήθη καὶ δὲν βρήκα τίποτε νὰ τοῦ ἀντίπω. Καθὼς δὲν ἔχω μαζί μου τὴν κλεῖδα (?) μου, δὲν ἔμπορῶ νὰ ἀναγνώσω τὰ κρυπτογραφημένα τῶν ἐπιστολῶν σου καὶ συνεπῶς δὲν δύναμαι νὰ σοῦ ἀπαντήσω, πρῶγμα ποῦ θὰ κάμω ἀπὸ τὴν Ἄρτα.

2) Πρόκειται περὶ κρυπτογραφικῆς κλεῖδος ποῦ πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖτο εὐρέως. *Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἀρ. 2 τοῦ βιβλίου τῶν ἀντιγράφων τῶν ἀποστελλομένων ἐπιστολῶν (βλ. Σκουφᾶς τεύχος 4). Φαίνεται ὅτι τὸ ὑπ' ἀρ. 1 βιβλίον θὰ περιεῖχεν τὴν ἀπόρρητον κρυπτογραφημένην ἀλληλογραφίαν.

Θὰ φυλάζω ἐπιμελῶς τὰ ἔγγραφα περὶ τῶν ὁποίων μοῦ κάμνεις λόγον.

Τώρα νὰ αἱ εἰδήσεις πὺν περιέχονται εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Νεαπόλεως: Ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς τὸ Παρίσι ἐπικεφαλῆς 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, τὴν 18 Μαρτίου! Ἡ πορεία του ἀπὸ τὰς Κάννας ὡς τὴν Πρωτεύουσαν δὲν ἦτο παρὰ μία σειρὰ θριάμβων! Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι γενικὸς εἰς τὴν Γαλλίαν! Ἡ οἰκογένεια τῶν Βουρβόνων ἐγκατέλειπε τὸ Παρίσι τὴν 17 διαφυγούσα πρὸς δυσμάς!!!

Ἡ ὅλα αὐτὰ ἀναγράφονται εἰς τὰς ἐφημερίδας ἀλλὰ δὲν τὰ πιστεύω. Μία ἐπιστολὴ ἀξιόπιστου προσώπου, ἐκ Νεαπόλεως, διαλαμβάνει: «Τηλεγραφικαὶ εἰδήσεις μᾶς ἀγγέλουσι ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέων, πὺν εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ Παρίσι τὴν 18 Μαρτίου ἡγούμενος 100 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἀνεχώρησεν τὴν 21 ἐπικεφαλῆς 150 χιλιάδων μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν RHEN καὶ ἐτέθη ἐπικεφαλῆς ὄλων του τῶν στρατευμάτων. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως κυρίευσεν τὴν Ρώμην, ὅπου ὁ Πάπας καὶ οἱ Βασιλεῖς τῆς Σαρδηνίας καὶ Ἰσπανίας κατέφυγον. Λέγεται ὅτι ὁ MURAT εὗρίσκειται ἐν ἐπαφῇ μὲ τοὺς αὐστριακοὺς καὶ ὅτι ὅλη ἡ Ἰταλία θέλει τὸν Ναπολέοντα».

Ἰδοῦ, ἀγαπητέ μου, τὰ νεώτερα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν προέρχονται ἐξ ἐπισήμου πηγῆς νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τηρηθοῦν μυστικά.

Ἡ πανώλης ἄρχισε νὰ ἐκδηλώνεται στὸ Τεπελένι, εἰδοποίησε εἰς τὴν Γαλλίαν

(Συνεχίζεται)

ΜΑΓΙΚΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ

Σὲ ζήτησα ὥρατο μου λουλούδι,
στὸν ἀγκαθένιο δρόμο τῆς ζωῆς
σὲ ζήτησα ἀγνὸ σὰν ἀγγελούδι,
ν' ἀνθίσσης εἰς τὰ βάθη μιᾶς ψυχῆς.

Θέλω τίς ὀμορφιές σου νὰ χαρῶ,
τὸ μαγικό, τὸ θεῖο ἄρωμά σου
καὶ μὲ τοῦ κύματος τὸν κάτασπρο ἀφρὸ
νὰ στεφανώσω. θέλω τ' ὄνομά σου.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΑΡΤΗΣ

Ἐπὶ τῇ 14ῃ ἐπετείῳ τῆς ὁμαδικῆς ἐξοντώσεως τῶν Ἑβραίων
τῆς Εὐρώπης

Εἶναι ζωντανὴ ἀκόμα ἡ ἀνάμνησις τῶν τελευταίων φρικτῶν διωγμῶν τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τοῦ Ναζισμοῦ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐνθουσιάζονται κανεὶς μὲ πόνον καὶ ὀδύνην τὰς ἀκμαζούσας πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου εἰς τὸ φιλόξενον ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος Ἰσραηλιτικῆς κοινότητος.

Μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιότατας καὶ πλέον ἱστορικῆς ἐβραϊκῆς κοινότητος τῆς Ἑλλάδος εἶναι καὶ τῆς Ἄρτης, μὲ ζωὴν 800 ἐτῶν καὶ πλέον.

Ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Ἄρτης φαίνεται νὰ ἔχη ἰδρυθῆ πρὸ τοῦ 1173 καὶ εἶναι ἀγνωστον πότε καὶ ἔπειτα ἀπὸ ποῖον μεγάλον διωγμὸν τὸ πρῶτον ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἰσραηλιταὶ εἰς Ἄρταν.

Πρῶτος ἀναφέρει τὴν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα Ἄρτης ὁ Ραμπὶ Μπεγιαμὴν ἐκ Τονδέζης ὁ ὁποῖος περιώδευσεν τὸ 1173 ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ συνέλεξε στοιχεῖα διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρασίαν τῶν Ἑβραίων τῆς Εὐρώπης. Μεταξὺ ἄλλων Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων ἀναφέρει καὶ τὴν Κοινότητα τῆς Ἄρτης ἀριθμοῦσαν 100 οἰκογενείας καὶ μὲ πλουσίαν πνευματικὴν καὶ θρησκευτικὴν δρασίαν.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Λεσποτάτου τῆς Ἡπείρου χάρις εἰς τὴν ἐργατικότητα τῆς φυλῆς καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Λεσποτῶν καὶ ἰδίως τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ ἡ Ἰσραηλιτικὴ παροικία τῆς Ἄρτης κατέστη ἀξιόλογος καὶ ἐπέδειξε σπουδαίαν ἐκπολιτιστικὴν καὶ οἰκονομικὴν δραστηριότητα. Τότε ἰδρύθη καὶ ἡ πρώτη συναγωγὴ ἡ παρὰ τὸ φρούριον τῆς Ἄρτης μὲ σχολὴν διδασκαλίας τῆς ἐβραϊκῆς (Μιζράς), ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησαν πολλοὶ σπουδαῖοι διδάσκαλοι (Ραμπανίμ).

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἰδρύθη καὶ τὸ Ἰσραηλιτικὸν νεκροταφεῖον παρὰ τὸ Πετροβοῦνιον ἐπὶ γόρου τὸν ὁποῖον ἐδώρησε εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν παροικίαν ἡ Ἁγία Θεοδώρα σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ διὰ Χρυσοβούλου τὸ ὁποῖον ἐσώζετο εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Κοινοτήτος μέχρι τοῦ 1944. Ἀκολουθεῖ μία περίοδος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως διὰ τοὺς ἐβραίους τῆς Ἄρτης μέχρι τὸ 1346, ὅτε ὑπέστησαν τὸν πρῶτον διωγμὸν ὑπὸ τοῦ Κράλη Σέρβου κατακτητοῦ Στεφάνου Λουσά.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βυζαντικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἄρτης εἰς τὸν κατακτητὴν τὸ 1432 οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἄρτης ἔζησαν ἀρμονικῶς μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τοὺς παρεχώρησαν μεγάλην θρησκευτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐλευθέρειαν. Πολλοὶ τῶν ἐβραίων ἀπέκτησαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεγάλας περιουσίας καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας χάρις εἰς τὰ προνόμια τῶν ἐκράτων τὸ ἐμπόριον τῆς περιοχῆς τῆς Ἄρτης εἰς χεῖρας

των. Κατὰ τὸ 1472 ὅτε ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλα τῆς Ἰσπανίας ἐξεδίωξαν 200 χιλ. ἔβραϊὸν ἐκ τῆς χώρας των μικρὸν τμήμα αὐτῶν εὗρε καταφύγιον εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν παροικίαν τῆς Ἄρτης, ἣ ὁποία περιέβαλε τοὺς φυγάδας καὶ τοὺς ἀπεκατέστησεν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἄρταν.

Τὸ 1480—1494 διώκονται οἱ ἔβραιοὶ τῆς Ἀπουλίας τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Σαρδηνίας καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν παροικίαν τῆς Ἄρτης κατέφυγον ἀρκεταὶ οἰκογένειαι ἐκ τῶν προσφύγων τούτων καὶ ἐγκατεστάθησαν καὶ αἵται εἰς τὴν αὐτὴν παρὰ τὸ φρούριον συνοικίαν τῆς Ἄρτης γνωστὴν ὡς «Ἑβραϊκὰ».

Οἱ κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίσδον ἐγκατασταθέντες ἔβραιοὶ ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέραν θρησκευτικὴν Κοινότητα, ἴδρυσαν δὲ καὶ ἰδιαιτέραν συναγωγὴν τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κουμουन्दούρου σωζομένην καὶ σήμερον, τὴν ὁποίαν ὀνόμασαν «Πολυένζα» εἰς ἀνάμνησιν τῆς πατρίδος των Ἀπουλίας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι οἱ παρὰ τὸ φρούριον παλαιὰ συναγωγὴ καὶ ἔκτοτε ὀνομάζεται μέχρι καὶ σήμερον «Γκρόκα», δηλαδὴ ἐκ παλαιῶν Ρωμανιωτῶν «Γραϊκῶν» ἔβραϊων.

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν ἔβραϊῶν εἰς δύο συναγωγὰς μὲ ἰδιαιτέρους Ραβίνους ἐπακολοθεῖ μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων εὐγενὴς ἀνταγωνισμὸς μὲ ἀποτελεσματὰ νὰ ἴδρυσθῶν δύο σχολεῖα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἔβραϊκῆς γλώσσης καὶ διάφοροι φιλανθρωπικοὶ σύλλογοι. Τότε ἰδρῦθησαν οἱ σύλλογοι «Χεβρά τσέ δακὰ» «φιλόπτωχον» Χεβρά μπεκοῦρ χολέμ (Ἑπισκεπτῶν ἀσθενῶν), «Χεβρά ἀκαντάθ ἀχίμ (Ἀδελφότητος), «Χεβρά ταλωταρά» (Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς) καὶ πολὺ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ ἀγωνιστοῦ τῆς Σιωνιστικῆς ἰδέας Χαΐμ Δανιὴλ ὁ Σιωνιστικὸς σύλλογος Ἄρτης.

Τὸ 1881 ἠλευθερώθη ἡ Ἄρτα ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ὅλος ὁ ἔβραϊκὸς πληθυσμὸς τῆς Ἄρτης μᾶζον μὲ τοὺς χριστιανοὺς ὑπεδέχθησαν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα. Ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν ὁ ἔβραϊσμὸς τῆς Ἄρτης διεήρησε πλήρη θρησκευτικὴν καὶ οικονομικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἔγιναν δὲ Ἰσραηλιταὶ ὅλοι, πολῖται τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Λόγω τῶν νέων συνθηκῶν αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἄρτης ἤρχισε ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ διαφόρων χριστιανικῶν καὶ ἔβραϊκῶν ἐπιχειρήσεων καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι Ἰσραηλιτικαὶ ἔφυγαν τότε ἐξ Ἄρτης διὰ νὰ ἐγκατασταθῶν εἰς τὴν βόρειον καὶ νότιον Ἀμερικὴν χωρὶς ποτὲ νὰ παύσων νὰ εἶναι μέλη τῆς κοινότητός των καὶ νὰ θεωροῦν τὴν Ἄρταν ὡς ἰδιαιτέραν των πατρίδα. Ὡς νομικὸν πρόσωπον ἡ Ἰσραηλιτικὴ κοινότης Ἄρτης ἀνεγνωρίσθη τὸ 1920 δι' ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου Ἄρτης καὶ ἔκτοτε ἐλάμβανε μέρος ἐπίσημως εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς καὶ πνευματικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἄρτης, καὶ κατὰ διαφόρους περιόδους πολὺ ἐπίλεκτα μ' ἡ αὐτῆς διετέλεσαν δημοτικοὶ σύμβουλοι τοῦ Δήμου Ἀρταίων.

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πολλοὺς διωγμοὺς τῶν ἔβραϊῶν εἰς τὰ διάφορα κράτη τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν τελευταίαν χιλιετηρίδα μὲ πρόσχημα πάντοτε τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὅλοι ὁμῶς οἱ διωγμοὶ αὗτοι ὠχροῦν πρὸ τοῦ μεγάλου διωγμοῦ τοῦ ἔβραϊσμοῦ ὑπὸ τοῦ Χίτλερ, ὁ ὁποῖος μὲ ἐπιστημονικὰ πλέον. μέσῳ εἰς

διάστημα ἑνὸς ἔτους ἐξόντωσε 6 ἐκ. ἑβραίους. Τὴν τύχην τῶν ἄλλων ἑβραίων τῆς Εὐρώπης ἠκολούθησαν καὶ οἱ ἑβραῖοι τῆς Ἄρτης. Τὴν νύκτα τῆς 24ης Μαρτίου 1944 περιεκυκλώθη ἀπὸ γερμανικὰ στρατεύματα ἡ ἑβραϊκὴ παροικία τῆς Ἄρτης καὶ συνελλήφθησαν 480 μέλη αὐτῆς. Ὅλοι οἱ συλληφθέντες ὠδηγήθησαν γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδητοι χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ πάρουν μαζί τῶν οὔτε χρήματα οὔτε τροφίμα εἰς τὸν κινηματογράφον τῆς Ἄρτης « Ὀρφεύς ». Τὴν ἐπομένην ἤρχισε ἡ δι' αὐτοκινήτων πορεία πρὸς τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἐκεῖ ἐγένετο ἡ σχετικὴ διαλογὴ καὶ οἱ μὲν ἱκανοὶ πρὸς ἐργασίαν μετεφέρθησαν εἰς διάφορα στρατόπεδα ἐργασίας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι 430 περίπου ἐθανατώθησαν τὴν 11ην Ἀπριλίου 1944 ὄψιντες ὁμαδικῶς εἰς θαλάμους ἀσφυξιογόνων ἀερίων. Ἀπὸ τὰ 480 μέλη τῆς κοινότητός μας, ποὺ ἀπήχθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπέστρεψαν μόνον 30 καὶ αὐτοὶ μαζί με ἄλλους 40 περίπου ποὺ εἶχον διαφύγει τὴν ὁμηρίαν ἀπετέλεσαν τὴν νέαν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα Ἄρτης. Αἱ νέαι συνθήκαι, ποὺ ἐδημιουργήθησαν ἐν Ἄρτῃ μετὰ τὸν πόλεμον καὶ ἡ δημιουργία ἀνεξαρτήτου κράτους ὑπὸ τῆς ἑβραϊκῆς φυλῆς τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀποχώρησιν καὶ τῶν τελευταίων οἰκογενειῶν ἐκ τῆς πόλεως Ἄρτης καὶ οὕτω δὲν ἔχομεν ἀπομεινεί πλεον ἀπὸ τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα παρὰ 18 ἄτομα μάρτυρες τῆς τραγικῆς καταστροφῆς, ποὺ ὑπέστη ὁ ἑβραϊσμός ὑπὸ τοῦ Χίτλερ. Εἰς τὰς νέας ἐστίαις μας πάντοτε θὰ ἐνθυμούμεθα τὴν Ἄρταν καὶ ἢν θεωροῦμεν ταύτην ὡς ἰδιαιτέραν μας πατρίδα.

Ραφαὴλ Γκιούλης

Πρόεδρος Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος

Ἄρτης

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ

ΤΗΣ ΧΑΡΙΣΣΑΣ

Σωπάσετε, ἡσυχάσετε, νὰ εἰπῶ ἓνα μοιρολόγι.

Μ' οὔτ' ἀπὸ χήρα τ' ἄκουσα, μ' οὔτ' ἀπὸ παντρεμένη.

Μον' τ' ἄκουσα ἀπ' τῆς χάρισσας τὸ στόμα.

Φυλάξτε τοὺς λεβέντες σας, φυλάξτε τοὺς δικούς σας.

Ὁ γυιὸς μου βγήκε παγανιὰ νὰ ἐλαφοκυνήγησῃ

Βγήκε στὰς κάμπους γιὰ γεωργούς καὶ στὰ βουνὰ γιὰ βλάχους

βγήκε καὶ στὴν ἀκροθαλασσιὰ γιὰ τοὺς καμακαραίους.

Βγήκε καὶ στ' ἀντρομάζωμα νὰ πῶσῃ πλληλχάρια.

Βγήκε καὶ στὰ προσηλιακὰ φρεγάδες νὰ διαλέξῃ.

Μπῆκε καὶ μέσου στὰ σχολεῖα νὰ πᾶρ' τὰ μαθητοῦδια.

(Ἐκ τῆς Συλλογῆς Μαρίας Οἰκονόμου — Ἀλεξίου

ΧΡ. Μ. ΚΟΝΤΟΧΡΗΣΤΟΥ

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

Εἰς τὸ νεοσυσταθὲν Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν ἀρχεῖον τοῦ Σκουφᾶ παρέδωσα ἐκτὸς ἄλλων καὶ δύο ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἀναφερόμενα. Γό ἔν εἰς παραχώρησιν τόπων ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασσᾶ πρὸς τὸ Μονοσστήρι Σχωριτσάνων τὸ 1818. Τὸ ἄλλο εἶναι μίτ ἐνθύμησις ἐνὸς Θανάνη σχετικῆ μετ μία μάχη ἄγνωστη ὡς ἐδῶ ὅπου ἔγινε περὶ τὴν Πράμαντα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1821 κατὰ τῶν Τούρκων. Ἴδου τὰ χειρόγραφα.

1) Βεζήρ ἀλῃ πασα

γεάννηνα

ἀπὸ τὸν ἠψηλότατον

δίνο τὸ μπογιορδίμω τοῦ καλόρουαπο μανασιήοι ἀγία ἑκατερήνη στο χοριὸν σχορετζανα ταχαῖν τζουμέρκω διὰ τὰ χωρσφια καὶ τόπον ὅπο ἦχε εἰς κρῖο νερόν στο χοριὸ νεσῆζτα με τὰ σηνζρά του σκάλα ποτάμη μέγα εἰς φαλατόλακες καὶ στήν ψηλῆ ράχη. Τὴν γνούρχ, χόσεψ, καὶ ζημηγή στο ποτάμη μέγαν αὐτὰ δὲ τάχο μάρια καὶ τόκου, ὡς ἔγηναν βακούφια ἦνε τῆς αγίας ἑκατερινης ἀπο σχορέτζανα, οἱ δε σουμπχσάδες του κεμπρημπε να μὴν τον (αλκοιτήσεται;) τὸν καλόρον. Ὅτη τζιβᾶπη δὲν μοδίνηται.

ἔξαποφάσεως 6 : ἀπριλίου 1819. γηκίνενα.»

Τὸ 2ον : « τὴν σήμερον ἦλθεν πολὴ ἀσκήρη τούρκη ἀπο καλαρήτες καὶ ἐμπήκαν ἀπὸ τὸ φαρμάκη κατου καὶ ἔαψαν τὸ χοριὸ μας : 150 : σπῖτια καὶ ἐπίραν και το βιὸ μας ὄλο. καὶ ἡ κλεφτες μας ἀφισαν ψιλὰ στὶν στογγούλα καὶ ἐφίγαν καὶ κινίγισαν τοὺς τούρκους .. με τους κλεφτες καὶ ἡμας .. ο γόγος καὶ τὸ γιρῖσε πῖσο τὸ ἀσκερη το τούρκικω : χορῖς βιὸ κρι χορῖς σπήτια .. οτι το ἔλεγαν ἐπανασταση κατα του ἀλίποσx .. εγο θανασης : Πράμαντα. 1821.»

Α Π ΤΗ ΛΑΜΠΡΗ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Τούτη μέρα τῆ Λαμπρῆ
μοῦῶ' Ἐλένη,
τῆ Λαμπρῆ τὴν Πασκαλιὰ
ζηλεμένη.
Γιὰ προσκύνα καὶ γιὰ ἡμᾶς
μοῦῶ' καϊμένη
καὶ γιὰ ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς
μοῦῶ' ζηλεμένη.

Μὴ μᾶς σφάξουν σὺν τ' ἀρνιὰ,
μοῦῶ' καϊμένη,
σὺν τὰ κατσικία τῆ Λαμπρῆ,
ζηλεμένη.
Ὅσο νᾶρθη κι' ἡ Λαμπρῆ,
ἄχ' Ἐλένη,
νὰ πᾶμ' οἱ δυὸ στὴν ἔκκλησιὰ,
ζηλεμένη.

ΜΙΑ ΕΞΑΙΡΕΤΟΣ ΠΡΑΞΙΣ

Ἡ Ἰσραηλικὴ Κοινότης Ἀρτης εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ δωρήσῃ πρὸς τὸν Μουσικοφιλολογικὸν Σύλλογον «Σκουφᾶς» τὸ οἰκόπεδον τῆς ἐρειπωθείσης ἀπὸ τῆς βομβαρδισμοῦ παρα τὸ φρούριον, Συναγωγῆς «Γκρέκα», διὰ τὴν ἀνάγειν ἐπ' αὐτοῦ πνευματικῆς ἐστίας.

Δημοσιεύομεν τὸ ἔγγραφον τὸ ὁποῖον ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Σύλλογον ὁ Πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος κ. Ραφ. Γκιουλῆς διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς Κοινότητος διὰ τὴν δωρεάν.

Τὰ μέλη τοῦ Σκουφᾶ καὶ ὁλόκληρος ἡ πόλις μας συγχαίρουσιν τοὺς συμπατριώτας μας Ἰσραηλίτας διὰ τὴν εὐγενικὴν των προσφορὰν πρὸς τὸν Σύλλογόν μας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ
ΑΡΤΗΣ

Ἄριθ. πρωτ. 1011|16

Ἐν Ἀρτῇ τῇ 12ῃ Μαρτίου 1957

Π ρ ὶ ς

Τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Συλλόγου
«Σκουφᾶς»

Ἐ ν τ α ὀ θ α

Κύριε Πρόεδρε

Διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου ἔχω τὴν ἐξουσιοδότησιν ἐκ μέρους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Ἀρτης νὰ σᾶς διαβιβάσω τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἦν ἔλαβε παμφηφεί κατά τὴν συνεδριάσιν του τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1956 δι' ἧς παραχωρεῖ εἰς τὸν Ἱστορικὸν Σύλλογον Σκουφᾶς τὸν ἱερὸν χώρον τῆς ἐρειπωθείσης Συναγωγῆς ἐκτάσεως 300 τ.μ. περίπου καὶ ἧτις ἀπετέλει ἱστορικὸν μνημεῖον διὰ τὸν ἐβραϊσμὸν τῆς Ἑλλάδος λόγῳ τῆς ἀρχαιότητός τῆς δωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν

πρὸ 9 αἰώνων.

Προβαίνοντες εἰς τὴν ἀπόφασίν μας αὐτὴν εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐξυπηρετοῦμεν τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγαπητῆς μας Γεννεταίρας, διότι παραχωροῦντες πρὸς τὸν λαμπρὸν, πνευματικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν Σύλλογον Σκουφᾶν τοῦ ὁποῖου ἔχετε τὴν ὑψηλὴν τιμὴν νὰ προεδρεύετε ὑμεῖς τὸν χώρον αὐτὸν εἰς τὸν ὁποῖον λίαν συντόμως θὰ εἰσθε εἰς θέσιν, νὰ ἀναγείρετε μίαν θαυμασίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήν διὰ τὴν στέγασιν ἅψ' ἐνὸς τῆς Φιλαρμονικῆς καὶ ἅψ' ἐτέρου διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς εὐρείας αἰθούσης συγκεντρώσεως καὶ Θεάτρου.

Ἔστε βέβχιος κ. Πρόεδρε ὅτι ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἔργου αὐτοῦ θὰ τιμᾷ α) τὴν μνήμην τοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας Ν. Σκουφᾶ β) Ὁλοκλήρου τοῦ ὕψ' ὑμᾶς Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου Σκουφᾶς καὶ γ) τὴν μνήμην τοῦ τόσον τραγικῶς ἀξαρτισθέντων καὶ σφαγιασθέντων ἐβραίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Ναζιστῶν καὶ τῶν ὁποίων ἡ 14ῃ ἐπέτειος τοῦ διωγμοῦ των συμπληροῦται τὴν 24 Μαρτίου ἐ.ἔ.

Δὲν παραλείπομεν νὰ σᾶς βεβαιώσωμεν Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐναπομείναντες Ἰσραηλίται τραγικοὶ μάρτυρες τῆς μεγαλυτέρας συμφορᾶς ἦν ὑπέστη ὁ Ἰσραηλιτισμὸς ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, με ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην θὰ ἐνθυμούμεθα τὴν ἀγαπημένην μας Ἀρταν ἧτις μᾶς ἐμεγάλωσεν καὶ μᾶς ἐγαλοῦχισεν εἰς τὰς ὑπερόχους φυσικὰς καλλονὰς τῆς, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς μας συμπατριώτας μας ἀρτινοὺς, οἱ ὁποῖοι μᾶς περιέβαλον πάντοτε με τὴν ἀγάπην καὶ τὴν στοργὴν των καὶ με τοὺς ὁποῖους μᾶς συνέδεσαν ἀρρίκτως ἡμέραι χαρᾶς καὶ λύπης.

Δεχθεῖτε σεῖς κ. Πρόεδρε τὴν δωρεάν μας αὐτὴν, ἐλάχιστον δεῖγμα εὐγνωμοσύ-

νης πρὸς τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἐφιλοξένησεν εἰς τὸ φιλόξενον ἔδαφος τῆς χιλιάδας ἐβραίων.

Ὁ Πρόεδρος

Ὁ Γεν. Γραμματέας

ΡΑΦΑΗΛ ΚΙΩΤΙΔΗΣ

ΙΣΑΑΚ ΜΙΣΑΝ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

Ὁ Σύλλογος Σκουφᾶς ἀπεφάσισε νὰ ἐκδόσῃ Τουριστικὸν ὁδηγὸν τῆς πόλεως Ἄρτης. Γιὰ τὴν ἐκδόσῃ του ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ λογοτέχνη συμπατριώτη μας κ. Μ. Περάνθη πού πρόθυμα δέχτηκε νὰ συγγράψῃ τὰ σχετικὰ σημειώματα. Ὁ ὁδηγὸς θὰ περιλαμβάνῃ σύντομὴ ἱστορία τῆς Ἄρτας, πληροφορίες γιὰ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα της καὶ γιὰ τοὺς ναοὺς της, γιὰ τὸ γιοφύρι τῆς Ἄρτης, γιὰ τοὺς λογίους πού ἔβγαλε ὁ νομὸς μας, γιὰ τὴν πληθυσμιακὴ της διακίμηση, γιὰ τὰ προϊόντα της, γιὰ τοὺς ὕμνους τοῦ γράφικαν γι' αὐτὴν καὶ ἐν γένει διὰ τὴν μέχρι σήμερα ἐξέληξιν της ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων κ.λ.π. Δηλαδή ἕνα γενικὸ ὁπᾶνθισμα, τῆς ἱστορίας καὶ ζωῆς τοῦ τόπου μας, μὲ πίνακες, στατιστικὰς καὶ καταλόγους. Ὁ ὁδηγὸς ἐλπίζουμε θὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ θέρους.

ΤΑ ΑΠΑΝΤΑ ΤΟΥ Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Εἰς ἐπιμελημένη καὶ πολυσέλιδη ἐκδόσῃ κυκλοφόρησε ὁ πρῶτος τόμος τῶν ἀπάντων τοῦ ἔκλιπόντος Ἡπειρώτου λογοτέχνου Γ. Κοτζιούλα. Τὴν δαπάνη διὰ τὴν ἐκδόσῃ τοῦ Ἄου τόμου ἀνέλαβε ὁ προσωπικὸς του φίλος κ. Π. Γαρουφαλᾶς. Οἱ φίλοι του συνεχίζουν τὰς προσπάθειάς των μὲ στοργικὴ φροντίδα διὰ τὴν ἐκδόσῃ τοῦ ἐπομένου τόμου καὶ τὴν συγκέντρωσιν καὶ δημοσίευσιν δλοκλήρου τοῦ ἔργου τοῦ Γ. Κοτζιούλα τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργο ἀξίζει νὰ μείνῃ στα Ἑλληνικὰ Γράμματα, πρὸς τιμὴν καὶ τῆς μνήμης τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ τόπου πού τὸν ἐγαλοῦνθησε πνευματικῶς.

Γ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Ὁ ἑφετηνὸς χειμῶνας ἦταν πλούσιος σὲ

περιεχόμενον πνευματικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων εἰς τὴν πόλιν μας.

— Εἰς τὰς 4/11/56 ὁ Σύλλογος «Σκουφᾶς» ὠργάνωσε ποιητικὸν προῶνδον εἰς τὸ Κινηματοθέατρο «Ὀρφεὺς» ἀφιερωμένα εἰς τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940, μὲ ὁμιλητὴ τὸν Γυμνασιάρχην θηλέων κ. Β. Τόγια, μὲ θέμα: «Ἡ 28η Ὀκτωβρίου καὶ τὸ ἱστορικὸν της νόημα». Ὁ ὁμιλητὴς ἐχειρίσθη τὸ θέμα μὲ βαθεῖα κριτικὴ ἔρευνα καὶ μὲ ἐμπνευσμένη ἐθνικὴ καὶ ποιητικὴ ἔξαρση. Τὴ διάλεξιν τοῦ κ. Τόγια ἐπλασιώσαν ποιήματα τοῦ Σκίπη, Ἐλύτη, Μωραΐτιν, Σπεράντζα, κ.λ. πού τὰ ἀπηγγείλαν μαθῆτριες τοῦ Γυμνασίου. Τὸ ἀκροατήριον πού γέμισε τὴν αἴθουσα καὶ παρηκολούθησε τὸν ἔθνηκὸν αὐτὸν πανηγυρισμὸν, ἀπέχωρησε γεματὸ ἀπὸ ἐνθουσιασμοῦ.

— Τὴν Κυριακὴν εἰς τὰς 10 N)βρίου ὁ Σύλλογος «Σκουφᾶς» ὠργάνωσε διάλεξιν εἰς τὸν Κινηματοθέατρο «Ὀρφεὺς» μὲ ὁμιλητὴ τὸν καθηγητὴν κ. Γ. Κοσμᾶ καὶ μὲ θέμα «Ὁ Γεώργ. Δροσύνης». Ἀπηγγέθησαν ποιήματα τοῦ ποιητοῦ, ἀπὸ ἀγούρι καὶ κορίτσια καὶ μερικὰ ποιήματα τὰ συνάδευσε καὶ μουσικὴ ὑπόκρουση. Τὴν διάλεξιν παρηκολούθησε πλῆθος κόσμου πού κατεχειροκρότησε τὸν ἐκλεκτὸν ὁμιλητὴν.

— Τὸ Α' Γυμνάσιον ἀρρένων πού Διευθινῆς του εἶναι ὁ Γυμνασιάρχης κ. Στ. Παπᾶς διωργάνωσε στὶς 16/12/56 παιδαγωγικὴν ὁμιλίαν μὲ ὁμιλήτρια τὴν καθηγήτρια κ. Ἀρχ. Μάνδαρη—Καψαμπέλη καὶ μὲ θέμα «Ἡ ἀγωγή πού παιδιοῦ στὸ σπίτι».

— Τὴν 21 Νοεμβρίου καὶ γιὰ λίγες ἡμέρας ἐπεσκέφθηκε τὴν πόλιν μας ἡ Ἀττικὴ Σκηνὴ μὲ διεθυντὴν τὸ ἀξιόκαλον φημισμένον πρῶτον Σκηνοθέτην τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου κ. Σάκκ. Καραντινὸν. Ἡ Ἀττικὴ Σκηνὴ παρουσίασε ἐκλεκτὰ ἔργα στὸ Κινηματοθέατρο «Ὀρφεὺς». Τὸ πέρασμα τῆς ἀπὸ τὴν Ἄρταν ἀφῆσε τὶς καλύτερας ἐντυπώσεις.

— Στὶς 20)2)57 στὸ Βο Δημ. Σχολεῖον ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνες ἡ

διδασκάλισσα κ. Είρ. Παπούλια—Τζου-
βάρα με θέμα «Περισσότερο προσοχή
στην άνατροφή τών παιδιών μας».

Ο δ/ντης τού Γ' Δημ. Σχολείου κ. Κ.
Λουτσάρης σέ μία αίθουσα τού Σχολείου
ώμιλησε με θέμα «Κατάλληλα και άκατάλ-
ληλα θεάματα». Η όμιλία έγινε στις 27)
1)57.

Στις 30 'Ιανουαρίου άρχισε εις παρα-
στάσεις του ό Θίασος Γ. 'Ολυμπίου στί
Θέατρο «'Ορφείδς».

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Κύριε Διευθυντά

Στις άνατολικές κλιτύες τού Ξηροβου-
νίου και άκριβώς πάνω άπ' τó συνοικισμό
«Πλατάνια» τού χωρίου Πιστιανών Ν.Ε., ύ-
πάρχει τοποθεσία όνομαζομένη «'Ελληνι-
κό».

Εκει μεταξύ δύο χαραδρών άποτόμων,
κατέρχεται άντέρεισμα πού έχει την κορυ-
φήν του ξεκομμένη και ύψωμένη σέ άρ-
κετό ύψος άπ' τήν κύρια βάση του.

Όλο τó μέρος φαίνεται σαν κάτι ξεχω-
ρο και είναι ένας άκατέργαστος όγκος κολ-
λημένος στην πλαγιά τού βουνού. Βρίσκον-
ται εκεί πελώριες πέτρες κατεργασμένες
σέ κανονικώτατα όρθογώνια, άλλες άπάνω
στις άλλες κ' άλλες πεσμένες. Είναι φανε-
ρόν ότι ήταν χτισμένο παληό κάστρο.

Οί υπερασπιστές του είχαν λύσει τά
προβλήματα της μακροχρόνιας όχύρωσις
και παραμονής των εκεί. Τά τήλινα σκόρ-
πια κομμάτια μαρτυρούν τή χρήση πηλι-
νων δοχείων.

Η κορυφή τού ύψώματος διατηρεί και
σήμερα την όνομασία «'Ανεμόμυλος». Σ'
αυτό τó σημείο άσφαλώς θά υπήρχε άνε-
μόμυλος διά τήν άλευροποίησην δημητρια-
κών πού έχρησίμευαν για τροφή τών μαχη-
τών τού φρουρίου.

Βρέθηκε εκεί και χάλκινον άγγειον
βρασμού με διπλήν λαβήν (άρβάλι) πού ό-
ταν δέν έκρέματο, έπερτε στά χείλη τού
δοχείου και έφήρμοζε κάλλιτεχνικώτατα.

Τούτο βρέθηκε πρόσφατα, τó 1955, και
παράδόθηκε στί Μουσείο της 'Αρτης, μα-

ζύ με ένα όρυχάλκινον άγαλμάτιον, ίσως
της Δήμητρας, άρίστης τέχνης, πού βρέ-
θηκε κατά τήν διάνοιξιν της δημόσιας ό-
δοϋ 'Αρτας—Νησιότας.

Μεγάλες μάχες φαίνεται να έγιναν σ' αυ-
τό φρούριο και πολλές σημαίνοντες υπερα-
σπιστές του σκοτώθηκαν. Τούτο τó μαρτυ-
ρούν οί τεχνικώτατοι θολωτοί τάφοι πού
βρίσκονται στή βάση τού ύψώματος φρου-
ρίου, παρά τήν άμαξιτήν όδόν σέ μέρος έ-
πίπεδον και γραφικόν.

Η όνομασία «'Ελληνικό» μαρτυράει, ότι
τό φρούριο τούτο χρησιμοποιήθηκε από
'Ελληνες. Η τοπική παράδοση πλέον τών
όνομάτων τίποτε άλλο δέν διατήρησε. Και
τούτο γιατί τά γεγονότα ανάγονται σέ πο-
λύ μακράννη περίοδο της ιστορίας μας
και ό χρόνος τά κατέλυσε.
Νομίζω πως ή αρχαιολογική ύπηρεσία έπρε-
πε να ενδιαφερθή για τή τοποθεσία αυτή.

Νικόλαος Παπανικολάου

Δημοδιόσκαλος

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Η 'Ιερά σύνοδος έκπροσωπούσα την
'Ανατολικήν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν της
'Ελλάδος απέδωκε τήν περυσινήν εις 'Α-
θήνας επίσκεψιν τού Παναγιωτάτου Πα-
τριάρχου Γιουγκοσλαβίας κ Βικεντίου.

Η εις Γιουγκοσλαβία μεταβάσις έπι-
τροπή άπετελείτο εκ τών Μακροβιατόν
'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνών και πάσης 'Ελ-
λάδος κ. Δωροθέου, τού Σεβασμιωτάτου
Μητροπολίτου 'Αρτης κ. Σεραφείμ, έτέ-
ρων τριών συνοδικών Μητροπολιτών και
τού 'Αρχιεπισκοπικού τής 'Ιεράς Συνόδου.

Η έπιτροπή έπισκέφθη τó Βελιγράδι
και άλλας πόλεις της Γιουγκοσλαβίας εν
αίς και τήν Τσάτσα κ' ένθα και έχοροστά-
τησεν ό Μητροπολίτης μας κατά τήν εκεί
λειτουργία όμιλήσας σιγχρόνως πρós τó
έκκλησίασμα και δεχθείς τά συγχορητήρια
αυτού διά τήν καλλιφωνίαν του και τήν ά-
παράμειλλον ειδικότητά του εις τήν βυ-
ζαντινήν μουσικήν και τήν λειτουργίαν
έν γενεί.

Η Γιουγκοσλαβική Κυβέρνησις έπαρα-
σημοφόρησε τούς έπιφανείς έπισκέπτας.

— 'Από τὸ Δῆμο Ἄρταίων ἐνεκρίθη πίστωση 18.000 δρχ. δι' ἐτησίαν ἐπιχορήγηση τοῦ Συλλόγου «Σκουφᾶς».

— Ὁ κ. Π. Γαρουφαλιᾶς εἰς μνήμη τῆς Μητέρας του Οὐρανίας ἐδόρησε στὸ Σύλλογο «Σκουφᾶ» μετ'ἀλλοιαν ἀρχειοθήκη γιὰ τὴ διαφύλαξη τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου τοῦ τόπου μας.

— 'Απ'τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἑστία ἐξεδόθη καὶ κυκλοφόρησε τὸ Ἀο τμήμα τοῦ Τουριστικοῦ ὁδηγοῦ τῶν Ἰωαννίνων. Τὰ κείμενα εἶναι τοῦ Λογοτέχνη κ. Δ. Σαλάμαγκα.

— 'Απ' τὴ Διεύθυνση Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἔχορηγήθη οἰκονομικὴ ἐνίσχυση 1.000 δρχ. πρὸς τὸν Μοισικοφιλολογικὸν Σύλλογον «Σκουφᾶς».

— Ὁ κ. Χρ. Κοντοχρίστος Δικηγόρος παρέδωσε εἰς τὸ ἀρχεῖο τοῦ Σκουφᾶ ἔγγραφα ἱστορικῆς ἀξίας διὰ τὸν τόπο μας. Τὸ παράδειγμα του ἐλπίζουμε ὅτι θὰ τὸ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι συμπολίται μας.

— Πρὸ τινος ἄρχισαν αἰ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐγκατάσταση τῶν ὑπογείων καλωδίων τῶν αὐτομάτων τηλεφώνων.

— Ὑπεγράφη ἡ σύμβασις διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς νέας γαφίρας τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ. Ἡ νέα γέφυρα θὰ κατασκευασθῆ 100—150 μ. κάτω τοῦ «Γιοφουριοῦ τῆς Ἄρτας» καὶ θὰ ἔχει μῆκος 130 μ. καὶ πλάτος 10 μ.

— Ἡ παραγωγή τῶν ἐσπεριδ εἰδῶν προβλέπεται ἐφέτος ἐξαιρετικὴ. Μεγάλον μέρος τῆς παραγωγῆς θὰ ἐξαχθῆ εἰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ ἔτσι οἱ τιμὲς γιὰ τοὺς παραγωγοὺς θὰ εἶναι ὑψηλαί.

— Ὑπὸ τῆς Γυμναστρίας Δίδος Ἑλμ. Ἐξάρχου ἰδρύθηκε στὴ πόλιν μας Σχολὴ ὀυθμικῆς.

— Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν παρὰ τὴν πλατείαν Ἀγ. Δημητρίου οἰκοπέδων Θ. Κατσούνου, κληρονόμων Καλαντζῆ κλπ. διὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ὁ χώρος οὗτος διὰ τὴν δημιουργίαν κεντρικῆς πλατείας.

— Τὸ ΚΤΕΛ Ἄρτης ἀπὸ τὶς ἀρχὰς Ἰα-

νουαρίου ἐτοποθέτησε λεωφορεῖο πρὸς ἔκτελει ἀστική συγκοινωνία Πέτα—Ἄρτα—Κωστακιοί.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Δ. Σαλαμάγκα: «Ἡ κυρὰ ἡ Κουσοβίτσα» χρονικὸ τοῦ πανηγυριοῦ τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Χουσοβίτσης, Γιάννινα 1956 Ἔκδοσις περιοδικοῦ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία».

Δ. Σαλαμάγκα: «Γιαννιώτικα στοιχοπλάκια» Γιάννινα 1956.

Δ. Σαλαμάγκα: «Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ἰωαννίνων» Μέρος Α'. Ἔκδοσις περιοδικοῦ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία».

Παναγ. Δ. Οἰκονόμου: «Ἡ Λαϊκὴ βιβλιοθήκη Καλαμῶν» Καλαμάτα 1956.

Δ. Σαλαμάγκα: Μπατίδοι καὶ καρμπέρηδες (Γιαννιώτικα λαογραφικὰ σύμμεκτα) ἔκδοσις περιοδικοῦ «Ἠπειρ. Ἑστία» Γιάννινα 1957.

Ἡ Φινέλλα τοῦ Στρατιώτου: «Ἀπολογισμὸς δράσεως καὶ διαχειρίσεως 1948—1955». Ἀθήναι 1956.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ :

«Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» Ἰωάννινα.

Ὁρθοπεδικὰ χρονικὰ Ἀσκληπείου Βούλας τεύχος 1ον (Ἀθήναι).

Νέα πορεία: Θεσσαλονίκη

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ :

Ἐλευθέρος Λόγος—Ἄρτα, Ἐμπρὸς—Ἄρτα, Ἀγροτικὸς Ἀγὼν—Ἀθήναι, Νέα Ἐποχὴ—Ἄρτα, Ἀμερικανικὴ Ἐπιθεώρησις.

Ἡ ἐκτύπωσις τοῦ περιοδικοῦ

ἔγινε στὸ Καλλιτεχνικὸ

τυπογραφεῖο τῆς

ΧΑΡΤΟΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΑΡΤΗΣ